

Az örökbefogadásra vonatkozó nemzetközi szabályok

DR. BENYUSZ MÁRTA –
DR. MARINKÁS GYÖRGY

1. Az örökbefogadás nemzetközi jogi keretei

Az örökbefogadás jogintézményét hagyományosan belső jogi szabályok rendezték, tekintettel arra, hogy sokáig az örökbefogadás az országhatárokat csak igen kivételes esetben ívelte át. A második világháborút követő időszakra tehető a nemzetközi örökbefogadás térnyerése, amely humanitárius válasz volt az árván maradt gyermekek családban való felnövekedésének biztosítására.¹ A gyakorlat magával hozta a nemzetközi jogszabályalkotás szükségességét, a minimumstandardok összehangolását a folyamat átláthatóságának, kiszámíthatóságának, a gyermekek biztonságának megőrzése érdekében.

1960-ban a svájci Leysinben, az örökbefogadás témájában tartott szemináriumon lefektették azokat az alapelveket,² amelyek később a nemzetközi szinten születő

¹ Marschalkó, 222. o.

² Marschalkó, 223. o.

Dr. Benyusz Márta LLM
főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Dr. Marinkás György PhD
vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
adjunktus, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Benyusz, M., Marinkás, Gy. (2022) 'Az örökbefogadásra vonatkozó nemzetközi szabályok' in Vison-tai-Szabó, K., Benyusz, M. (szerk.) *A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során*, 23–91. o. Buda-pest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.

https://doi.org/10.47079/2023.bmvszk.gyermek.8_2

örökbefogadásra vonatkozó szabályokat tartalmazó egyezmények alapját is adták. A leyseni alapelvek évtizedekkel a gyermekjogi gondolkodást megelőzően állították az örökbefogadás középpontjába a gyermek szükségleteit, és egyértelműen megfogalmazták, hogy nem a szülők érdeke az elsődleges az örökbefogadás kapcsán, hanem a gyermeké. Tehát a cél nem a szülő gyermek iránti vágyának kielégítése, hanem *a gyermek családban való felnevelkedésének biztosítása*.

Az alapelvek között megjelent a nemzetközi örökbefogadás *ultima ratio*, azaz *utolsó eszközként való alkalmazhatóságának* jellege is, amely később a nemzetközi örökbefogadás egy fő vezérelvévé, a szubszidiaritás elvévé nőtte ki magát. A szubszidiaritás elve szerint kizárólag abban az esetben lehet helye a nemzetközi örökbefogadásnak, ha a származási országban semmilyen módon nem oldható meg a gyermek gondozása, és a nemzetközi örökbefogadás szolgálja a gyermek érdekét.

Az *örökbefogadásról szóló mai nemzetközi jogi szabályozási keretet* a leyseni alapelveket forrásul használva, a gyermek érdeke, a gyermek családhoz való joga és helyettesítő védelemhez való joga, valamint a nemzetközi örökbefogadás szubszidiáris jellege vezérelvek mentén elfogadott, 1989. évi ENSZ Gyermek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény),³ az 1993. évi Hágai Egyezmény a gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások esetén való védelméről, és az ilyen ügyekben történő együttműködésről (a továbbiakban: Hágai Örökbefogadási Egyezmény),⁴ valamint az Európa Tanács keretében elfogadott egyezmények adják.

1.1. Gyermekjogi Egyezmény

A gyermekjogi bibliaként is emlegetett, a gyermeket elsőként a jogok alanyaként és nem tárgyaként kezelő Gyermekjogi Egyezmény mind a belföldi, mind a nemzetközi örökbefogadás tekintetében megfogalmaz a gyermekek jogai szempontjából releváns követelményeket, amelyek minimumelvárásként szolgálnak az Egyezményt ratifikáló államok számára.⁵

Minden gyermeknek alapvető, a Gyermekjogi Egyezmény által elismert joga van ahhoz, hogy a saját vér szerinti szülei által alapított *családban nevelkedjen*. A családhoz, családi védelemhez, szerető, meleg családi környezethez való jog azokat a gyermekeket

3 Magyarországon kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.

4 Magyarországon kihirdette: 2005. évi LXXX. törvény a gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló, Hágában, 1993. május 29. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről.

5 A Gyermekjogi Egyezményt az Egyesült Államokon kívül a világ összes állama ratifikálta.

is megilleti, akikről a saját szülei valamilyen oknál fogva nem tudnak vagy nem akarnak gondoskodni. A Gyermekjogi Egyezmény 20. cikkének 1. pontja szerint a gyermek különleges védelemre és segítségre szorul, ha ideiglenesen vagy véglegesen meg van fosztva családi környezetétől, vagy saját érdekében nem hagyható ebben a környezetben.⁶ Ezeknek a gyermekeknek az állam, a Gyermekjogi Egyezmény 20. cikkével összhangban ún. helyettesítő védelmet biztosít, amely védelemnek *a gyermekek számára legnagyobb biztonságot adó formája az örökbefogadás*. Az örökbefogadással a gyermeknek esélye nyílik arra, hogy a vér szerinti szülő-gyermek kapcsolathoz hasonló, azzal gyakorlatilag megegyező érzelmi és jogi kapcsolat alakuljon ki közte és örökbe fogadó szülei között.

A Gyermekjogi Egyezmény 21. cikke kiemeli, hogy az örökbefogadás jogintézményének szabályozásakor, valamint az örökbefogadási eljárás során *a gyermek legjobb érdekét kell szem előtt tartani*, azaz az örökbefogadás alapvetően a gyermek érdekében kell hogy történjen. A 21. cikk előírja a részes államoknak *az örökbefogadás átlátható szabályozottságát*, azaz hogy a gyermek örökbefogadását csakis az illetékes hatóságok engedélyezzék, a gyermek örökbefogadására csak akkor kerülhessen sor, ha minden érintett, az esetleg szükséges felvilágosítás után beleegyezett az örökbefogadásba, valamint kiemeli az örökbefogadáson való haszonszerzés tilalmát. *A 21. cikk lefekteti a nemzetközi örökbefogadás jogi alapjait is azzal, hogy elismeri*⁷ „a külföldre történő örökbefogadás a gyermek számára szükséges gondozás biztosítása másik eszközének tekinthető, ha a gyermek származási országában nem helyezhető el gondozó vagy örökbe fogadó családban, vagy nem nevelhető megfelelően”, valamint előírja, hogy az államok „gondoskodnak arról, hogy külföldre történő örökbefogadás esetén a gyermek a hazai örökbefogadással egyenértékű biztosítékok és szabályok előnyeit élvezhesse”.

Az örökbefogadáshoz közvetlenül kapcsolódó és relevanciával bíró gyermeki jog a gyermek *származásának megismeréséhez való joga*. A Gyermekjogi Egyezmény 7. cikk 1. bekezdése szerint „a gyermeket születésekor anyakönyvezzik, és ettől kezdve joga van ahhoz, hogy nevet kapjon, állampolgárságot szerezzen, és lehetőség szerint ismerje szüleit, valamint ahhoz, hogy ezek neveljék”. A 8. cikk 1. bekezdése szerint „az egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy törvénysértő beavatkozás nélkül tiszteletben tartják a gyermeknek saját személyazonosságát, ideértve állampolgársága, neve, *családi kapcsolatai megtartásához fűződő*, a törvényben elismert jogát”. A Gyermekjogi Egyezmény kimondja tehát, hogy a gyermeknek joga van családi kapcsolatai fenntartására, azonban arra már nem utal bővebben, hogy milyen módon állapítható meg az,

6 Katonáné Pehr, 2. pont [13].

7 Marschalkó, 224. o.

hogy melyek a gyermek érzelmei szempontjából valóban releváns kapcsolatok. Ennek pedig nagyon komoly jelentősége van az örökbe fogadott gyermek szempontjából, és minden esetben más és más eredményre vezethet: vannak gyermekek, akik számára a biológiai származás szerinti családjukhoz való kapcsolat, az a kulturális környezet releváns, míg mások számára az örökbe fogadó szülő – az itt tapasztalt kulturális háttér, nyelv, vallás – jelenti az identitásuk kialakítása szempontjából a kapcsolódási pontot.⁸ Ezért esetről esetre változhat a származás megismeréséhez való jog rugalmassági kerete.

Kétségtől az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye kiemelt jelentőségű nemzetközi jogi instrumentum a gyermeki jogok területén, és a gyermek helyettesítő védelemhez, benne az örökbefogadáshoz való jog deklarálásában is elvehetetlen a szerepe. Önmagában véve ugyanakkor nem elég hatékony ahhoz, hogy megfelelő biztosítékot nyújtson a nemzetközi örökbefogadások terén, mert bár felismeri például a nemzetközi örökbefogadással együtt járó emberkereskedelmi kockázatokat, az annak legyőzéséhez szükséges eszközök bevezetését és hatékony alkalmazását a részes államokra bízta. Éppen a nemzetközi örökbefogadások térnyerésével és a benne rejlő egyértelmű veszélyek fel- és elismerésének is köszönhető, hogy négy évvel a Gyermekjogi Egyezmény megszületése után, a nemzetközi porondon elfogadták a Hágai Örökbefogadási Egyezményt, amely jóval konkrétabb és így visszakövethetőbb szabályokat tartalmaz.

1.2. Hágai Örökbefogadási Egyezmény

A Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia (*Hague Conference on Private International Law*) keretében fogadták el 1993. május 29-én a Hágai Örökbefogadási Egyezményt,⁹ amely a Gyermekjogi Egyezmény 21. cikkével összhangban többoldalú nemzetközi szerződés keretében szabályozza a nemzetközi örökbefogadást. A nemzetközi jogi dokumentum mintegy öt éves jogalkotási munka eredményeként született, és 1995. május 1-jén lépett hatályba.¹⁰

A Hágai Örökbefogadási Egyezmény igen lényeges lépcsőfok a nemzetközi örökbefogadások szabályozása, valamint a gyermekek helyettesítő védelemhez való jogának érvényesítése terén is. Az Egyezményt megelőzően nagyon sokféle és átláthatatlan volt az államok közötti örökbefogadások intézése. Szinte teljesen megfoghatatlan probléma volt az örökbefogadási „feketepiac”, és bár a jelenség ma is súlyos gyermekjogi

8 Szeibert, 20–26. o.

9 Brown, 1338. o.

10 Brown, 1338. o.

visszaélések táptalaja, de az egészen biztos, hogy a Hágai Örökbefogadási Egyezmény igen fontos lépcső volt az átláthatóság és a gyermekek jobb és hatékonyabb védelme irányába.

Az Egyezmény preambuluma mindvégig a gyermek nézőpontjából közelít, alapvető szükségleteként kezeli a harmonikus családi környezetben való felnevelkedést, és megerősíti, hogy a részes államok feladata alapvetően az, hogy *segítsék a gyermek saját családban való nevelkedését*.¹¹ Egyértelműen rögzíti a nemzetközi örökbefogadás *szubszidiáris jellegét*, és elismeri, hogy „a nemzetközi örökbefogadás az állandó család előnyét kínálhatja egy olyan gyermek számára, akinek nem lehet megfelelő családot találni abban az országban, ahonnan származik”. A preambulum negyedik fordulata¹² mutat rá kétséget kizáróan arra, hogy a részes államok az Egyezményt eszköznek tekintik „a gyermek jogellenes elvitele, a gyermek áruba bocsátása és a gyermekkereskedelem megelőzése érdekében”.

Az Egyezmény rendelkező része a szabályozás céljával (egyben szükségességének alátámasztásával) indul. Az 1. cikk szerint az Egyezmény célja, hogy olyan garanciákat dolgozzon ki, amelyek biztosítják, hogy a nemzetközi örökbefogadások a gyermekek mindenekfeletti érdekeinek és a nemzetközi jog által elismert alapvető jogaik tiszteletben tartásával történnek, létrehozson egy olyan együttműködési rendszert a szerződő államok között, amely biztosítja, hogy a kidolgozott garanciákat tiszteletben tartják, és ezzel megakadályozzák a gyermekek jogellenes elvitelét, áruba bocsátását vagy a gyermekkereskedelmet, és biztosítsák a szerződő államokban az Egyezménnyel összhangban történt örökbefogadások elismerését.

Az Egyezmény hatálya (2. cikk) lényegében definiálja, hogy mit értünk nemzetközi örökbefogadás alatt. Nemzetközi örökbefogadás, amikor a származási államban szokásos tartózkodási hellyel rendelkező gyermeket a fogadó államba átvitték, átviszik vagy át fogják vinni, akár a származási államban történő, a fogadó államban szokásos tartózkodási hellyel rendelkező házaspárok vagy személy által való örökbefogadás után, akár a fogadó államban vagy a származási államban történő örökbefogadás céljából. A Hágai Örökbefogadási Egyezmény hatálya alá tartozó örökbefogadásnak *állandó szülő-gyermek kapcsolatot* kell létrehoznia.

Az Egyezmény II. fejezete tartalmazza *a nemzetközi örökbefogadásokkal szembeni követelményeket*. Az Egyezmény hatálya alá tartozó nemzetközi örökbefogadásra csak akkor kerülhet sor, ha a gyermek származási országának és a gyermek fogadó országának hatóságai meghoztak bizonyos kötelező határozatokat.

¹¹ Fund, 56. o.

¹² Fund, 56. o.

A származási ország örökbefogadási hatóságainak a gyermeket örökbefogadhatónak kell nyilvánítaniuk, meg kell állapítaniuk, hogy a gyermek legjobb érdekében a nemzetközi örökbefogadás áll, miután a belföldi örökbefogadás lehetőségét alapos megfontolás után vetették el, mint a gyermek érdekében nem álló megoldást. A származási ország örökbefogadási hatóságának biztosítani kell, hogy minden érintett – az anyagi kompenzáció szigorú tilalma mellett – hozzájárulását adta az örökbefogadáshoz, és a gyermeket is meghallgatták, illetve a gyermek is hozzájárulását adta, amennyiben a származás szerinti ország szabályozása a hozzájárulását megköveteli. A szülőanya hozzájárulása egyedül akkor érvényes, amennyiben azt a gyermek születése után adja.¹³

A fogadó ország örökbefogadási hatóságainak biztosítaniuk kell, hogy az örökbe fogadni szándékozó szülők jogi értelemben és körülményeiket tekintve is alkalmasak az örökbefogadásra, valamint azt, hogy az örökbe fogadni kívánt gyermek az örökbefogadás után jogosulttá válik átlépni a fogadó állam határait és ott állandó jelleggel tartózkodni.

A Hágai Örökbefogadási Egyezmény egyik lényegi eleme a *kölcsönös elismerés elve*, azaz az olyan örökbefogadást, amely az Egyezmény szabályainak megfelelően jött létre, az Egyezményben részes államok mindegyikében elismertnek kell tekinteni. Az Egyezmény 24. cikke csak abban az esetben engedi megtagadni az örökbefogadást egy szerződő államban, „ha az örökbefogadás nyilvánvalóan az adott szerződő állam közrendjébe ütközik, tekintettel a gyermek legjobb érdekére.

Az Egyezmény 6. cikke előírja a szerződő államoknak, hogy jelöljenek ki olyan központi hatóságokat, amelyek egymással együttműködnek, és segítik az államok illetékes hatóságai közötti együttműködést is a gyermekek védelme és az Egyezmény többi célkitűzésének megvalósítása érdekében. Ennek keretei között felvilágosítást nyújtanak az országaik örökbefogadással kapcsolatos jogszabályairól, illetve egyéb általános információkat szolgáltatnak, és folyamatosan tájékoztatják egymást az Egyezmény működéséről, és amennyire csak lehetséges, megszüntetik az alkalmazását gátló akadályokat.

Az Egyezmény IV. fejezete a nemzetközi örökbefogadás eljárásjogi követelményeiről szól. Ezeket a cikkeket olvasva az Egyezmény elfogadásakor többen gondolták azt, hogy a Hágai Örökbefogadási Egyezmény egy központi hatóság létrehozását és az összes feladat egy helyre delegálását követeli meg,¹⁴ ezt a felvetést azonban cáfolja a 22. cikk, rámutatva arra, hogy „Bármely Szerződő Állam bejelentheti az Egyezmény letéteményesének, hogy a Központi Hatóságnak a 15–21. cikkeken foglalt funkcióit az

¹³ Fund, 59. o.

¹⁴ Fund, 59. o.

állam jogszabályai által engedélyezett mértékben és az állam illetékes hatóságainak felügyelete mellett olyan testületek és személyek is elvégezhetik, amelyek/akik teljesítik az állam által előírt erkölcsi, szakmai hozzáértéssel, tapasztalattal és felelősségvállalással kapcsolatos követelményeket; és erkölcsi normáik és képzettségük vagy a nemzetközi örökbefogadás terén szerzett tapasztalataik alapján alkalmasak erre”.

Az Egyezmény VI. fejezetében, az Általános rendelkezések között található az egyik legfontosabb előírás, a jogtalan¹⁵ és aránytalan¹⁶ haszonszerzés tilalma. A 32. cikk „kizárólag a költségeket és kiadásokat (beleértve az örökbefogadás lebonyolításában érintett személyek indokolt szakmai díjait)” engedi felszámítani, illetve kifizetni. Az indokolt díjazás zsinórmértéke¹⁷ a munkavégzés helye szerinti államban szokás szerint indokoltan tekintett díjazás.

Az általános rendelkezések a gyermek származásának megismeréséhez való jogának biztosítása érdekében megkövetelik „a gyermek származására és különösen a szülők kilétére, illetve az egészségügyi körülményekre vonatkozó információk megőrzését”, valamint annak biztosítását, hogy a gyermek maga, vagy képviselője segítségével hozzáférhessen ezekhez az adatokhoz.

Az Egyezmény 33. cikke előírja a szerződő államok illetékes hatóságainak, hogy amennyiben úgy találják, „hogy az Egyezmény bármely rendelkezését nem tartották be, vagy fennáll annak a komoly veszélye, hogy nem fogják betartani, kötelesek haladéktalanul tájékoztatni erről államuk Központi Hatóságát. A Központi Hatóság felel azért, hogy a szükséges intézkedéseket megtegyék.” Ennek a rendelkezésnek a célja egyfajta belső monitoring az Egyezmény végrehajtására, és az esetlegesen fennálló szisztematikus végrehajtási nehézségek vagy rendszerszintű visszaélések beazonosítása.¹⁸

A Hágai Örökbefogadási Egyezménynek való megfelelés céljából a szerződő és ratifikáló államok számos belső jogi szabályt vezettek be,¹⁹ köztük olyanokat, amelyek a gyermekkereskedelem visszaszorítása érdekében kriminalizálják a nemzetközi örökbefogadásra való jogtalan és indokolatlan haszonszerzést. Ennek ellenére az örökbefogadásba burkolt gyermekkereskedelem továbbra is komoly probléma, és humanitárius vagy egyéb válságok esetén igen komoly veszélyforrás. A gyermekkereskedelemmel,

15 32. cikk 2. pont: „A nemzetközi örökbefogadáshoz kapcsolódó tevékenységből senki sem tehet szert jogtalan anyagi vagy egyéb haszonra.”

16 32. cikk 3. pont: „Az örökbefogadás lebonyolításában érintett testületek igazgatói, ügyintézői és alkalmazottai nem részesülhetnek olyan díjazásban, amely a teljesített szolgáltatásokhoz mérten aránytalanul magas.”

17 Fund, 64. o.

18 Fund, 65. o.

19 Az Egyezmény „ratifikációs státusza”: <https://www.hoch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=69>. (2022. 08. 31.)

gyermekprostitúcióval, gyermekpornográfiával foglalkozó ENSZ-különmegbízott (*Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography*) 2017-ben jelentést²⁰ tett közzé az illegális örökbefogadásokról. A jelentés szerint nincsenek megbízható adatok arra vonatkozóan, hogy nagyságrendileg hány gyermek érintett az illegális örökbefogadással, egészen biztosan jóval nagyobb a kockázat azoknál az országoknál, ahol a származási ország nem szerződő állama a Hágai Örökbefogadási Egyezménynek, mert nagyon sokszor a belső jogi szabályoknak köszönhetően a gyermekek hivatalos örökbefogadási papírokat kapnak, és gyakorlatilag felfedhetetlen a jogsértés. Az illegális örökbefogadás mellett a jelentés felhívta a figyelmet az anyagi kompenzáció ellenében vállalt béranyaság rohamosan növekvő veszélyeire is.

2. Az Európa Tanács

2.1. Az Európa Tanács keretében létrejött többoldalú nemzetközi szerződések

A gyermekjogok védelme terén az *Európa Tanács* az *Egyesült Nemzetek Szervezetéhez* (ENSZ) hasonlóan kiemelkedő szerepet játszik, ugyanis a keretein belül létrejött emberi jogi szerződések mindegyike kifejezett rendelkezéseket tartalmaz a gyermekek jogai vonatkozásában. Az *Emberi Jogok Európai Egyezménye* (EJEE) diszkrimináció nélkül egyaránt vonatkozik minden személyre, a gyermekeket is beleértve. Az *Emberi Jogok Európai Bíróságának* (EJEB) örökbefogadással kapcsolatos joggyakorlata lényegében a „magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot” rögzítő 8. cikk²¹ értelmezésén alapul. Az EJEB a 8. cikkben meghatározott magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog vonatkozásában széles körű ítélkezési gyakorlatot alakított ki a gyermekek jogai vonatkozásában, kiterjesztve a 8. cikk értelmezését az örökbefogadásra is. Tekintve, hogy az örökbefogadással kapcsolatos ügyek tárgyalása során gyakran hivatkozásra kerül a panaszos felek részéről, figyelembe veendő még az EJEE „megkülönböztetés

20 Study on illegal adoption <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/440/24/PDF/G1644024.pdf?OpenElement> (2022. 04. 02.).

21 EJEE 8. cikk (1): „Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, otthonát és levelezését tiszteletben tartsák.”

EJEE 8. cikk (2): „E jog gyakorlásába hatóság csak törvényben meghatározott esetekben avatkozhat be, amikor egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy erkölcsök védelme, mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.”

tilalmát” rögzítő 14. cikke, valamint – a főleg az azonos nemű párok örökbefogadáshoz való joga kapcsán felmerülő – az EJEE „házasságkötéshez való jogot” rögzítő 12. cikke.

Az EJEE mellett az Európa Tanács keretében létrejött több, kifejezetten a gyermekek örökbefogadását szabályozó külön egyezmény is, ezek az 1967-ben elfogadott, *a gyermekek örökbefogadásáról szóló egyezmény*, illetve a 2008-ban *felülvizsgált európai egyezmény a gyermekek örökbefogadásáról*. Utóbbi egyezmény 4. cikk (1) bekezdése értelmében az örökbefogadásról döntő hatóságnak az örökbefogadás engedélyezése során meg kell arról győződnie, hogy az örökbeadás a gyermek legfőbb érdekét szolgálja. Az 5. cikk emellett előírja, hogy az örökbefogadásról döntést hozó hatóság nem engedélyezheti az örökbefogadást az ítélőképessége birtokában lévő gyermek hozzájárulása nélkül. Az ítélőképesség megléte a gyermek 14. életéve felett vélelmezett, így a hozzájárulása kötelező előfeltétele az örökbeadásnak. Az egyezmény 6. cikke biztosítja, hogy azon gyermekeket, akik nem rendelkeznek megfelelő érettséggel, lehetőség szerint meg kell kérdezni, és érettségüknek megfelelően biztosítani kell véleményük figyelembevételét. Az egyezmény 22. cikkének (3) bekezdése alapján az örökbe fogadott gyermek hozzáférhet a vér szerinti szüleiére vonatkozó információkhoz, és az illetékes hatóság az irányadó jogszabályok alapján mérlegelheti a gyermek vér szerinti szüleiére vonatkozó információ megadását, amennyiben a vér szerinti szülők fenntartották adataik titkosságát. Az egyezmény 9. cikk (1) bekezdése értelmében az örökbefogadó minimális életkora 18 és 30 év között lehet, de nem határoz meg felső korhatárt. Az örökbefogadó és az örökbefogadott közötti korkülönbség vonatkozásában a gyermek legfőbb érdekével összhangban legalább 16 év korkülönbséget ír elő. Az egyezmény célja elsősorban a nemzeti örökbefogadás szabályozása, ugyanakkor a 12. cikk (1) bekezdése lehetővé teszi a nemzetközi örökbefogadást, rögzítve, hogy a tagállamoknak elő kell segíteniük, hogy az örökbe fogadott gyermek megszerezze az örökbe fogadó szülő állampolgárságát. Az egyezmény ezáltal kiegészíti az *1993-as Hágai Egyezményt*, biztosítva, hogy azon esetekben, ahol nem alkalmazható a Hágai Egyezmény, a nemzetközi örökbefogadás eseteiben is érvényesüljön a felülvizsgált egyezmény 4. cikkében rögzített gyermek legfőbb érdeke.²² Az egyezményt Magyarország aláírta, de nem ratifikálta.²³

Az Európa Tanács keretében került elfogadásra 1996-ban *a gyermekek jogainak gyakorlásáról szóló európai egyezmény*. Az egyezmény alapelve a gyermekek érdekeinek érvényre juttatása, amelynek érdekében eljárási jogokat garantál a gyermekeknek – az Egyezmény definíciója szerint a 18. életévüket be nem töltött gyermekek – a velük kapcsolatos

22 Explanatory Report to CETS – 202.

23 Az Egyezményt a jelen sorok írásáig összesen 10 Európa Tanács-tagország ratifikálta. Lásd: Chart of signatures and ratifications of CETS No. 202.

eljárásokban, ideértve az eljárásokról való tudomásszerzés és az azokon való részvétel jogát, továbbá a meghallgatáshoz és a képviselőhöz való jogot. Az eljáró hatóságok kötelezettségeként rögzíti a gyermek érdekeinek szem előtt tartását az eljárás során, továbbá a gyermek véleményének meghallgatását és annak megfelelő mérlegelését. Az egyezmény további fontos alapelve az eljárások gyors lefolytatása, illetve indokolt esetben a hivatalból történő eljárásindítás. Az egyezményt Magyarország aláírta, de nem ratifikálta.²⁴

2.2. Az EJEB örökbefogadással kapcsolatos ítélkezési gyakorlata

2.2.1. Az örökbefogadáshoz való jogról általában

„Az örökbefogadás célja egy gyermek családhoz juttatása, nem pedig egy család gyermekhez juttatása.”²⁵

Az EJEB örökbefogadással kapcsolatos ítélkezési gyakorlata az EJEE 8. cikkében meghatározott családi élet tiszteletben tartásához való jog értelmezésén alapul. Az EJEB a *Pini és mások k. Románia* ügyben²⁶ megállapította – és a *Harroudj k. Franciaország* ügyben²⁷ is megismételte –, hogy az EJEE 8. cikkét – a fentebb említett – 1993. évi hágai, az 1967. évi Európa tanácsi, valamint az 1989. évi ENSZ gyermekjogi egyezmény figyelembevételével kell értelmezni. Mindezzel összhangban az EJEB joggyakorlata alapján az örökbefogadás révén az örökbefogadó és az örökbefogadott között létrejövő családi kötelék – amint az az 1967. évi Európa tanácsi egyezmény 10. cikkéből is következik – jogilag és természeténél fogva is megegyezik az EJEE 8. cikke által védelemben részesített családi kötelékkel,²⁸ következésképpen az örökbefogadásra alkalmazandók az EJEE 8. cikk rendelkezései. Az EJEB joggyakorlatában a mérlegelés súlyponti eleme a gyermek legfőbb érdekének érvényesülése.²⁹ Az EJEB állandó ítélkezési gyakorlatával összhangban azonban önmagában egyetlen szempont sem tekinthető döntő, mindent felülíró érveknél. Az EJEB ennek megfelelően vizsgálta a gyermek legfőbb érdekének és a vér szerinti szülők érdekének egymáshoz való viszonyát, az olyan ügyekben, ahol a

24 Az Egyezményt a jelen sorok írásáig összesen 20 Európa Tanács-tagország ratifikálta. Lásd: Chart of signatures and ratifications CETS No. 160.

25 EJEB, *Fretté k. Franciaország* ügy, 42.

26 EJEB, *Pini és mások k. Románia* ügy, para. 139.

27 EJEB, *Harroudj k. Franciaország* ügy, para. 42.

28 Katonáné Pehr, 2018, paras. [68]–[81].

29 A gyermek legfőbb érdekének érvényesülését a nemzetközi örökbefogadást illetően lásd: Marschalkó, 2013, 221–239. o.

szülő akarata ellenére emelik ki a gyermeket a vér szerinti családjából és engedélyezik az örökbefogadását,³⁰ vagy a szülő utólag visszavonja a hozzájárulását. Az EJEB vizsgálta továbbá a gyermek legfőbb érdekének és az örökbe fogadni szándékozó szülők érdekének egymáshoz való viszonyát, különös tekintettel – az életkoron, a családi állapoton és a nemi identitáson alapuló – hátrányos megkülönböztetés tilalmára. E tekintetben az EJEB joggyakorlata értelmében az EJEE 8. cikkéből nem vezethető le az örökbefogadáshoz való jog. Az EJEB vizsgálta továbbá az iszlám jog szerinti *kafala* és a kontinentális jog által ismert örökbefogadás egymásnak való megfeleltethetőségét; továbbá az örökbefogadás felbontásával vagy érvénytelenné nyilvánításával kapcsolatos jogértelmezési kérdéseket.

2.2.2. A gyermek legfőbb érdeke

2.2.2.1. Az ideiglenes elhelyezés és az örökbefogadás közötti különbségek

Az EJEB *Uzbyakov k. Oroszország* ügyében³¹ az üzbég származású panaszos fél az 1990-es években illegálisan érkezett Oroszországba. Tartózkodási engedélyt 2010-ben, állampolgárságot 2013-ban szerzett. A feleségétől 1997 és 2009 között öt gyermeke született, akiknek a születési kivonatában az apa nem került feltüntetésre, mivel a panaszos fél nem szeretett volna a hatóságok látókörébe kerülni. A panaszos fél felesége 2011 márciusában elhunyt. A panaszos fél ekkor előzetes letartóztatásban volt, ahonnan áprilisban, a nyomozás megszüntetését követően szabadult. A panaszos fél eljárást indított a négy gyermek feletti apasága elismerése iránt. A hatóságok addigra már – mivel nem volt tudomásuk élő rokonról – intézkedtek a gyermekek állami gondozásba vételéről. A négy nagyobb gyermeket előbb egy árvaházban, majd – miután tudomást szereztek a létezéséről – az elhunyt édesanya testvérénél helyezték el. A négy nagyobb gyermek vonatkozásában a bíróság megállapította a panaszos fél apaságát, és elrendelte a gyermekeknek a panaszos félnél történő elhelyezését. A legkisebb gyermeket, aki az édesanyja halálakor mindössze 14 hónapos volt, elválasztották a testvéreitől, és egy, az életkorának megfelelő ellátást biztosító intézménybe szállították. A gyermeket hamarosan örökbe fogadhatónak nyilvánították, és örökbe adták egy házaspárnak.³² A hosszas belföldi eljárásokat vizsgálva az EJEB megállapította, hogy a nemzeti

30 E tekintetben számos különbség figyelhető meg az egyes államok szabályozásában. Az EU-tagállamok szabályozását és joggyakorlatát illetően lásd: European Parliament, 2016.

31 EJEB, *Uzbyakov k. Oroszország* ügy.

32 EJEB, *Uzbyakov-ügy*, paras. 4–23.

bíróságok nem elemezték kellő súllyal az eset összes körülményét, és nem teremtettek méltányos egyensúlyt az ügyben érintett felek érdekei között. Amint arra az EJEB – a joggyakorlatára utalva³³ – emlékeztetett, az ideiglenes elhelyezésről való döntés során az államot széles mérlegelési jogkör illeti meg, a vizsgálatnak nem szükséges olyan alaposnak lennie, mint egy örökbefogadás esetén, tekintve, hogy az ideiglenes intézkedés a nevéből adódóan is átmeneti jellegű. Ily módon a gyermekeknek az édesanyjuk halálát követően történt átmeneti állami gondozásba vétele megfelelt az Egyezményben foglaltaknak, különös tekintettel arra, hogy az apa személye ismeretlen volt a hatóságok számára, ahogyan a gyermekek nagynénjéről sem volt tudomásuk. Az örökbe fogadhatóvá nyilvánításról és más hasonló – a biológiai szülő jogait súlyosan korlátozó vagy e jogokat elvonó – intézkedésekről való döntés során alapos vizsgálatnak kell alávetni az ügy minden lényeges körülményét és az érintettek érdekeit. Jóllehet a gyermek legfőbb érdeke az EJEB joggyakorlata alapján döntő súllyal esik latba, a szülő családi élethez való jogának súlyos korlátozása – adott esetben teljes elvonása – miatt azt is vizsgálni szükséges, hogy van-e más, a szülő jogait kevésbé korlátozó intézkedés, amellyel a gyermek legfőbb érdekének érvényre jutása biztosítható. E tekintetben az EJEB szerint a nemzeti hatóságok a legkisebb gyermek vonatkozásában nem tettek eleget azon kötelezettségüknek, hogy e tényről meggyőződjenek, mivel számításba sem vették, hogy a gyermeknek lehetnek élő rokonai, és amikor – az eset körülménye alapján már észszerűen feltételezhető módon – tudomást szerezhettek e tényről,³⁴ meg sem fontolták, hogy a gyermeket a vér szerinti rokonnál helyezték el, mint a nagyobb gyermekeket. Az EJEB-nek az ügyben – a korábbi joggyakorlatára utalással³⁵ – tett fontos megállapítása, hogy a hatóságok nem hivatkozhatnak az idő múlására és a családi kapcsolatok hiányára, amennyiben ezeket maguk a hatóságok idézték elő, különös tekintettel arra, hogy az államot pozitív kötelezettség terheli a tekintetben, hogy elősegítsék a család mielőbbi újraegyesülését.³⁶ E helyütt érdemel említést, hogy az egy évvel későbbi *Zhou k. Olaszország* ügyben hozott ítéletben az EJEB hangsúlyozta, hogy a szociális segítő szolgálatok feladata annak elősegítése, hogy a nehéz helyzetben lévő személyeket átsegítsék

33 Lásd az EJEB *Uzbyakov* ítéletének 123. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot!

34 Az EJEB álláspontja szerint a nemzeti hatóságoknak két okból kifolyólag tudnia kellett arról, hogy a gyermeknek vannak élő rokonai: egyrészt az apa 2011 márciusában a hatóságok előtt mind az öt gyermekét megnevezte az apaság megállapítása iránti kérelmében. Másrészt a hatóságok, miután tudomást szereztek arról, hogy az elhunyt édesanyjuknak volt egy testvére, a négy idősebb gyermeket nála helyezték el. Lásd: EJEB, *Uzbyakov-ügy*, paras. 99, 104, 109–111, 114–116, 118.

35 EJEB, *V.D.* és mások kontra Oroszország ügy, para. 116; EJEB, *Pontes k. Portugália ügy*, paras. 92, 99; EJEB, *Strand Lobben és mások k. Norvégia ügy*, para. 208.

36 EJEB, *Uzbyakov-ügy*, para. 101.

a nehézségeken³⁷ (nem pedig az, hogy tovább súlyosbítsák azokat).³⁸ A nemzeti hatóságok mérlegelése nem lehet formális, azaz nem alapozhatják a döntést pusztán arra a tényre, hogy a hatályos szabályok alapján az addigra már bírósági úton jóváhagyott örökbefogadás nem bontható fel, amennyiben az érintett szülő gyermeknevelésre való alkalmasságát semmilyen tény nem kérdőjelezi meg. A jelen ügy panaszos fele éveken keresztül nevelte a gyermekeit, ezen idő alatt nem merült fel arra utaló tény, hogy a felügyelet alatt élő gyermekek nem megfelelően fejlődnek, továbbá a panaszos fél soha nem került a gyermekvédelmi hatóságok látkörébe. Az EJEB – a *Kocherov és Sergejeva k. Oroszország* ügyben hozott ítéletére³⁹ utalva – emlékeztetett továbbá, hogy a biológiai szülő szerényebb anyagi körülményei, amelyre a nemzeti bíróságok a jelen ügyben többször, visszatérően utaltak, önmagában nem szolgálhat indokként a családból való kiemelésre, vérségi kapcsolat megszakítására.⁴⁰ A fentiekre tekintettel az EJEB egyhangúan megállapította az EJEE 8. cikkének sérelmét.

Az EJEB *Pedersen k. Norvégia* ügyben⁴¹ szintén kimondta, hogy a hatóságok nem hivatkozhatnak az idő múlására és a családi kapcsolatok hiányára, amennyiben ezeket maguk a hatóságok idézték elő és – az EJEB szóhasználatát szó szerint idézve – „betonozták be”.⁴² Az ügy panaszos felei a mentális betegségeik tudatában maguk kérték az illetékes gyermekvédelmi szolgálatot, hogy vegye ideiglenes nevelésbe az akkor két és fél hónapos gyermeket, amíg felkészülnek a visszafogadására. A megyei szociális jóléti bizottság (*fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker*) azonban úgy döntött, a gyermek tartós állami nevelésbe vétele szükséges, mivel a szülők nem képesek megfelelően gondoskodni a gyermekről, amelynek eredményeként a gyermek fejlődésében hiányosságok figyelhetők meg. A hatóság a szülők kapcsolattartási jogát évente kétszer két órában határozta meg. A szülők felülvizsgálati kérelmeit a hatóság és a bíróságok elutasították, a gyermeket pedig nevelőszülőknél helyezték el a későbbi örökbefogadás előkészítéseként. A norvég Legfelsőbb Bíróság (*Høyesterett*) az akkor már hét éve tartó eljárásban döntő hangsúlyt fektetett a gyermeknek a nevelőszülei irányában fennálló kötődésre, amely a náluk eltöltött évek alatt kialakult. Továbbá hangsúlyos pont volt a gyermek átlag feletti sérülékenysége, amely miatt a nevelőszüleitől való elválasztása negatívan hatott volna a fejlődésére. Összességében, a norvég legfelsőbb bírói fórum úgy ítélte meg, hogy mindezen szempontok fontosabbak, mint az, hogy a hatóságok valóban mindent

37 EJEB, Zhou k. Olaszország ügy, para. 58.

38 A szerző kiegészítő megjegyzése.

39 EJEB, Kocherov és Sergejeva k. Oroszország ügy, paras. 64–69.

40 EJEB, Uzbyakov-ügy, paras. 122, 125, 127, 130–131.

41 EJEB, Pedersen k. Norvégia ügy.

42 EJEB, Pedersen k. Norvégia ügy, para. 68.

megtettek-e a gyermek szüleihez való visszatérésének elősegítése érdekében.⁴³ Az EJEB nem értett egyet ezen megállapítások kapcsán, különös tekintettel arra a tényre, hogy a kialakult helyzet a hatóságok megtartásának volt betudható.⁴⁴ Következésképpen az EJEB álláspontja szerint megvalósult az EJEE 8. cikk sérelme.⁴⁵

A *Pini és mások k. Románia* ügyben a román hatóságok nem hajtották végre a román bíróság örökbecsapást engedélyező határozatát arra hivatkozással, hogy az olasz párok által örökbe fogadott gyermekek nem akarták elhagyni azt a magánintézményt, amelyben egészen kiskoruk óta nevelkedtek, és amelyet *de facto* a családjuknak és otthonuknak tekintettek. A magánkézben lévő intézetben a gyermekek a tanulás mellett sport- és művészeti tevékenységet is végezhettek és számos baráttra tettek szert. A gyermekek közül ketten, akik az eljárás lefolytatása közben betöltötték a tizedik életévüket – amelyből következően a nemzeti jog alapján az ő beleegyezésük is szükséges az örökbeadáshoz –, kifejezetten tiltakoztak az ellen, hogy a számukra ismeretlen személyeknél helyezték el őket.⁴⁶ Az olasz állampolgárságú leendő örökbe fogadó szülők kérelmének vizsgálata során az EJEB megállapította, hogy bár az örökbe fogadó szülők és a gyermekek között létrejött az EJEE 8. cikk szerinti családi élet – annak ellenére, hogy nem éltek együtt⁴⁷ –, a gyermek legfőbb érdekének érvényesítése nagyobb súlytal esik a latba, mint az örökbe fogadó szülők azon szándéka, hogy ez ténylegesen is megvalósuljon azáltal, hogy a gyermeket kiadják. Az EJEB az ítéletében tehát lényegében kimondta, hogy a gyermek érdekei – az eset összes körülményét figyelembe véve – felülírhatják és elsőbbséget élveznek a szülők érdekeivel szemben. Az EJEB az ítéletében – a lentebb ismertetésre kerülő *Fretté-ügyben* tett megállapítását⁴⁸ idézve – hangsúlyozta, hogy „az örökbecsapás célja egy gyermek családnak juttatása, nem pedig egy

43 EJEB, Pedersen-ügy, paras. 8–15, 22, 30, 32–36.

44 Lásd még e tekintetben az EJEB *Omofe k. Spanyolország* ügyét, amelyben az anya szintén maga kérte a gyermek ideiglenes gondozásba vételét. A hatóság a döntésében, amelyben elrendelte, hogy a gyermeket állami gondozásba kell venni, feltételeket támasztott az anya felügyeleti jogának visszaállítását illetően. A döntésben a hatóság arról is tájékoztatta a gyermek anyját, hogy amennyiben elmulasztja a feltételek megadott időkereten belüli teljesítését, úgy a gyermeket örökbe adhatónak nyilvánítják. Tekintve, hogy az anya nem teljesítette a feltételeket, a bíróság a gyermeket örökbe adhatónak nyilvánította. Az EJEB álláspontja szerint a jelen ügyben a nemzeti bíróságok elmulasztották ennek az egyensúlynak a megtalálását, mivel szinte kizárólag a gyermek [vélelmezett] érdekére hivatkoztak, és nem vették komolyan fontolóra a gyermeknek a vér szerinti anyjához való visszatérésének lehetőségét és ezzel együtt az esetlegesen rendelkezésre álló, kevésbé korlátozó intézkedéseket sem. – EJEB, *Omofe k. Spanyolország* ügy, paras. 3–6, 46, 52–53, 59.

45 EJEB, Pedersen-ügy, paras. 68, 72.

46 EJEB, *Pini és mások* ügy paras. 12–99, 102, 135.

47 E tekintetben lásd *Wilhelmina Thomassen* bírónő – lentebb ismertetésre kerülő – különvéleményét és az abban hivatkozott joggyakorlatot!

48 EJEB, *Fretté-ügy*, 2002, február 26, para. 42.

család gyermekhez juttatása”. A fentebb ismertetett tényállást, az EJEB joggyakorlatát – és a nemzetközi, valamint Európa tanácsi dokumentumokat⁴⁹ – figyelembe véve nem sérült az EJEE 8. cikke.⁵⁰ A Bíróság szerint ugyanakkor a tény, hogy a román hatóságok nem hajtották végre a román bíróságok jogerős döntését, megvalósítja az EJEE 6. cikk (1) bekezdés sérelmét.⁵¹

A többségi döntéssel szemben részleges különvéleményt megfogalmazó *Loukis Loucaides* bíró egyetértett a többségi döntéssel az EJEE 6. cikk (1) bekezdése kapcsán. Mindazonáltal arra az álláspontra helyezkedett, hogy a többségi döntés – azáltal, hogy nem állapította meg az EJEE 8. cikk sérelmét – gyakorlatilag a román hatóságok felróható magatartását értékelte felmentő körülményként. Álláspontja szerint a többségi döntés által e tekintetben döntő tényezőként figyelembe vett valós kötődés hiánya pontosan annak következménye, hogy a hatóság nem tette lehetővé, hogy a panaszos felek és az örökbe fogadni szándékozott gyermekek személyesen is találkozzanak. Az elhúzódo eljárás következményeként immár nincs valós esély a tényleges kötődés kialakítására. Loucaides bíró álláspontja szerint ily módon a többségi döntés ellentétes a „*Nullus commodum capere potest de injuria sua propria*”⁵² – azaz a „Felróható magatartására a felelősség elkerülése végett senki nem hivatkozhat” – elvvel.⁵³ *Corneliu Bîrsan* bíró a részleges különvéleményében ezzel szemben egyetért a többségi döntéssel az EJEE 8. cikkét illetően, azonban álláspontja szerint az EJEE 6. cikk (1) bekezdés sérelmének megállapítása logikai ellentétben áll az EJEE 8. cikkével kapcsolatos többségi állásponttal. Bîrsan érvelése értelmében a 6. cikk (1) bekezdés sérelmének megállapítása révén a panaszos felek eljárási jogainak garantált elsőbbséget a gyermekek érdekeivel szemben.⁵⁴ Utóbbi megállapítással *Wilhelmina Thomassen* bírónő is egyetértett a különvéleményében,⁵⁵ emlékeztetett ugyanakkor, hogy az EJEB gyakorlata értelmében a családi köteleket nem az örökbeadásról szóló határozat keletkezteti, hanem a családként történő tényleges együttélés, amely azonban jelen ügyben nem valósult meg. Következésképpen téves a többségi döntés azon vonatkozásban, hogy a panaszos felek és az örökbe fogadni szándékozott gyermekek között létrejött az EJEE 8. cikk értelmében vett családi kötelek. E helyütt érdemes megemlíteni, hogy Thomassen bírónő különvéleményét többek

49 EJEB, Pini és mások ügy, para. 139.

50 EJEB, Pini és mások ügy, paras. 136–166.

51 EJEB, Pini és mások ügy, para. 188.

52 Felróható magatartására a felelősség elkerülése végett senki nem hivatkozhat.

53 EJEB, Pini és mások ügy, Loukis Loucaides bíró részleges különvéleménye.

54 EJEB, Pini és mások ügy, Corneliu Bîrsan bíró részleges különvéleménye.

55 EJEB, Pini és mások ügy, Wilhelmina Thomassen bírónő különvéleménye. A különvéleményhez csatolkozott: Karel Jungwiert bíró.

között az EJEB *Marckx k. Belgium*,⁵⁶ a *K. és T. kontra Finnország*,⁵⁷ valamint az *Eriksson k. Svédország* ügyekben⁵⁸ hozott ítéletei is alátámasztják. A K. és T. k. Finnország ügyben az EJEB álláspontja szerint: „[...] a családi élet fennállása a szoros személyes kapcsolatok gyakorlati és tényleges megvalósulásától függő ténykérdés, valamint hogy a családi élet alapvető elemét képezi a szülőnek és gyermekének az a lehetősége, hogy együtt legyenek.”⁵⁹ A Bíróság az *Eriksson k. Svédország* ügyben⁶⁰ hasonló megállapítást tett, amikor rögzítette: „az, hogy a szülő és a gyermek kölcsönösen élvezheti egymás társaságát, a családi élet alapvető eleme”. A családi élet fennállásának nem szükséges feltétele ugyanakkor a tényleges együttélés, amennyiben a gyermek és valamely – a szülőtől eltérő – vér szerinti rokon közötti rokoni kapcsolatot kell vizsgálni, amint az EJEB *Bogonosov k. Oroszország* ügyében rögzítésre került.⁶¹ A szóban forgó ügyben az EJEB értékelése szerint a nemzeti bíróságok döntése, amelynek értelmében a nagyszülőt „automatikusan” megfosztották a jogától, hogy a gyermeket az örökbefogadást követően láthassa, nem tulajdonítottak kellő figyelmet, a gyermeket hosszabb időn át a saját háztartásában nevelő nagyszülő EJEE 8. cikke által garantált családi élethez való jogának.⁶² A családi élet tekintetében végül az EJEB *Shavdarov k. Bulgária*⁶³ és *Mennesson k. Franciaország* ügyei⁶⁴ érdemelnek említést, amelyek értelmében a családi élet tiszteletben tartásához való jogot lényegében az a lehetőség jellemzi, hogy az adott személyek más családokkal összességében összehasonlítható feltételek mellett élhetnek együtt családként.

2.2.2.2. Az örökbefogadáshoz adott hozzájárulás visszavonása

Az EJEB *Kearns k. Franciaország*⁶⁵ ügyében az ír származású anya – a panaszos fél – Franciaországban hozta világra gyermekét annak érdekében, hogy a francia törvényekkel összhangban anonim módon (*accouchement sous X*) adhasson életet gyermekének és azt követően örökbe adhassa őt. A panaszos fél az örökbeadás jogi következményeit

56 EJEB, *Marckx k. Belgium* ügy, para. 31.

57 EJEB, *K. és T. k. Finnország* ügy, paras. 150–151.

58 EJEB, *Eriksson k. Svédország* ügy.

59 EJEB, *K. és T. k.* ügy, paras. 150–151.

60 EJEB, *Eriksson-ügy*, para. 58.

61 EJEB, *Bogonosov k. Oroszország* ügy, paras. 89, 91, 92, 94, 95.

62 A nagyszülők és unokák közötti családi kapcsolatot illetően lásd: EJEB, *Kruškic k. Horvátország* ügy, para. 108.

63 EJEB, *Shavdarov k. Bulgária* ügy, paras. 40–42.

64 EJEB, *Mennesson k. Franciaország* ügy, paras. 92, 94.

65 EJEB, *Kearns k. Franciaország* ügy.

megfelelően ismertető jogi tájékoztatást követően hozzájárult a gyermek örökbeadásához. A tájékoztatás a panaszos fél anyanyelvén – angolul – és a jogi képviselőt ellátó ügyvéd jelenlétében történt, a tájékoztatás kiterjedt az örökbeadáshoz való hozzájárulás visszavonására nyitva álló két hónapos, jogvesztő határidőre és annak elmulasztásának következményeire is. A panaszos fél a személyes körülményeinek változása eredményeképpen öt hónap elteltével kérte az addigra már folyamatban lévő örökbeadási eljárás leállítását és a gyermek visszavételét.⁶⁶ Az EJEB megállapította, hogy az anya visszaviteli kérelmének francia hatóságok általi elutasítása a gyermek legfőbb érdekét szolgálta, amely az új családon belüli stabil kapcsolatok kialakítása. Az EJEB arra az álláspontra helyezkedett, hogy a hozzájárulás visszavonására nyitva álló két hónapos jogvesztő határidő összhangban áll az EJEE által a tagállamok számára biztosított mérlegelési jogkörrel. Megállapította továbbá, hogy a panaszos fél a francia hatóságok által adott tájékoztatás alapján tisztában volt döntésének következményével – e tekintetben nem fogadta el a panaszos fél azon állítását, hogy a szülést követően zavart és kiszolgáltatott állapotban volt –, következésképpen nem állapítható meg az EJEE 8. cikkének sérelme,⁶⁷ ahogyan a többi, a panaszos fél által hivatkozott cikk sérelme sem.⁶⁸

A *Naltakyan k. Oroszország* ügyben⁶⁹ a panaszos fél felesége, miután idő előtt adott életet a gyermekének az orvosok állítólagos tanácsára hallgatva – amelynek értelmében a gyermek életképtelen –, lemondott a szülői jogairól. A lemondó nyilatkozatot a férje nevében, annak tudta nélkül és annak kézírását utánozva aláírta. A panaszos fél a felesége elmondása alapján úgy tudta, a gyermek, bár élve jött a világra, nem sokkal később elhalálozott. Másfél évvel később a hatóságok értesítették a panaszos felet, hogy a gyermeket, akinek a szülői felügyeleti jogáról lemondott, hivatalosan is örökbe fogadhatónak nyilvánították. A nemzeti bíróságok a panaszos fél kérelmére – a hatósági bizonyítást nyert okirat-hamisítás tényét figyelembe véve – a gyermek addigra folyamatban lévő örökbeadási eljárását leállították, tekintve, hogy a gyermek vér szerinti édesapja nem adta érvényes hozzájárulását az örökbeadáshoz.⁷⁰ Az ügyben eljáró nemzeti bíróságoknak három érdek között kellett döntenieük: a gyermek érdeke, a gyermek vér szerinti szüleinek érdeke – akik immár együtt kérték a gyermek feletti szülői felügyeleti jogok bejegyzését –, valamint az örökbeadási eljárást jóhiszeműen kezdeményező és a gyermeket addigra majdnem másfél éve nevelő, örökbe fogadó szülők érdeke között.

66 EJEB, *Kearns-ügy*, paras. 7–27.

67 EJEB, *Kearns-ügy*, paras. 50, 77–81, 85–87.

68 A panaszos fél ezen felül hivatkozott az EJEE 6. cikk (1) bekezdés, valamint a 14. cikk sérelmére. E cikkek sérelmét az EJEB rövid úton elutasította. – Lásd EJEB, *Kearns-ügy*, paras. 93–94, 99–102.

69 EJEB, *Naltakyan k. Oroszország* ügy.

70 EJEB, *Naltakyan-ügy*, paras. 7–32.

Míg az első fokon eljáró bíróság elismerte a panaszos fél feleségének érvelését, miszerint a szülést követően sebezhető és könnyen befolyásolható volt, a fellebbviteli bíróság a panaszos felek terhére értékelte a gyermek további sorsát illető érdektelenséget, ideértve azt is, hogy a panaszos fél is belenyugodott a gyermek haláláról szóló magyarázatba, és nem tett semmit a körülmények tisztázása érdekében. Figyelembe véve azt a tényt is, hogy a gyermek addigra már másfél éve a nevelőszülőkkel élt, a nemzeti bíróságok úgy ítélték meg, hogy a gyermek legfőbb érdekével ellentétes lenne a vér szerinti szülőknél való elhelyezése. Az EJEB egyrészről nem látta bizonyítottnak, hogy a gyermek anyját valóban megfelelően tájékoztatták volna az örökbeadás következményeiről – példának okáért az ügyben meghallgatott orvos tagadta, hogy bármilyen hivatalos megbeszélésre sor került volna –, másrészről elégtelennek ítélte a nemzeti bíróságok által lefolytatott bizonyítást. Továbbá – ahogyan a fentebb ismertetett *Uzbyakov-ügyben* is történt – a nemzeti bíróságok nem vették figyelembe az örökbefogadás helyett rendelkezésre álló kevésbé korlátozó intézkedéseket, ahogyan azt sem, hogy a gyermek rendelkezik vér szerinti szülőkkel, akik képesek és hajlandók gondoskodni róla, és akik kapcsán nem merült fel a gyermekről való gondoskodásra való alkalmatlanság. Az EJEB az eset összes körülményét figyelembe véve megállapította az EJEE 8. cikk sérelmét.⁷¹

2.2.2.3. Örökbeadás a szülő hozzájárulása nélkül

A *Keegan k. Írország* ügyben⁷² a panaszos fél – a gyermek apja – és a gyermek anyjának élettársi viszonyából egy gyermek született. A felek kapcsolata azonban már a terhesség idején megromlott, a gyermek születésekor már nem éltek együtt. A panaszos fél a gyermeket egyszer láthatta a születése után, a gyermek anyja ezt követően megtagadta a kapcsolattartás jogának gyakorlását. A panaszos fél nem rendelkezett szülői jogokkal, mivel a gyermek házasságon kívül született.⁷³ A gyermek születését követően két hónappal az

71 EJEB, *Naltakyan-ügy*, paras. 73, 78–80, 182–184, 192–194, 204.

72 EJEB, *Keegan k. Írország* ügy.

73 A *Keegan-ügyben* foglalt tényálláshoz hasonlóan a vér szerinti, ám jogilag el nem ismert apa – a panaszos fél – szülői jogainak sérelme jelentette az EJEB *Koyshev k. Bulgária* ügyének kiindulópontját. A hatályos bolgár jog ugyanis nem tette lehetővé a gyermek anyjának új élettársa által az apasági elismerő nyilatkozat révén szerzett szülői státuszának megtámadását. Az EJEB a szóban forgó nemzeti rendelkezés vonatkozásában kimondta, hogy az EJEE 8. cikke által az állam számára garantált mérlegelési jogkörbe kizárólag akkor fér bele a vér szerinti apának a gyermek életéből történő teljes kizárása – márpedig a bolgár törvényi rendelkezések ezt eredményezik –, amennyiben az a gyermek legfőbb érdekének érvényre jutása érdekében szükséges. Tekintve, hogy az EJEB álláspontja szerint a nemzeti bíróságok ilyen tény fennállását nem igazolták, megállapította az EJEE 8. cikk sérelmét. Lásd: EJEB, *Koyshev k. Bulgária* ügy, paras. 4–8, 57, 64–68.

anya levélben tájékoztatta a panaszos felet, hogy megtette a gyermek örökbeadásához szükséges intézkedéseket. A panaszos fél ezt követően kérte, hogy nevezzék ki a gyermek gyámjának, valamint kérte a gyermek nála történő elhelyezését is. A kerületi bíróság (*Circuit Court*) a panaszos fél javára ítélt mindkét kérelme tárgyában. Az ítéletet a Felsőbíróság (*High Court*) helybenhagyta. Az örökbe fogadni szándékozó szülők fellebbezését követően a Legfelsőbb Bíróság (*Supreme Court*) az ügyet, az általa megfelelőnek tartott iránymutatások kíséretében visszautalta a Felsőbíróságnak. Az említett iránymutatások értelmében a vér szerinti leszármazás csak egy az örökbe fogadásról szóló döntés során figyelembe veendő szempontok között és önmagában nem döntő tényező; a nemzeti jog alapján a vér szerinti apának, aki nem a gyermek jogilag elismert apja, nincs abszolút joga arra, hogy a gyermek gyámjának nevezzék ki. A Felsőbíróság az iránymutatásokat figyelembe véve jóváhagyta az örökbe fogadást. A panaszos fél az *Emberi Jogok Európai Bizottsága* (EJEBiz)⁷⁴ előtti keresetében arra hivatkozott, hogy megsértették az EJEE 8. cikkben rögzített családi és magánélethez való jogát, amikor a gyermekét a hozzájárulása nélkül adták örökbe, valamint az EJEE 6. cikk (1) bekezdése által garantált jogát, mivel nem volt jogállása az örökbe fogadásról döntő szerv (*Adoption Board*) előtt.⁷⁵ Továbbá megsértették az EJEE 8. cikk és a 6. cikk (1) bekezdésével együtt olvasott 14. cikket, mivel egy a gyermek fogantatásakor⁷⁶ a gyermek anyjával házasságban élő vér szerinti apához képest hátrányos megkülönböztetésben részesítették. Az EJEBiz a keresetet befogadhatónak nyilvánította és beterjesztette az EJEB elé azzal, hogy a 14. cikk sérelmét nem szükséges vizsgálni.⁷⁷ Az EJEB az EJEE 8. cikk kapcsán arra az álláspontra helyezkedett, hogy az alapügyben nem a nemzeti bíróságok által elvégzett mérlegelés elégtelen volta okozta a jogsérelmet, a panaszos fél és a gyermek érdekeit megfelelően súlyozták. Az EJEB álláspontja szerint a jogsérelm valódi oka az, hogy: „az ír jog lehetővé teszi egy olyan folyamat beindítását, amelynek eredménye minden bizonnyal helyrehozhatatlannak bizonyul, és a panaszos felet hátrányos helyzetbe hozza a gyermekelhelyezésért a reménybeli örökbe fogadó szülőkkel folytatott versenyben”.⁷⁸

Az EJEB az *M.L. k. Norvégia* ügyben azt vizsgálta, hogy adott esetben a gyermek legfőbb érdekét szolgálhatja-e az, ha kiemelik az enyhe szellemi fogyatékossgal élő és

74 Megszüntette az EJEE 11. számú kiegészítő jegyzőkönyve.

75 Az EJEB e tekintetben megállapította az EJEE 6. cikk (1) megsértését, bár nem az Adoption Board előtti jogállás hiánya miatt – amint azt a panaszos fél kérte –, hanem az örökbe fogadási eljárás egészét érintő jogállás hiánya miatt. Az EJEB az EJEBiz álláspontjával egyezően az EJEE 14. cikk sérelmének vizsgálatát nem tartotta szükségesnek.

76 A szerző értelmező kiegészítése.

77 EJEB, Keegan-ügy, paras. 6–15, 31–32.

78 EJEB, Keegan-ügy, para. 55.

pszichológiai problémákkal terhelt, felelőtlen életvitelt folytató édesanya mellől, majd az anya hozzájárulása nélkül, örökbe adják az addigra őt már négy éve gondozó nevelőszüleinek. Az eljárás során a nemzeti hatóságok és bíróságok döntő tényezőként vették figyelembe, hogy a gyermek – aki valószínűleg örökölte az édesanyja pszichológiai problémákkal való terheltségét –, az édesanyjával való kevés számú és rövid ideig tartó látogatásokat követően stresszes, szorongó állapotba kerül, míg a nevelőszülei jelenléte ezzel ellentétben pozitívan hat a gyermek viselkedésére. E tekintetben az is döntő tényezőnek minősült, hogy a gyermek a nevelőszüleivel alakított ki kötődést, az anyja a szakemberek álláspontja szerint ezt a kötődést képtelen lenne biztosítani.⁷⁹ A nemzeti eljárásokat elemezve az EJEB – a korábbi joggyakorlatára utalás mellett – hangsúlyozta, hogy az ideiglenes intézkedésekkel ellentétben a vérségi kötelék teljes megszakítását eredményező örökbeadás esetén az állami szerveknek szélesebb körű és alaposabb vizsgálatot kell lefolytatniuk.⁸⁰ Az EJEB – a *Pedersen-ügyben* hozott döntésre utalva – emlékeztetett, hogy vizsgálni kell azt, hogy a valós családi kötődés hiánya és az idő múlása, amely lehetetlenné teszi annak kialakulását, nem a hatóságok döntésének eredménye-e?⁸¹ Az EJEB szerint jelen ügyben a hatóságok által elrendelt szűk körű kapcsolattartási jogok nyilvánvalóan hozzájárultak mindehhez, mivel nem vették figyelembe az ideiglenes elhelyezés célját, jelesül, hogy a család hosszabb távon újra egyesülhessen, és az állam nem tett eleget az EJEB 8. cikkében rögzített pozitív kötelezettségének, hogy az újraegyesítést elősegítse. Következésképpen az EJEB megállapította az EJEB 8. cikkének sérelmét.⁸²

Az EJEB – az egyik legfrissebb ítéletében – a 2022. januári *D.M. és N. k. Olaszország ügyben*⁸³ hozott döntésének tényállása jelentős mértékben hasonlít a fent említett *M.L. k. Norvégia ügyhöz* abban a tekintetben, hogy a gyermek édesanyja súlyos, a gyermeknevelési képességet hátrányosan érintő tulajdonságokkal rendelkezett. Ugyanakkor a tényállás különbözött a tekintetben, hogy – az *M.L. k. Norvégia ügy* tényállásával ellentétben – a gyermek és az anyja között szoros kapcsolat állt fenn, amelyet a hatóságok megszakítottak azzal, hogy a gyermeket a családból való kiemelését követően szinte rögtön örökbe adhatónak nyilvánították. Az EJEB a *Strand Lobben és mások k. Norvégia ügyben* hozott döntésére emlékeztetve megállapította,⁸⁴ hogy amennyiben a gyermek és a szüleinek érdeke ütközik egymással, a nemzeti hatóságoknak és bíróságoknak

79 EJEB, M. L. ügy, paras. 5–13, 35–36, 39, 44.

80 EJEB, M. L. ügy, para. 89.

81 EJEB, *Pedersen-ügy*, para. 68.

82 EJEB, M. L. ügy, paras. 93, 97–99.

83 EJEB, *D. M. és N. k. Olaszország ügy*.

84 EJEB, *Strand Lobben ügy*, paras. 206–207.

méltányos egyensúlyt kell teremteniük ezen érdekek között, azzal, hogy az eset összes körülményére tekintettel a gyermek legfőbb érdeke elsőbbséget élvezhet; a családi kapcsolatok megszakítását kizárólag kivételes körülmények fennállása indokolhatja.⁸⁵ Utóbbi kapcsán az EJEB megjegyezte, hogy – más korábbi ügyekkel ellentétben⁸⁶ – nem merült fel, hogy a szülő bántalmazta volna a gyermeket, vagy hasonló súlyú sérelmet követett volna el vele szemben. Másrészt az EJEB szerint a szülőt érintő problémák megfelelő szakértői segítséggel leküzdhetőek lettek volna, ahogy az az EJEB *Zhou-ügyben* hozott ítéletében is megállapításra került.⁸⁷ Mindezen megállapítások fényében az EJEB álláspontja szerint semmi nem indokolta, hogy az állami szervek rögtön a legkorlátozóbb intézkedést alkalmazták. Ennek megfelelően az EJEB megállapította az Egyezmény 8. cikkének sérelmét.⁸⁸

2.2.2.4. Közbenső következtetés

Az EJEB örökbefogadásra vonatkozó joggyakorlatában a mérlegelés súlyponti eleme a gyermek legfőbb érdekének érvényesülése, amely az eset összes körülményét figyelembe véve elsőbbséget élvezhet a vér szerinti szülő családi és magánéletéhez való jogával szemben, és indokolhatja a vér szerinti leszármazáson alapuló család hatóságok általi felbontását. Az EJEB állandó ítélkezési gyakorlatával összhangban azonban önmagában a gyermek legfőbb érdeke sem tekinthető döntő, mindent felülíró érveknél. Az EJEB ítélkezési gyakorlata alapján a vér szerinti szülővel fennálló rokoni kapcsolat megszüntetése olyan *ultima ratio* intézkedés, amely csak különösen nyomós indokok fennállta esetén alkalmazható. Az alkalmazását megelőzően a nemzeti bíróságnak alaposan mérlegelnie kell, hogy van-e más, kevésbé korlátozó intézkedés, ideértve a gyermek ideiglenes elhelyezését. Utóbbi esetében, annak átmeneti jellegére és az azt szükségessé tevő sürgető körülményekre tekintettel az államot szélesebb mérlegelési jogkör illeti meg, amely magában foglalja azt is, hogy a vizsgálatnak nem szükséges olyan alaposnak lennie, mint a családi kapcsolat megszüntetéséről szóló döntés esetén. Ugyanakkor az államot az intézkedései meghozatalakor az a pozitív kötelezettség terheli, hogy mindent megtegyen a család újraegyesítése érdekében. Amint az örökbefogadás felbontásáról szóló pontnál ismertetésre kerül, mindezen megállapítások az örökbefogadás hatóságok általi felbontására is igazak.

85 EJEB, M. L. ügy, para. 74.

86 Lásd a D. M. és N. ügyben hozott ítélet 81. pontjában hivatkozott ítélkezési gyakorlatot!

87 EJEB, Zhou-ügy, para. 58.

88 EJEB, D. M. és N. ügy, paras. 74, 78–83, 88–91.

2.2.3. Az örökbefogadáshoz való „jog” – pontosabban annak hiánya –,
különös tekintettel az azonos nemű párokra

2.2.3.1. Az életkori határ igazoltsága

A *Schwizgebel k. Svájc* ügyben⁸⁹ az EJEB arra a következtetésre jutott, hogy a svájci hatóságok az államot az Egyezmény alapján megillető mérlegelési jogkörön belül eljárva, az arányosság elvének sérelme nélkül, a gyermek legfőbb érdekének védelme érdekében, következésképpen az EJEE rendelkezéseivel összhangban utasították el a – kérelem benyújtásának időpontjában már 47. életévében járó – egyedülálló nő örökbefogadás iránti kérelmét. Az ügy tényállásához⁹⁰ és az eset összes körülményeihez tartozik, hogy a panaszos négy évvel korábban – akkor a 43. életévében járva – már örökbe fogadott egy másik gyermeket. A panaszos fél arra hivatkozott, hogy a nemzeti hatóságok döntése, amely elsősorban azon érvre alapult, hogy a korára való tekintettel nem lesz képes megfelelően ellátni a gyermeket, az EJEE 8. cikkével együtt olvasott 14. cikk értelmében vett egyenlőtlen bánásmódot valósít meg, különösen azon nővel összehasonlítva, akik hasonló életkorban biológiai úton képesek életet adni a gyermeküknek. Utóbbi kapcsán az EJEB egyetértett az állammal azt illetően, hogy az államnak nincs befolyása arra, hogy egy nő képes-e életet adni egy gyermeknek vagy sem. Az első érv – azaz hogy a korára való tekintettel részesítették hátrányos megkülönböztetésben – kapcsán azonban az EJEB a panaszos féllel értett egyet, és megállapította, hogy alaposabb vizsgálat szükséges annak megállapításához, hogy a panaszos fél valóban elszenvedett-e az Egyezmény értelmében vett és azzal ellentétes hátrányos megkülönböztetést. E tekintetben az EJEB az ítélezési gyakorlatára hivatkozva⁹¹ emlékeztetett, hogy önmagában az eltérő bánásmód nem ellentétes az EJEE 14. cikkében foglaltakkal, az eltérő bánásmód kizárólag abban az esetben nem megengedhető, amennyiben az nem objektív és észszerű indokon alapul. Az EJEE részes államai – arra is tekintettel, hogy az Európa Tanács tagjai között nincs konszenzus e téren – bizonyos fokú mérlegelési jogkörrel rendelkeznek azt illetően, hogy utóbbi két feltételnek mely indokok felelnek meg és alkalmasak az azonos helyzetben lévők közötti eltérő bánásmód indokolására. Az eset összes körülményét figyelembe véve az EJEB úgy ítélte meg, hogy a svájci hatóságok és bíróságok a mérlegelési jogkörükben eljárva, az eset összes körülményét figyelembe véve – ideértve, hogy a panaszos fél családtagjaitól nem számíthat érdemi segítségre,

89 EJEB, *Schwizgebel k. Svájc* ügy.

90 EJEB, *Schwizgebel-ügy*, paras. 4–20.

91 EJEB, *Schwizgebel-ügy*, paras. 76–81. és az ott hivatkozott ítélezési gyakorlat.

mi több, idővel az idős édesapja gondozása rá fog hárulni – döntöttek, és e döntés nem valósította meg az EJEE 8. cikkel együtt olvasott 14. cikk sérelmét.⁹²

Az EJEB Nagy Kamarája a *Paradiso és Campanelli k. Olaszország* ügyben⁹³ 11:6 arányban – hat bíró markáns közös különvéleménye mellett – megállapította, hogy az Egyezmény 8. cikke által garantált jogok közül nem sérült sem a magán-, sem a családi élethez való jog, amikor az olasz hatóságok egy általuk törvénytelennek vélt külföldi örökbe fogadási eljárást követően elvették a gyermeket egy házaspártól. A tényállás értelmében a házaspár, amelynek sem természetes, sem orvosilag támogatott úton nem született gyermeke, a sikertelen kísérleteket követően örökbe fogadó szülőnek jelentkeztek. A bíróság 2006-ban örökbe fogadásra alkalmasnak találta az akkor 51 és 39 éves panaszos feleket, mivel az olasz törvények értelmében bár örökbe fogadó szülő kizárólag 45 év alatti személy lehet, házastársak esetén, amennyiben az egyik fél teljesíti e kritériumot, a másik házastárs legfeljebb 55 éves koráig a házastársak alkalmasak örökbe fogadó szülőnek. A panaszos felek állítása szerint hiába vártak, az olasz hatóságok nem tudtak számukra korban megfelelő gyermeket ajánlani, így végül úgy döntöttek, hogy béranya szolgáltatásait veszik igénybe. Tekintve, hogy az eljárás Olaszországban tiltott, egy moszkvai klinikára esett a választásuk, amely a béranya közvetítését is vállalta. A szerződés értelmében az ismeretlen donortól származó petesejt megtermékenyítéséhez a klinika a férj örökítőanyagát használta fel. Tekintve, hogy az eljárás Oroszországban legális, a gyermek születését követően a panaszos felek szülőként kerültek bejegyzésre a gyermek születési anyakönyvi kivonatában. Az olasz hatóságok azonban nem ismerték el a születési anyakönyvi kivonatban foglaltakat. Az ügyészség vádat emelt a szülők ellen, amiért hamis információkat bocsátottak a hatóság rendelkezésére, ezzel egy időben kezdeményezte a gyermek örökbeadási eljárásának megindítását. A gyermek a szülőknél maradt, azonban a kiskorúak bírósága gyámot (*curatore speciale*) rendelt a kiskorú mellé és megindította az örökbe fogadási eljárást. A hatóság helyszíni szemlét követően kiadott jelentés pozitívan nyilatkozott a szülőkről, akik a gyermeket láthatóan a lehető legmagasabb színvonalon gondozzák, és akiket a jelentés készítői pozitívan ítélt meg. A jelentés szerint a panaszos felek jövedelme kényelmes megélhetést tesz lehetővé, az otthonuk rendezett. Ugyanakkor a folyamatban lévő eljárás keretében 2011 augusztusában elvégzett DNS-teszt eredménye szerint a gyermek és a férj között nem áll fenn vér szerinti leszármazáson alapuló rokon kapcsolat. Az orosz klinika szerint sajnálatos tévedés történt. A gyermeket – akinek a fenti tényállás fényében egyik panaszos fél sem a rokona – ezt követően új néven anyakönyvezték, majd

92 EJEB, Schwizgebel-ügy, paras. 76–99.

93 EJEB, Paradiso és Campanelli ügy.

15 hónapot egy gyermekotthonban töltött, ahonnan 2013 januárjában került a leendő örökbe fogadó szülőkhöz, akik időközben örökbe fogadták. A panaszos felek a gyermek elvételét követően nem találkozhattak a gyermekkel, és a gyermek hollétéről sem tájékoztatták őket. Az örökbefogadás ellen benyújtott keresetüket elutasította a kiskorúak bírósága (*Tribunale per i Minorenni*) arra való hivatkozással, hogy nincs perképességük az ügyben, mivel nem a gyermek szülei vagy egyéb családtagjai.⁹⁴ Az EJEB a nemzeti bíróságok eljárását vizsgálva – és e tekintetben főleg az első fokon eljáró kiskorúak bíróságának ügyirataiban foglaltakra helyezve a hangsúlyt –, az alábbi előzetes megállapításokat tette: a gyermek egyik szülővel sem áll rokoni kapcsolatban, mivel mind a béranyába beültetett embrió, mind a megtermékenyítéshez használt sperma ismeretlen donoroktól származott. Utóbbi a klinika tájékoztatása szerint tévedés folytán. Ily módon tehát jelen ügyre nem alkalmazhatók az EJEB korábbi, béranyaságot érintő ügyeiben foglaltak.⁹⁵ Az EJEB e tekintetben elfogadta a kiskorúak bíróságának azon két érvét, miszerint a felek megszegték a mesterséges reprodukciós eljárásokat szabályozó olasz törvény béranyaságot tiltó rendelkezéseit, valamint a külföldi örökbefogadásról szóló törvényt, amelynek értelmében külföldről kizárólag meghatalmazott testületen keresztül lehetséges az örökbefogadás. Az ügyész és a kiskorúak bíróságának álláspontja tehát az volt, hogy a felek szándékosan a törvény megkerülésével idéztek elő egy olyan törvénytelen helyzetet,⁹⁶ amelyet a köz érdekében meg kellett szüntetni, ennek módja pedig a gyermeknek a panaszos felektől való azonnali elvétele és új családba helyezése volt.⁹⁷ Az EJEB ezt követően megvizsgálta, hogy az ügyben létezett-e a joggyakorlata értelmében vett családi élet. E tekintetben arra a következtetésre jutott, hogy a családi élet meglétét sem a gyermekkel töltött idő hossza – két hónap Oroszországban és hat hónap Olaszországban –, sem az az alaptalannak bizonyult feltevés nem alapozza meg, hogy a második számú panaszos fél a gyermek apja.⁹⁸ Bár – amint azt EJEB is elismerte –, e tekintetben nem lehet egy egységes minimum időtartamot meghatározni, a Bíróság emlékeztetett, hogy a joggyakorlatában előforduló korábbi hasonló ügyekben⁹⁹ az érintettek lényegesen hosszabb időt töltöttek együtt családként. Az EJEB e megfontolások fényében az ügyet a magánélethez való jog sérelmének

94 EJEB, Paradiso és Campanelli ügy, paras. 8–33, 49, 53.

95 EJEB, Mennesson-ügy; EJEB, Labassee-ügy.

96 Az ügyészség és a kiskorúak bírósága is hangsúlyozta, hogy a panaszos felek nem tudták bizonyítani, hogy a férfi örökítőanyaga valóban átadásra került. Ily módon arra a feltevésre alapoztak, hogy a felek a kezdetektől fogva rosszhiszeműen jártak el. – A szerző megjegyzése.

97 EJEB, Paradiso és Campanelli ügy, paras. 131–134.

98 EJEB, Paradiso és Campanelli ügy, paras. 142–158.

99 Lásd az EJEB Paradiso és Campanelli ügy 149–154. pontjaiban hivatkozott joggyakorlatot.

keretében vizsgálta a családi élet sérelme helyett.¹⁰⁰ E tekintetben a Bíróság megállapította, hogy a magánélethez való jog magában foglalja a gyermeknemzéshez való jogot, valamint azt, hogy ennek elősegítése érdekében orvosi segítséget vegyenek igénybe, illetve hogy örökbefogadásra jelentkezzenek. E jogukat kétségkívül érintette az, hogy a gyermeket elvették tőlük, így az EJEB vizsgálata ezt követően arra irányult, hogy mindezen törvényi rendelkezés alapján, illetve törvényben foglalt cél elérésére irányul-e és szükséges-e egy demokratikus társadalomban. Az első feltétel kapcsán az EJEB többségi döntése arra az álláspontra helyezkedett, hogy az olasz hatóságok döntése, amelynek értelmében nem fogadták el automatikusan az orosz hatóságok által kiállított születési anyakönyvi kivonatot, helyette az olasz törvények alapján vizsgálták a szülő-gyermek kapcsolat fennálltát, megfelel a vonatkozó nemzetközi szerződéseknek. A törvényben foglalt céllal kapcsolatos fejtegetést a többségi döntés „rövidre zárta” azzal, hogy a törvényi rendelkezések érvényre juttatása ilyen célnak minősül. A szükségesség vonatkozásában az EJEB megjegyezte, hogy a panaszos felek két tekintetben is törvényt szegtek: az örökbefogadásról szóló törvényt megszegve meghatalmazott testület közreműködése nélkül hoztak be az országba egy külföldi gyermeket, akivel semmilyen rokon kapcsolatuk nem volt.¹⁰¹ Továbbá a külföldi klinikával kötött béranyasági szerződés ellentétben áll a mesterséges reprodukciós eljárásokat szabályozó olasz törvénnyel. Az EJEB álláspontja szerint a nemzeti bíróságok a törvényszegéseket és a panaszos felek által előidézett jogellenes helyzetet megfelelő módon értékelték és súlyozták a gyermek és a panaszos felek érdekeivel szemben. Az EJEB álláspontja szerint a nemzeti bíróságokat semmi nem kötelezte, hogy a panaszos felek és a gyermek közötti kapcsolat megőrzésének elsőbbséget adjanak a törvényi rendelkezések betartásával szemben. A gyermek érdekeinek figyelembevétele kapcsán az EJEB megjegyezte, hogy a kiskorúak bírósága háromtagú tanácsban ítélik, amelynek csak az elnöke jogász, a másik két tag gyermekvédelemben járatos szakember. Az EJEB álláspontja szerint a kiskorúak bírósága megfelelően mérlegelte a gyermek érdekét, amikor figyelembe véve, hogy az egészen fiatal kora miatt még nem szenved semmilyen lelki traumát a panaszos felektől való elválasztás eredményeként, elrendelte a gyermek elvételét. Ellenben, ha – a panaszos felek kérelmével egyezően – a panaszos feleknél hagyja a gyermeket az eljárás időtartama alatt, és esetleg később kerül sor az elvételre, az a gyermek lelki sérülését okozhatta volna. Végül az EJEB annak az állam által

100 A magánélethez való jog kapcsán lásd az EJEB Paradiso és Campanelli ügy 159. pontjában hivatkozott EJEB-joggyakorlatot.

101 E tekintetben tehát az EJEB többségi döntése elfogadta az ügyészség és a kiskorúak bíróságának azt a feltevését, hogy a felek a kezdetektől fogva rosszhiszeműen jártak el.

előterjesztett érvnek is helyt adott, hogy az idő múlásával a panaszos felek kifutottak az örökbefogadásra alkalmas életkorból, és e tekintetben nem tehető kivétel.¹⁰²

A többségi állásponttal szemben különvéleményt megfogalmazó hat bíró¹⁰³ szerint az olasz hatóságok eljárása megvalósította az EJEE 8. cikkének sérelmét, ahogyan azt a héttagú kamara is megállapította.¹⁰⁴ A különvéleményt megfogalmazó bírák egyetértettek a többségi döntéssel azt illetően, hogy az ügy vizsgálatának kiindulópontja az, hogy létrejött-e az EJEB joggyakorlata értelmében vett családi élet. E tekintetben a különvéleményt megfogalmazó bírák emlékeztettek, hogy bár a vér szerinti leszármazás fontos a családi kapcsolat meglétének megállapítása szempontjából, a hiánya nem feltétlen jelenti azt, hogy nem létezik ilyen kapcsolat. A panaszos felek a gyermek születésétől fogva nyolc hónapon keresztül gondját viselték a gyermeknek, amely gondviselésnek a hatóságok beavatkozása vetett véget. Míg a többségi döntés elfogadta, hogy e beavatkozás célja az volt, hogy véget vessenek egy jogellenes helyzetnek, a különvéleményt megfogalmazó bírák szerint a többségi döntés nem vette figyelembe, hogy az EJEB ítélezési gyakorlata értelmében a családi élet fennállása a meglévő személyes kapcsolatokon alapuló ténykérdés. E tekintetben nem a vér szerinti leszármazás vagy a jogilag elismert családi kapcsolat az, ami döntő jelentőséggel bír. Mindebből következően a többségi döntést megfogalmazó bírák különbséget tettek az ún. törvényes és törvénytelen család között, amely ellentétes az EJEB joggyakorlatával.¹⁰⁵ A különvéleményben megfogalmazott kritika másik sarkalatos pontja a nemzeti bíróságok által elvégzett értékelés fókuszára vonatkozott: míg a kiskorúak bírósága a panaszos felek – a kiskorúak bíróságának értelmezésében¹⁰⁶ – törvényellenes magatartására fókuszált, amely a jogértelmezése értelmében alapot adott a szülőkkel szembeni – lényegében – szankcióként értelmezhető hatósági intézkedésekre, addig a fellebbviteli bíróság vizsgálatának fókuszában a gyermek szülők általi „elhagyottsága” állt. E tekintetben a különvéleményt megfogalmazó bírák „meglepettségüknek” adtak hangot, mivel az alapügy tényállása alapján a panaszos felek életkörülményeit felmérő szakemberek véleménye alapján a panaszos felek kiváló gondját viselték a gyermeknek, és egyéb tekintetben is megfeleltek az

102 EJEB, Paradiso és Campanelli ügy, paras. 167, 170, 175–178, 189, 199, 200, 204, 209–214, 215.

103 EJEB, Paradiso és Campanelli ügy, Mirjana Lazarova Trajkovska, Ledi Bianku, Julia Laffranque, Paul Lemmens és Yonko Grozev bírák közös különvéleménye.

104 EJEB, Paradiso és Campanelli ügy, para. 101.

105 EJEB, Paradiso és Campanelli k. Olaszország ügy, Mirjana Lazarova Trajkovska, Ledi Bianku, Julia Laffranque, Paul Lemmens és Yonko Grozev bírák közös különvéleménye, paras. 1–4.

106 A különvéleményt megfogalmazó bírák e tekintetben megjegyzik, hogy a többségi döntés a tekintetben is hibás, hogy a külföldi béranya igénybevételét is jogellenesnek tekinti. Amint emlékeztetnek, az eljárás Oroszországban legális, az olasz jognak pedig e tekintetben nincs extraterritoriális hatálya. – Lásd a különvélemény 11. pontját!

elvárásoknak. Ily módon a többségi döntés a gyermek „elhagyottságának” középpontba állításával tulajdonképpen az EJEB joggyakorlatával ellentétben álló, pusztán formális mérlegelésen alapuló döntést hozott, amely túlságosan nagy hangsúlyt fektetett a jogellenes helyzet megszüntetésének szükségességére – és a jövőbeni potenciális elkövetők elrettentésére –, miközben sem a gyermekekre gyakorolt hatásra, sem a panaszos felek érdekeire nem fordított kellő figyelmet.¹⁰⁷

2.2.3.2. Az egyedülálló személyek örökbefogadáshoz való joga – ideértve az egyedülálló homoszexuális személyek örökbefogadáshoz való jogait

Az EJEB *Wagner és J. M. W. L. k. Luxemburg ügyében*¹⁰⁸ egy egyedülálló nő kérelmezte a perui bíróság által hozott, egy hároméves lánygyermek teljes örökbefogadását engedélyező ítélet végrehajthatóvá nyilvánítását a Luxembourgi Kerületi Bíróság (*Tribunal d'arrondissement de Luxembourg*) előtt. A bíróság a kérelmet elutasította arra való hivatkozással, hogy a luxembourgi Polgári Törvénykönyv (*Code civil luxembourgeois*) 367. cikke nem teszi lehetővé, hogy egyedülálló személyek is teljes örökbefogadás révén adoptáljanak. Számukra az egyszerű örökbefogadás lehetősége biztosított, amelyet a panaszos fél a kérelme elfogadását követően – egyfajta minimum biztosítékként – kérvényezett, és amely engedélyezésre került.¹⁰⁹ Az EJEB az ügyet befogadhatónak nyilvánította az EJEE 8. cikke vonatkozásában, tekintve, hogy a panaszos felek között egyértelműen létezett – a *Marckx-ügy* 31. pontjában írtaknak megfelelően – családi kapcsolat. Az ügy érdemének vizsgálata során az EJEB rámutatott egyrészt, hogy jelen esetben nem arról szükséges döntenie, hogy a panaszos személynek joga van-e az örökbefogadáshoz – tekintve, hogy arról a perui bíróság már döntött –, másrészt nyilvánvaló, hogy a panaszos felek mindennapi családi életét akadályozza az, hogy a luxemburgi hatóságok nem jegyezték be a gyermek teljes örökbefogadását. Jóllehet az elutasító határozat egyértelműen törvényi rendelkezésen alapult, az EJEB arról már nem volt meggyőződve, hogy az intézkedések valóban szükségesek voltak-e egy demokratikus társadalomban, különös tekintettel arra a tényre, hogy – az akkori állapot szerint – 46 tagú Európa Tanács országainak többségében nincs hatályban hasonló korlátozás. Továbbá az eset összes körülménye azt is világossá teszi, hogy korábban a luxemburgi hatóságok a hasonló kérelmeket rendre bejegyezték – anélkül, hogy a nemzeti jogban

107 EJEB, *Paradiso és Campanelli k. Olaszország ügy, Mirjana Lazarova Trajkovska, Ledi Bianku, Julia Laffranque, Paul Lemmens és Yonko Grozev bírák közös különvéleménye*, paras. 7–12.

108 EJEB, *Wagner és J. M. W. L. kontra Luxemburg ügy*.

109 EJEB, *Wagner-ügy*, paras. 5–39.

fennálló tilalomra hivatkoztak volna –, így a panaszos fél jóhiszeműen remélhette, hogy mindez az ők esetében is hasonlóképpen fog történni. Tehát egy hirtelen változás következett be az addigi joggyakorlatban, amelynek tekintetében az EJEB nem tartotta meggyőzőnek az állam azon érvelését, hogy az örökbefogadáshoz való jog korlátozása – és a korábban nem érvényesített nemzeti rendelkezés – a gyermek érdekét szolgálja oly módon, hogy nem szakítja meg azonnal a gyermek és a vér szerinti családja közötti kapcsolatot. Az EJEB e tekintetben emlékeztetett, hogy a jelen esetben a gyermek azért vált örökbe fogadhatóvá, mert a vér szerinti szülei magára hagyták.¹¹⁰ Az EJEB ezt követően megvizsgálta az EJEE 8. cikkével együtt olvasott 14. cikk sérelmének kérdését is, amelyet elsősorban a második számú panaszos fél – a gyermek – vonatkozásában talált megalapozottnak, aki a hatóságok joggyakorlatában bekövetkezett változás miatt indokolatlan hátrányos megkülönböztetésben részesült azon gyermekekkel szemben, akiknek a teljes örökbefogadását a hatóságok engedélyezték. Mindezen hátrány – egyebek mellett – abban manifesztálódott, hogy a gyermek nem kapta meg az állampolgárságot és az azzal együtt járó uniós polgárságot, mindennek következtében elesett az uniós polgár státuszról eredő előnyöktől is.¹¹¹ Az EJEB mindezekre tekintettel megállapította az EJEE 8. cikkével együtt olvasott 14. cikk sérelmét is.¹¹²

Az EJEB a *Fretté k. Franciaország és az E. B. k. Franciaország*¹¹³ ügyekben azt vizsgálta, hogy egy olyan homoszexuális személy örökbefogadási kérelmének megtagadása, aki a gyermeket egymaga – ellentétes nemű szülői minta nélkül – nevelné, ellentétes-e az EJEE 8. cikkével, illetve a 8. cikkkel együtt értelmezett 14. cikkével? Az EJEB a két ügyben, amelyek között mindössze hat év telt el, egymásnak teljes mértékben ellentmondó döntést hozott. A döntés mindkét esetben szoros eredménnyel született meg: a *Fretté-ügyben* a héttagú kamara 4:3 arányban hozott döntést, míg az *E. B. k. Franciaország ügyben* a Nagykamara 10:7 arányban döntött. A többségi döntést nem támogató bírók mindkét ügghöz markáns különvéleményeket fűztek.

A *Fretté-ügyben* egy egyedülálló férfi kérvényezte az örökbefogadás előzetes engedélyezését. Az örökbefogadásra való alkalmasság vizsgálata magában foglalt egy pszichológus általi meghallgatást, ahol a panaszos fél a szakember kérdéseire őszintén válaszolva felfedte, hogy homoszexuális. A szakember azt javasolta, vonja vissza a kérelmét. A közigazgatási és a bírósági eljárás során meghallgatott szakemberek és az azok alapján

110 EJEB, Wagner-ügy, paras. 123–134.

111 EJEB, Wagner-ügy, paras. 155–160.

112 Az ügyben megállapításra került továbbá az EJEE 6. cikk (1) bekezdés sérelme is, mivel a nemzeti hatóságok elmulasztották a panaszos fél beadványainak érdemi részét képező, az EJEE 8. cikk sérelmére hivatkozó kérelmeinek vizsgálatát. Lásd: EJEB, Wagner-ügy, paras. 89–98.

113 EJEB, E. B. k. Franciaország.

hozott döntések indokolása is rendszeresen utalt – hol implicit, hol explicit módon – a panaszos fél nemi irányultságára, leggyakrabban a „választott életmódja” kifejezést használva. Az egyik szakértő a beadványában emlékeztetett arra, hogy a francia bíróságok joggyakorlata alapján a gyermekelhelyezési ügyekben is döntő súllyal esik latba a szülő homoszexualitása, mint a gyermek jólétét és erkölcsi fejlődését veszélyeztető tényező.¹¹⁴ Az ügyben eljáró hatóságok és bíróságok a Párizsi Közigazgatás Bíróság (*Tribunal administratif de Paris*) kivételével a panaszos fél homoszexuális nemi irányultságát döntő súllyal vették figyelembe az olyan megállapításokkal szemben, mint „Fretté úr kétségbe vonhatatlan személyes kvalitásokkal rendelkezik, amelyek alkalmassá teszik őt a gyereknevelésre”.¹¹⁵ A panaszos fél álláspontja szerint az ügyben eljáró francia hatóságok és bíróságok így módon megsértették az EJEE 8. cikkével együtt olvasott 14. cikkét. A panaszos fél továbbá az Egyezmény 6. cikk (1) bekezdés sérelmére is hivatkozott, mivel a francia eljárási szabályok gyakorlatilag¹¹⁶ nem tették lehetővé, hogy részt vegyen az Államtanács (*Conseil d'État*) ülésén és reagáljon az ott elhangzottakra. Míg az EJEE 6. cikk (1) bekezdés kapcsán az EJEB egyhangúan megállapította az Egyezményben garantált jog sérelmét, az EJEE 8. cikk sérelme kapcsán a Bíróság 4:3 arányú döntése értelmében nem sérült az Egyezményben garantált jog. Az EJEB többségi döntése emlékeztetett, hogy az EJEE 8. cikkéből nem vezethető le az örökbefogadáshoz való jog, azaz egyetlen, az Egyezményben részes állam sem köteles garantálni az egyedülálló személyek jogát az örökbefogadásra. Amennyiben azonban az állam úgy dönt, hogy az Egyezményben rögzítettekben túlterjeszkedve garantál valamilyen jogot – mint jelen esetben a francia állam, amely egyedülálló személyek számára is lehetővé teszi azt –, főszabályként megkülönböztetésmentesen kell garantálni e jogot, ellenkező esetben pedig objektív indokkal kell alátámasztania az eltérő bánásmódot. Jelen esetben az EJEB bírónak többsége úgy ítélte meg, hogy az eset összes körülményét figyelembe véve a különbségtétel objektíven igazolható volt.¹¹⁷ Amint az EJEB megállapította, „az örökbefogadás célja egy gyermek családnál való juttatása, nem pedig egy család gyermekéhez való juttatása”.¹¹⁸ Az örökbefogadás engedélyezése során a nemzeti bíróságoknak az örökbe fogadni szándékozó személy és az örökbe fogadni kívánt gyermek legfőbb érdekét kell egymással szemben súlyozniuk,

114 EJEB, Fretté-ügy, ítélet, para. 9–16.

115 Uo. para. 10.

116 Jóllehet a szabályok alapján a tárgyalási értesítőt legalább négy nappal a tárgyalás előtt ki kell függeszteni az Államtanács titkárságán, az EJEB szerint nem várható el, hogy egy, a panaszos féllel hasonló helyzetben lévő személy rendszeren ellátogasson oda. A panaszos fél egyebekben rendszeresen telefonált a titkárságra a meghallgatás időpontja után érdeklődve, azonban egyik esetben sem kapott választ. – EJEB, Fretté-ügy, paras. 49–51.

117 EJEB, Fretté-ügy, paras. 38–41.

118 EJEB, Fretté-ügy, para. 42.

és utóbbi érvényre jutására különös hangsúlyt kell fektetni. Márpedig a jelen ügyben a nemzeti hatóságok megfelelő alapossággal vizsgálták meg az eset összes körülményét és vették figyelembe azt a tényt, hogy a pszichológus szakértők között sincs egyetértés, hogy milyen hatást gyakorolhat a gyermek személyiségfejlődésére, ha egy vagy két homoszexuális személy neveli őt fel.¹¹⁹ Következésképpen a többségi döntés értelmében nem valósult meg az EJEE 8. cikkel együtt olvasott 14. cikk sérelme.

Az ügyhöz *Jean-Paul Costa* bíró részleges párhuzamos indokolást fűzött, amelyhez *Karel Jungwiert* és *Kristaq Traja* bírák csatlakoztak. *Costa* amellett érvelt, hogy a többségi döntéssel elfogadott ítélet 32. pontja téves a tekintetben, hogy az ott hivatkozott francia törvény által garantált örökbefogadás kérvényezéséhez való jogot összekeveri az örökbefogadáshoz való joggal. Amint *Costa* írja, utóbbi garantálása azt a jogot jelen-tené, hogy a kérelmező ténylegesen meg is kapja azt (kizárva a mérlegelést).¹²⁰ Mindezt – az EJEE 8. cikkéhez hasonlóan – a francia törvény sem garantálja. Következésképpen *Costa* bíró véleménye szerint az EJEE 8. cikkel együtt olvasott 14. cikk sérelme kapcsán egyszerűbb lett volna befogadhatatlanként elutasítani a keresetet ugyanazon okokra hivatkozva, amelyek alapján megállapították, hogy nem történt jogsértés, mintsem előbb befogadni a keresetet, majd megállapítani a jogsértés hiányát.¹²¹ *Sir Nicolas Dušan Bratza*, *Wili Fuhrmann* és *Françoise Tulkens* bírák a közös részleges különvéleményükben arra az álláspontra helyezkedtek, hogy megállapítható az EJEE 8. cikkel együtt olvasott 14. cikk sérelme. Álláspontjuk szerint a francia hatóságok és bíróságok döntő súllyal vették figyelembe a kérelmező homoszexualitását, és különösen az Államtanács csak azokat a szakmai érveket vette figyelembe, amelyek a kérelmező ellen szóltak. A részleges különvéleményt megfogalmazó bírák számára az eset összes körülményéből nyilvánvaló, hogy amennyiben a kérelmező eltitkolta volna a nemi identitását, a hatóságok nagy valószínűség szerint engedélyezték volna számára az örökbefogadást.¹²² Mindez előrevetíti az EJEB hat évvel későbbi *E. B. k. Franciaország* ügyben hozott többségi döntését meghatározó és az ítélethez fűzött különvéleményekben kritikával illetett ún. „*beszennyezetség elméletet*” (*contamination theory*).

Jóllehet elsőre önkényesnek tűnhet az EJEB *E. B. k. Franciaország* ügyének ezen alpontban való szerepeltetése, mivel a panaszos fél a kérelem benyújtásakor élet-társi kapcsolatban élt egy másik nővel. Ugyanakkor az örökbefogadás iránti kérelmét

119 EJEB, *Fretté-ügy*, paras. 42–43.

120 A szerző értelmező megjegyzése.

121 EJEB, *Fretté-ügy*, *Jean-Paul Costa* részleges párhuzamos indokolása. Csatlakoztak: *Karel Jungwiert* és *Kristaq Traja* bírák, paras. 1–2.

122 EJEB, *Fretté-ügy*, *Sir Nicolas Dušan Bratza*, *Wili Fuhrmann* és *Françoise Tulkens* bírák közös részleges különvéleménye, para. 2., a. és b. alpontok.

önállóan, az azonos nemű partnerének támogatása nélkül nyújtotta be a francia hatóságok előtt. Az alapügy tényállása alapján a szakértői vélemények mellett, hogy kiemelték a panaszos fél személyes kvalitásait, amelyek alkalmassá teszik őt a gyermeknevelésre, feltűnően nagy hangsúlyt fektettek a panaszos fél homoszexuális nemi irányultságára,¹²³ az egyik szakértő megfogalmazásában: „a férfiak iránt tanúsított szokatlan attitűdjére”. Hasonlóképpen, a közigazgatási bíróság (*ordre administratif*) is a panaszos fél „életmódját” jelölte meg¹²⁴ az elutasítás elfogadható indokaként. Az Államtanács (*Conseil d'État*) jóváhagyta az alsóbb bíróságok döntését.¹²⁵ Az eset érdemének vizsgálata során az EJEB emlékeztetett, hogy az EJEE 8. cikke és az azt értelmező EJEB-joggyakorlat nem garantálja az örökbefogadáshoz való jogot.¹²⁶ A vonatkozó nemzeti szabályok és nemzetközi egyezmények szintén nem garantálnak hasonló jogot.¹²⁷ Ugyanakkor a jelen ügy tényállása alapján az EJEB megállapította, hogy a francia jogalkotó – amely az EJEE 8. cikkéből eredő kötelezettségein túlmenően – lehetővé tette az egyedülálló számára az örökbefogadáshoz való jogot, e jog érvényesülését nem teheti függővé olyan feltételtől, amely ellentétes az EJEE 14. cikkében rögzített hátrányos megkülönböztetés tilalmával.¹²⁸ Márpedig az EJEB álláspontja szerint az ügy tényállása alapján a kérelmező szexuális irányultsága döntő szerepet játszott a kérelme elutasításában – mintegy „beszennyezte” a nemzeti hatóságok és bíróságok mérlegelési folyamatát, ahogyan az EJEB az ítélet 80. pontjában írja –, amelyet a nemzeti hatóságok és bíróságok döntéseibe foglalt – fentebb ismertetett – idézetek is alátámasztanak. Továbbá a nemzeti hatóságok és bíróságok azon érvelése sem állja meg a helyét, amelynek értelmében a partner támogatása nélkül – ti. a panaszos fél partnere nem támogatta a panaszos fél örökbefogadási szándékát – a gyermeknek nélkülöznie kell az életéből az „apafigurát”, arra való tekintettel, hogy egy egyedülálló, heteroszexuális nő esetében mindez nem képezi az örökbefogadás engedélyezésének akadályát.¹²⁹ Az EJEB Nagykamarája a fentiekre tekintettel megállapította az EJEE 14. cikke által tiltott megkülönböztető bánásmód alkalmazását és az EJEE 8. cikkének sérelmét.¹³⁰

Az ügy megítélése azonban korántsem tekinthető egységesnek, amelyet jelez a 10:7-es szavazati arány, valamint az ügyhöz fűzött négy – egyéni és közös – különvélemény.

123 EJEB, E. B. ügy, para. 13.

124 EJEB, E. B. ügy, para. 25.

125 EJEB, E. B. ügy, paras. 7–25.

126 Council of Europe: Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights.

127 EJEB, E. B. ügy, paras. 41–42.

128 EJEB, E. B. ügy, paras. 49.

129 EJEB, E. B. ügy, paras. 71, 73, 75, 76, 78, 79, 84–86, 88, 90, 93–96.

130 EJEB, E. B. ügy, paras. 97–98.

Közös a különvéleményekben, hogy mindegyik elveti a többségi döntésben döntő tényezőként figyelembe vett ún. „beszennyezetség-elméletet”. Boštjan M. Zupančič bíró a különvéleményében¹³¹ – az EJEB joggyakorlatára utalva – kifejti, hogy az EJEE 8. cikke nem garantálja az örökbefogadáshoz való jogot, kizárólag az örökbefogadás kérvényezésének jogát, következésképpen nem is lehet az EJEE 8. cikkének sérelméről beszélni.¹³² Hasonló álláspontot képviselt a különvéleményében Antonella Mularoni bírónő is, aki szerint ugyanakkor az utóbbi évek EJEB joggyakorlatát figyelembe véve a Bíróságnak meg kellene fontolnia annak kimondását, hogy az EJEE 8. cikke mindenki számára garantálja a jogot az örökbefogadási eljárás megindítására.¹³³ Jean-Paul Costa a különvéleményében – amelyhez Rıza Türmen, Mindia Ugrekhelidze és Danutė Jočienė bírák is csatlakoztak – arra az álláspontra helyezkedett, hogy a panaszos fél élettársának támogató hozzáállásának hiánya az eset olyan lényeges körülménye, amelyet a nemzeti hatóságok jogosan értékelték a számukra nyitva álló mérlegelési jogkörön belül akként, hogy az örökbefogadás ellentétes a gyermek legfőbb érdekével. Costa bíró szerint a többségi döntésnek a konkrét ügyben el kellett volna vetnie az EJEE 8. cikkel együtt értelmezett 14. cikk sérelmét annak elvi éllel történő deklarálása mellett, hogy amennyiben – egy esetlegesen később tárgyalandó ügyben – ténylegesen a nemi identitás szolgál egy örökbefogadási kérelem elutasításának indokául, az valóban ellentétes az Egyezményvel.¹³⁴ A legsarkalatosabb különvéleményt Loukis Loucaides bíró fogalmazta meg. Loucaides szerint az Egyezményben garantált jogok – jelen esetben a hátrányos megkülönböztetés tilalma – nem hívhatók fel eszközként annak érdekében, hogy az adott személy vagy személyek egy csoportja felmentést nyerjen olyan szabályok alól, amelyek egyébként mindenkire vonatkoznak.¹³⁵

2.2.3.3. Az azonos nemű párok joga az örökbefogadásra

Az EJEB a *Gas és Dubois k. Franciaország* ügyben hozott ítéletben¹³⁶ arra a következtetésre jutott, hogy az EJEE rendelkezései alapján az állam nem köteles engedélyezni

131 EJEB, EJEB, E. B. ügy, paras, Boštjan M. Zupančič bíró különvéleménye.

132 A szerző szerint Zupančič bíró nem vette figyelembe, hogy mivel az állam az EJEE 8. cikkéből eredő kötelezettségein túlmenően lehetővé tette az egyedülálló számára, hogy örökbe fogadjanak – vagy, ha úgy tetszik, a jogot, hogy azt kérvényezzék, nem teheti függővé olyan feltételtől, amely ellentétes az EJEE 14. cikkével.

133 EJEB, EJEB, E. B. ügy, Antonella Mularoni bírónő különvéleménye.

134 EJEB, EJEB, E. B. ügy, paras., Jean-Paul Costa különvéleménye. A különvéleményhez csatlakoztak Rıza Türmen, Mindia Ugrekhelidze és Danutė Jočienė bírák, paras. 6, 8.

135 EJEB, EJEB, E. B. ügy, Loukis Loucaides bíró különvéleménye.

136 EJEB, *Gas és Dubois* kontra Franciaország ügy.

a gyermek biológiai anyjának azonos nemű partnere általi egyszerű örökbefogadását. Az ügy alaptényállása értelmében az első kérelmező 1989 óta élt együtt a második kérelmezővel. A második kérelmező 2000. szeptember 21-én szülte lányát, A.-t, aki mesterséges megtermékenyítéssel, névtelen donortól fogant. A gyermek születésétől fogva a kérelmezők közös otthonában élt. A két kérelmező élettársi jogviszonyt létesített, amelyet 2002. április 15-én jegyeztek be a hatósági nyilvántartásba. Az első kérelmező egyszerű örökbefogadási határozat iránti kérelmet nyújtott be élettársának lánya tekintetében azt követően, hogy partnere közjegyző által igazolva hozzájárult ehhez. Az ügyész panaszt terjesztett elő az első kérelmező kérelmével szemben arra hivatkozva, hogy az örökbefogadás engedélyezése esetén a francia Polgári Törvénykönyv (*Code civil des Français*) 365. cikke¹³⁷ alapján valamennyi szülői felügyeleti jog az örökbe fogadó szülőre száll, kivéve, ha az örökbe fogadó fél az örökbe fogadott gyermek szülőjének házastársa. Márpedig a biológiai szülő és a gyermek közötti rokoni kapcsolat megszűnése nyilvánvalóan ellentétes a gyermek legfőbb érdekével. Az első fokon eljáró bíróság az örökbefogadás iránti kérelmet az ügyész kérelmének megfelelően elutasította. Az ítéletet a fellebbviteli bíróság és a Semmítőszék (*Cour de cassation*) is helybenhagyta. Az EJEB az ügy körülményeinek vizsgálata során elemezte a Semmítőszék¹³⁸ és az Alkotmánytanács (*Conseil d'État*)¹³⁹ hasonló tárgyú döntéseit. Az Alkotmánytanács rámutatott arra, hogy az alkotmány által biztosított családi élethez való jog nem biztosítja a gyermek és szülőjének élettársa közötti – örökbefogadásból eredő – jogviszony létrehozásához való jogot. A taláros testület álláspontja szerint a törvényhozó testület szándékosan döntött az egyszerű örökbefogadás lehetőségének a házastársakra történő korlátozása mellett, hangsúlyozta továbbá, hogy nem feladata a törvényhozó testület értékelését a sajátjával felváltani.¹⁴⁰ A panaszos felek arra hivatkoztak, hogy szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetést szenvedtek, mivel egy különböző nemű pár számára bármikor nyitva áll a lehetőség, hogy házasságot kössön, és így éljen a Polgári Törvénykönyv 365. §-a által garantált egyetlen kivétellel. Az EJEB álláspontja szerint ugyanakkor nem valósult meg

137 „Valamennyi szülői felelősséggel kapcsolatos jog – többek között az örökbefogadott házasságkötéséhez való hozzájárulás joga – kizárólag az örökbe fogadó szülőt illeti, kivéve, ha az örökbe fogadó szülő az örökbe fogadott anyjának vagy apjának házastársa. Ebben az esetben az örökbe fogadó szülő és annak házastársa közös szülői felügyelettel rendelkezik, a házastárs azonban továbbra is egyedül gyakorolja e jogát, kivéve, ha a pár az elsőfokú bíróság hivatalvezetője előtt közös nyilatkozatot tesz arról, hogy a szülői felelősséget közösen kívánják gyakorolni.”

138 A francia Semmítőszék első polgári tanácsának 70. és 71. sz. két ítélete (2007. február 20.) – Bulletin Civil 2007. I.; A francia Semmítőszék első polgári tanácsának 392. sz. ítélete (2007. december 19.) – Bulletin Civil 2007. I.

139 Francia Alkotmánytanács, ítélet, 2010. október 6.

140 EJEB, Gas és Dubois ügy, paras. 9–19, 27–31.

az EJEE 14. cikkével ellentétes hátrányos megkülönböztetés, tekintve, hogy a kérelmezők nincsenek a házastársakéval összehasonlítható helyzetben, mivel a „házasság különleges jogállással ruházza fel a házasságot kötő személyeket.” Márpedig – a *Schalk és Kopf k. Ausztria* ügyben foglaltakkal összhangban – az állam diszkrecionális jogkörében eljárva szabadon dönthet arról, hogy kiket ruház fel e joggal, az EJEE 12. cikke sem önmagában sem az EJEE 8. vagy 14. cikkével együtt értelmezve nem keletkeztet a részes államok számára semmilyen kötelezettséget e tekintetben.¹⁴¹ Az EJEB a kérelmezők helyzetét a házasságban nem élő heteroszexuális párokéval tartotta összehasonlíthatónak. E tekintetben az EJEB érvelése szerint a hatályos francia törvények alapján – ugyanezen tényállás mellett – egy különböző nemű pár kérelmét ugyanúgy elutasították volna, amennyiben azok nem élnek házasságban.¹⁴² E helyütt érdemes emlékeztetni az EJEB által a négy évvel későbbi, az azonos nemű párokat családegyesítés címén megillető letelepedési jogot tárgyaló – bár örökbefogadással kapcsolatos kérdést egyébként nem érintő – *Taddeucci és McCall k. Olaszország* ügyben¹⁴³ tett megállapításaira. Az ügyben a Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a házasságban nem élő azonos nemű párok nincsenek összehasonlítható jogi helyzetben a házasságban nem élő ellenkező nemű párokkal, amennyiben az előzők számára sem a házasság intézménye, sem más, jellegét tekintve hasonló jogintézmény nem áll rendelkezésre.¹⁴⁴ Olaszországban ugyanis a *Taddeucci-ügy* alaptényállása keletkezésének időpontjában az azonos nemű párok számára nem állt nyitva sem a regisztrált élettársi kapcsolat bejegyzésének lehetősége, sem a házasságkötés. Az EJEB-ítélet kihirdetésének idejére már életbe lépett az *Oliari és mások k. Olaszország ügyben hozott ítélet*¹⁴⁵ végrehajtása érdekében hozott, a regisztrált élettársi kapcsolat (*Unione Civili*) intézményét bevezető törvény.¹⁴⁶

Az EJEB *X és társai k. Ausztria*¹⁴⁷ ügyben az első- és a harmadrendű panaszos felek egy azonos nemű pár tagjai, akik a kérelem benyújtásának idejére már a hetedik éve – a gyermek ötéves kora óta – nevelték közösen a harmadrendű panaszos fél gyermekét,

141 Az EJEB álláspontja szerint egyrésztől – történeti értelmezést alkalmazva – megállapítható, hogy az Egyezmény szövegezésének idejében a házasság fogalma egyértelműen két ellenkező nemű személy szövetségét jelentette. Ettől eltérő értelmezés fél sem merült. Másrésztől – nyelvtani értelmezést alkalmazva – nem véletlen, hogy míg más cikkek a semleges „mindenkit” és „senkit” kifejezéseket alkalmazták, a 12. cikk *expressis verbis* utal a jogosultak nemére. Lásd: EJEB, *Schalk és Kopf k. Ausztria* ügy, para. 55.

142 EJEB, *Gas és Dubois kontra Franciaország*, paras. 63–70.

143 EJEB, *Taddeucci és McCall k. Olaszország* ügy.

144 EJEB, *Taddeucci-ügy*, paras. 82–83.

145 EJEB, *Oliari és mások k. Olaszország* ügy.

146 Legge 20 maggio 2016, n. 76 recante „Regolamentazione delle unioni civili tra persone dello stesso sesso e disciplina delle convivenze”.

147 EJEB, *X és társai k. Ausztria* ügy.

a másodrendű panaszos felet. A gyermek apja elismerte az apaságot, és bár a szülői felügyeleti jogot a gyermek anyja gyakorolta, az ügy iratainak tanúsága szerint az apa tartotta a gyermekkel a kapcsolatot és rendszeresen fizette a tartásdíjat. Az első- és a harmadrendű panaszos felek megállapodtak, hogy előbbi örökbe fogadja utóbbi vér szerinti gyermekét. Tekintve, hogy az osztrák Polgári Törvénykönyv (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*) 182. § (2) bekezdésének akkor hatályos¹⁴⁸ szövegezését akként is lehetett értelmezni, hogy az gyakorlatilag kizárja a mostohagyermek örökbefogadásának lehetőségéből az azonos nemű párkapcsolatban élő párokat, mivel az ő esetükben – a heteroszexuális párokkal ellentétben – mindkét biológiai szülővel szükségszerűen megszakad a kapcsolat, a panaszos felek azzal a kérelemmel fordultak az Alkotmánybírósághoz (*Verfassungsgerichtshof, VfGH*), hogy nyilvánítsa alkotmányellenesnek a rendelkezést. Az Alkotmánybíróság a keresetet arra való hivatkozással utasította el, hogy a kérdés megválaszolása a kerületi bíróság hatásköre. A kérelmezők ennek megfelelően a kerületi bíróságnál kérelmeztek az örökbefogadás jóváhagyását, amelyet az elutasított. A kerületi bíróság döntését a regionális bíróság, valamint a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (*Oberster Gerichtshof*) is jóváhagyta. Az EJEB az ítéletében kimerítően ismerteti a nemzeti bíróságok döntéseit, amelyek elemzése révén arra a következtetésre jutott, hogy „a kérelmezők által kérelmezett örökbefogadás jogi lehetetlensége következetesen a belföldi bíróságok megfontolásainak középpontjában állt [...] Ez akadályozta meg [...] a belföldi bíróságokat abban, hogy bármilyen észszerű módon megvizsgálják azt, hogy az örökbefogadás a másodrendű kérelmező érdekeit szolgálta-e, ahogyan azt a Polgári Törvénykönyv 180a. §-a megköveteli. Következésképpen nem vizsgálták mélyrehatóan az ügy körülményeit.”¹⁴⁹ A nemzeti hatóságok tehát lényegében formális vizsgálatot folytattak le. Az EJEB az ügy vizsgálata során a Gas és Dubois ügyben tett megállapításaira utalva, amelyek értelmében a házasság különleges jogállással ruházza fel a házasságot kötő személyeket – és amely különleges jogállással az Egyezményben részes felek nem kötelesek az azonos nemű párokat is felruházni – megállapította, hogy a kérelmezők helyzetét nem a házasságban élő, eltérő nemű párokéval kell összehasonlítani, hanem a házasságban nem élő azonos nemű párokéval.¹⁵⁰ Az EJEB ezt követően megvizsgálta, hogy megvalósult-e a hátrányos megkülönböztetés, amelyre igenlő választ adott arra való tekintettel, hogy az osztrák törvények és az eset összes körülményéből adódóan egy különböző nemű párnak a hatóságok nem tagadták volna meg az örökbefogadás iránti kérelmet.¹⁵¹ Következésképpen a következő

148 2013. augusztus 1. óta az azonos nemű párok számára is garantált a mostohagyermek örökbefogadásának lehetősége (BGBl I 2013/179).

149 EJEB, X és társai ügy, paras. 120, 123–124.

150 EJEB, X és társai ügy, paras. 105–112.

151 EJEB, X és társai ügy, paras. 113–131, lásd különösen a 125. pontot!

vizsgálendő szempont az volt, hogy a különbségtétel jogszerű célt szolgált-e és arányos volt-e. E tekintetben az EJEB az *E.B. k. Franciaország* ügyben tett megállapítására¹⁵² utalva emlékeztetett, hogy „[...] az állam, amely az Egyezmény 8. cikke szerinti kötelezettségein túlmenő jogot teremt, nem alkalmazhatja azt a jogot a 14. cikk értelmében vett megkülönböztető jellegűnek minősülő módon, márpedig az Egyezmény 8. cikke alapján nem áll fenn kötelezettség a második szülő általi örökbefogadáshoz való jognak a nem házasságban élő párokra történő kiterjesztésére”.¹⁵³ A nemzeti bíróságok a különbségtétel okaként a „hagyományos család” védelmét nevezték meg azon hallgatólagos vélelem alapján, miszerint csak az eltérő nemű szülők képesek megfelelően biztosítani a gyermek szükségleteit. Jóllehet – amint azt az EJEB is megállapította a korábbi ítélezési gyakorlatában¹⁵⁴ – a hagyományos értelemben vett család védelme olyan nyomós és jogszerű indok, amely igazolhatja az eltérő bánásmódot. A gyermek érdekeinek védelme szintén jogszerű – az eltérő bánásmódot igazoló – célnak tekinthető. Következésképpen az egyetlen hátramaradó és vizsgálendő szempont, hogy az arányosság elve betartásra került-e?¹⁵⁵ E tekintetben a kormánynak kell azt igazolnia, hogy a hagyományos értelemben vett család védelme, és még konkrétabban a gyermek érdekeinek védelme megköveteli az azonos nemű párok esetében a mostohagyermek örökbefogadásának tilalmát. Az EJEB e tekintetben megjegyzi, hogy a kormány semmilyen tudományos bizonyítékot nem szolgáltatott arra vonatkozólag, hogy egy azonos nemű pár nem képes a gyermek szükségleteinek megfelelő biztosítására. Mi több, azáltal, hogy – az akkori szabályok értelmében – egy bejegyzett élettársi kapcsolatban élő homoszexuális személy egyedül is örökbe fogadhat, amennyiben ehhez a bejegyzett élettársa is hozzájárul, a jogalkotó is elismerte, hogy a gyermek felnőhet azonos nemű párkapcsolatra épülő családban anélkül, hogy az a gyermek kárára válna.¹⁵⁶ Az EJEB az eset összes körülményeit figyelembe véve, különösen azt, hogy a bíróságoknak nem volt lehetőségük kellő alapossággal megvizsgálni azt, hogy a kérelmezett örökbefogadás a másodrendű kérelmező érdekeit szolgált-e, mivel az jogilag lehetetlen volt – így tulajdonképpen pusztán formális vizsgálatra szorítkoztak –, megvalósult az EJEB 8. cikkel együtt értelmezett 14. cikk sérelme.¹⁵⁷

Az ügghöz részleges különvéleményt fűző hét bíró szerint a többségi döntés – miközben a nemzeti bíróságok által végzett mérlegelést kritizálta, amiért az nem a gyermek legfőbb érdekét helyezte a vizsgálat fókuszába – a saját mérlegelése során

152 EJEB, *E.B.* ügy, para. 49.

153 EJEB, *X és társai* ügy, para. 135.

154 EJEB, *Karner k. Ausztria* ügy, para. 40.; EJEB, *Kozak k. Lengyelország* ügy, para. 98.

155 EJEB, *X és társai* ügy, paras. 138–153.

156 Lásd különösen az EJEB *X és társai* ügy 142. és 144. pontjait!

157 EJEB, *X és társai* ügy, para. 152.

magá is átsiklott az ügy leglényegesebb kérdésén, jelesül, hogy miért szolgálná a gyermek legfőbb érdekét a biológiai apával való kapcsolat megszakítása és az anya élettársával való helyettesítése. A többségi döntés ellenében szavazó bírák álláspontja szerint bár tény, hogy a *Fretté-ügyben* tett megállapítás értelmében „az örökbefogadás célja egy gyermek családdhoz juttatása [...]”, az is tény, hogy a gyermek kötődik az apjához, aki a látogatások mellett tartásdíjjal is támogatja a gyermek fejlődését. A gyermeknek tehát már van családja, amelyen az a tény sem változtat, hogy az anyja és az apja külön élnek. E megfontolásokra tekintettel nyilvánvalóan nem szolgálhatja a gyermek legfőbb érdekét az apjával fennálló családi kapcsolat megszakítása.¹⁵⁸ További kritikaként említik, hogy a többségi döntés nem vette számításba az apát az EJEE 8. cikke alapján megillető magán- és családi élethez való jogot, amely legfeljebb abban az esetben lenne korlátozható, ha az apa súlyosan megsértette volna a szülői kötelezettségeit. Az ügy tényállása alapján azonban nem állt fenn e helyzet.¹⁵⁹

2.2.3.4. Közbenső következtetés

Az EJEB joggyakorlata alapján az EJEE 8. cikkéből nem vezethető le az örökbefogadás révén történő családalapításhoz való jog. E helyütt érdemes felidézni a Costa bíró által a *Fretté-ügy*höz fűzött – Jungwiert és Traja bírák által támogatott – párhuzamos indokolást –, amelyben amellet érvelt, hogy az örökbefogadás kérvényezéséhez való jog nem keverendő össze az örökbefogadáshoz való joggal. Az EJEB joggyakorlata alapján az Európa Tanács tagállamait széles mérlegelési jogkör illeti meg azt illetően, hogy milyen feltételektől teszik függővé az örökbe fogadó szülővé válást. Mindezzel összhangban a tagállamok széles mérlegelési jogkörön belül dönthetnek, hogy milyen életkori határt szabnak az örökbefogadásra való alkalmasságra, illetve hogy egyedülálló személyek számára biztosítják-e a jogot, hogy örökbe fogadó szülővé válhassanak. Ugyanakkor a Bíróság joggyakorlata alapján az a jogalkotó, amely az EJEE 8. cikkéből eredő kötelezettségein túlmenően garantál valamely jogot, e jog érvényesülését nem teheti függővé olyan feltételtől, amely ellentétes az EJEE 14. cikkében foglalt hátrányos megkülönböztetés tilalmával. Az EJEE 14. cikk sérelmének megállapítása kapcsán döntő súllyal esik latba, hogy az e jog sérelmére hivatkozó panaszos fél összehasonlítható helyzetben van-e más személyekkel. Az egyedülálló homoszexuális személyek és az azonos nemű

158 EJEB, X és társai ügy, Josep Casadevall, Ineta Ziemele, Anatoly Kovler, Danutė Jočienė, Ján Šikuta, Vincent A. De Gaetano, Linos-Alexandre Sicilianos bírák különvéleménye, paras. 2, 8.

159 EJEB, X és társai ügy, Josep Casadevall, Ineta Ziemele, Anatoly Kovler, Danutė Jočienė, Ján Šikuta, Vincent A. De Gaetano, Linos-Alexandre Sicilianos bírák különvéleménye, para. 7.

párok örökbefogadáshoz való joga kapcsán mindez azt a kérdést veti fel, hogy az egyedülálló homoszexuális személyek és az azonos nemű párok összehasonlítható helyzetben vannak-e az egyedülálló heteroszexuális személyekkel és az eltérő nemű párokkal? Amint fentebb ismertetésre került, e kérdések – többek között az ismertetett markáns különvéleményekre és az EJEB joggyakorlatában fellelhető ellentmondásokra tekintettel – korántsem egyértelmű.

2.2.4. Az iszlám *kafala* jogintézménye és annak kompatibilitása az EJEE rendelkezéseivel

Az iszlám jog alapján a gyermek „nyugati” értelemben vett örökbefogadása tiltott, jöllehet egyes iszlám vallású államokban¹⁶⁰ a törvény megengedi azt. A *kafala* jogintézménye úgy definiálható, mint a „*kafil*” és „*kafila*” – az alább kifejtettek értelmében – a kvázi gyámok által vállalt kötelesség, hogy a felügyeletük alá rendelt kiskorú gyermek – a „*makfoul*” – gondját viselik, úgy, mintha annak vér szerinti apja és anyja lennének, anélkül, hogy közöttük valódi családi kötelék jönne létre. A családi kötelék hiányát jelzi, hogy a *kafala* alapján a *makfoul* nem jogosult a *kafil* nevének viselésre és a vagyonának öröklésére.¹⁶¹

Az EJEB *Harroudj k. Franciaország* ügyében a panaszos fél, egy akkor 42 éves, egyedülálló nő kérvényezte az algíri hatóságok által a *kafala* szabályaival összhangban ráruházott gyermek teljes örökbefogadásának engedélyezését a francia hatóságok előtt. A kérelmet mind a hatóságok, mind a bíróságok elutasították, arra való hivatkozással, hogy a *kafala* a nemzetközi egyezményekkel összhangban biztosítja a gyermekeket megfelelő védelmet, továbbá mivel a gyermek származási országának joga tiltja az örökbeadást, a francia hatóságok sem engedélyezhetik az örökbefogadást a francia Polgári Törvénykönyv (*Code civil des Français*) 370. § (3) bekezdése alapján.¹⁶² Az ügyben az EJEB nem állapította meg az EJEE 8. cikkének sérelmét. Az EJEB indokolása alapvetően két pilléren nyugodott. Egyrészt: az „EJEE nem értelmezhető légtüres térben, helyette a nemzetközi jog általánosan elfogadott elveivel összhangban szükséges értelmezni”.¹⁶³ A francia jog és a francia hatóságok, valamint bíróságok értékelése márpedig összhangban áll mind a Hágai Egyezmény, mind az ENSZ Gyermekjogi Egyezményével, mely 20. cikke elismeri a *kafala* intézményét. A nemzeti hatóságok az említett egyezményekkel összhangban döntöttek úgy, hogy amennyiben a gyermek származási országának joga egyértelműen tiltja a gyermek örökbefogadását, azt az örökbe fogadó szülő országának

160 Tunézia, Irak, Törökország, Szomália és Indonézia.

161 Duca, 2014, 111–120. o.

162 EJEB, *Harroudj-ügy*, paras. 5–14.

163 EJEB, *Harroudj-ügy*, paras. 42.

hatóságai is kötelesek tiszteletben tartani. Másrészt az EJEB rámutatott, hogy bár a *kafala* valóban nem keletkeztet az örökbefogadáshoz hasonló joghatást, helyette a gyámság jogintézményének feleltethető meg, a francia jog egyéb rendelkezései lehetővé teszik e hiányosságok áthidalását, példának okáért a panaszos félnek jogában áll végrendeletileg a gyermekre hagyni a vagyonát, amelynek következtében a gyermek ugyanúgy örökölhet, mintha a panaszos fél örökbe fogadta volna. Mi több, a francia törvények lehetővé teszik a Polgári Törvénykönyv 370. § (3) bekezdésében foglalt örökbefogadási tilalom fokozatos megkerülését oly módon, hogy a gyermek kedvezményes határidőn belül szerezhet állampolgárságot, amelynek révén a személyes joga a francia lesz, következésképpen örökbe fogadhatóvá válik.¹⁶⁴ Az EJEB értékelésében: „[a felperes állam] azáltal, hogy lehetővé teszi az örökbefogadási tilalom fokozatos megkerülését [...] és ily módon elősegíti a gyermek integrációját anélkül, hogy azonnal elvágna őt a származási országának törvényeitől, tiszteletet mutat a kulturális pluralizmus iránt, és egyben méltányos egyensúlyt teremt a köz és a panaszos fél érdekei között”.¹⁶⁵

Az EJEB *Chbihi Loudoudi és mások k. Belgium* ügyben¹⁶⁶ 4:3 arányban hozott többségi döntéshez *Işıl Karakaş, Nebojša Vučinić és Helen Keller* bírák által fűzött különvélemény rávilágított, hogy a – fentebb ismertetett – Harroudj-ügyben alkalmazott megközelítés, miszerint az örökbefogadást tiltó nemzeti szabályok érvényre jutása elsőbbséget élvez a gyermek legfőbb érdekével szemben, értelmezhető akként is, hogy ellentétet az Egyezményvel, valamint az EJEB vonatkozó joggyakorlatával.¹⁶⁷ Amint az említett bírák emlékeztetnek, e gyakorlat értelmében a gyermek legfőbb érdekének döntő súllyal kell latba esnie. Mindez abból ered, hogy az ügy tényállása alapján a belga törvények – a francia törvényekkel ellentétben – nem teszik lehetővé az örökbefogadás tilalmának megkerülését. A *Chbihi Loudoudi* ügy panaszos felei egy belga állampolgárságú házaspár és az általuk 2003-ban Marokkóból a *kafala* szabályai alapján gondozásba vett – akkor – nyolcéves gyermek. A házaspár kétszer is egyszerű örökbefogadás iránti kérelmet nyújtott be, azt azonban mindkét esetben elutasították a belga bíróságok arra való hivatkozással, hogy az iszlám jog – és azzal összhangban Marokkó nemzeti joga – kifejezetten tiltja a gyermek örökbeadását. A belga bíróságok érvelése szerint az örökbefogadással olyan új joghatás keletkezne, amelyet a *kafala* nem hoz létre, és amely megnehezítené, hogy a gyermek továbbra is tartsa a kapcsolatot a vér szerinti anyjával, akihez évente egyszer ellátogat az őt nevelő házaspárral. Amint a belga

164 EJEB, Harroudj-ügy, paras. 47–50, 51.

165 EJEB, Harroudj-ügy, paras. 51.

166 EJEB, *Chbihi Loudoudi és mások k. Belgium* ügy.

167 EJEB, *Chbihi Loudoudi* ügy, *Işıl Karakaş, Nebojša Vučinić és Helen Keller* bírák közös különvéleménye, paras. 5, 9–11.

bíróságok rámutattak, a belga jog nem ismeri a *kafala* intézményét, amely a belga jogban a gyámság intézményének feleltethető meg. Az ebből eredő – a panaszos felek által hangsúlyozott probléma –, hogy mivel a *kafala* nem keletkeztet az örökbefogadáshoz hasonló családi köteleket a gyermek és annak kvázi gyámja között és ebből kifolyólag a tartózkodáshoz való jogot sem, a gyermek csak határozott időre szóló tartózkodási engedéllyel maradhatott Belgiumban. Jóllehet a hatóságok rendszeresen megújították azt, a panaszos felek számára szorongást okozott, hogy mindvégig a fejük felett lebegett egy esetleges elutasító határozat lehetősége. Mindezen felül a belga személyazonosító okmányok hiánya a gyermeket kizárta olyan lehetőségekből, mint egy külföldi iskolai kirándulásra való részvétel.¹⁶⁸ Az EJEB által hozott többségi döntés mindezen tényállást – a belga állam által előterjesztettekkel egyezően – úgy értékelte, hogy a nemzeti bíróságok helyesen értelmezték az alkalmazandó nemzetközi és nemzeti jogot, és jogosan utasították el az örökbefogadási kérelmeket. Továbbá azáltal, hogy a hatóságok „automatikusan” megújították a tartózkodási engedélyt – jóllehet erre az EJEE 8. cikke alapján nem kötelesek –, garantálták a családi élethez való jogot. Az EJEB szerint az egyetlen kellemetlenség, amelyet a gyermek elszenvedett, az volt, hogy lemaradt az iskolai kirándulásról. A többségi döntés hangsúlyozza, hogy a gyermek 2014 áprilisában határozatlan idejű tartózkodási engedélyt kapott a belga hatóságoktól, így a panaszos felek által említett bizonytalanság megszűnt.¹⁶⁹ A fent említett különvélemény ennek kapcsán jegyzi meg, hogy minderre azt követően került sor, hogy az alperes állam 2014 januárjában értesült az ellene indított perről. Az azt megelőző tíz évben a belga hatóságok következetesen határozott idejű tartózkodási engedélyt adtak ki.¹⁷⁰

2.2.5. Az örökbefogadás felbontása vagy érvénytelensége

2.2.5.1. Az örökbefogadás hatóságok által történő érvénytelenítése

A gyermek legfőbb érdeke alpontban foglalt közbenső következtetésnél a vér szerinti családi kapcsolatok megszakítása kapcsán leírtak az örökbefogadással létrejött családi kapcsolatokra is alkalmazandók. Ennek megfelelően a családi kapcsolat hatóságok általi megszüntetése csak *ultima ratio* jelleggel, kellően alapos mérlegelést követően, a gyermek legfőbb érdekére tekintettel lehetséges, valamint a hatóságok kötelesek

168 EJEB, Chbihi Loudoudi ügy, ítélet, paras. 5–48, 125.

169 EJEB, Chbihi Loudoudi ügy, ítélet, paras. 90, 94, 99–101, 105, 122, 125–126, 129–133, 135, 139.

170 EJEB, Chbihi Loudoudi ügy, Işıl Karakaş, Nebojša Vučinić és Helen Keller bírák közös különvéleménye, para. 12.

figyelembe venni a kevésbé korlátozó intézkedések lehetőségét, mint amilyen az ideiglenes gondozásba vétel. Utóbbi kapcsán, annak ideiglenes jellegére és az azt szükségessé tevő sürgető körülményekre tekintettel az állami szervek által elvégzendő mérlegelésnek nem szükséges olyan alaposnak lenni, mint a családi kapcsolat megszüntetéséről való döntés esetén. Mindezen megállapításokat figyelembe véve az EJEB *Ageyevy k. Oroszország ügyében*¹⁷¹ arra a következtetésre jutott, hogy az állam átlépte az EJEE 8. cikke által garantált mérlegelési jogkörét, amikor az örökbe fogadó szülők állítólagos alkalmatlanságára hivatkozva felbontotta az örökbe fogadást. Az EJEB az örökbe fogadást megelőző ideiglenes gondozásba vételt ellenben indokoltnak minősítette¹⁷² az ügy tényállása alapján. A panaszos felek 2008-ban fogadtak örökbe egy fiú- és egy lánygyermeket. Az örökbe fogadást megelőzően készült állapotfelmérés alapján mindkét gyermek a korához képest enyhe mentális alulfejlettség tüneteit mutatta, amely többek között a beszédképességükre is kihatott. A rendezett és tiszta otthonukban jó anyagi körülmények között élő panaszos felek az örökbe fogadást követő utóvizsgálat tanulsága szerint jó gondját viselték a gyermekeknek, akik vidámnak és kiegyensúlyozottnak tűntek, és a beszédképességük is javult. Egy évvel az örökbe fogadást követően – 2009 márciusában – a fiúgyermek balesetet szenvedett: megégette magát az emeleten található kályhával, majd ijedtében legurult a lépcsőn. A gyermek égési és zúzódásos sérülésekkel került kórházba. A rendőrség hivatalos vizsgálatot indított, hogy kiderüljön: valóban baleset, avagy családon belüli erőszak történt-e. Az eljárásra tekintettel a balesetet követő harmadik napon a gyermekvédelmi hatóság a gyermekek ideiglenes nevelésbe vételéről döntött arra való hivatkozással, hogy „az egészségük és életük közvetlen veszélynek van kitéve”. A balesetet követő hatodik napon a rendőrség a szülőket gyanúsítottként hallgatta meg. A gyanúsítást követően pár nappal a gyermekvédelmi hatóság az örökbe fogadás felbontását kérvényezte, amelyet a kerületi bíróság 2009 júniusában elrendelt. Az ítéletet a fellebbviteli bíróság a 2009. augusztusi döntésében hatályában fenntartotta.¹⁷³ A bekezdés elején bemutatott szempontok figyelembevételével az EJEB arra az álláspontra helyezkedett, hogy míg az ideiglenes gondozásba vétel az eset össze körülményét figyelembe véve – ideértve, hogy a rendőrségi nyomozás során felmerült a szülők büntetőjogi felelőssége, és hogy a feleséget a bíróság később el is marasztalta kiskorú veszélyeztetése miatt¹⁷⁴ – megfelelt az EJEB gyakorlata által támasztott kritériumoknak. Ezzel szemben az örökbe fogadás szinte azonnali és alapos

171 EJEB, *Ageyevy k. Oroszország ügy.*

172 EJEB, *Ageyevy-ügy, paras. 151–155.*

173 EJEB, *Ageyevy-ügy, paras. 6–25, 26, 29, 30, 34, 42, 44, 46, 47, 48.*

174 EJEB, *Ageyevy-ügy, paras. 48, 58.*

mérlegelést nélkülöző elrendelése során a tagállami hatóságok átlépték az Egyezmény által garantált mérlegelési jogkört.¹⁷⁵

Az *EJEB Kurochkin k. Ukrajna*¹⁷⁶ ügyének a tényállása értelmében a panaszos fél és a volt felesége örökbe fogadtak egy tizenegy éves gyermeket, aki miatt egy évvel később megromlott a házasságuk, ugyanis a gyermek bántalmazta az örökbe fogadó anyját – amit orvosi látélet is igazolt –, valamint agresszívan és fenyegetően viselkedett a szomszédokkal és az iskolatársaival. A feleség kérvényezte a házasság, valamint az örökbefogadás felbontását, mivel állítása szerint ők hárman nem képesek tovább egy családként élni. A panaszos fél nem ellenezte sem a házasság, sem az örökbefogadásnak a házastársa és a gyermek vonatkozásában történő felbontását. Saját maga és a gyermek vonatkozásában ugyanakkor ellenezte a létrejött családi jogi kapcsolat megszüntetését. A meghallgatások során a gyermek a panaszos féllel egybehangzóan nyilatkozott. A hatóságok azonban megállapították, hogy álláspontjuk szerint a panaszos fél nem képes pozitívan befolyásolni a gyermek személyiségét, amelyet az is bizonyít, hogy figyelmen kívül hagyta a gyermeknek az örökbe fogadó anyjával szembeni erőszakosságát. Ebből következően a gyermekben a nővel szembeni negatív hozzáállás, valamint a normális családi kapcsolatokkal kapcsolatos téves értékítélet fejlődött ki. A hatóságok az eset összes körülményét figyelembe véve arra a következtetésre jutottak, hogy a gyermek legfőbb érdekét az örökbefogadás mindkét szülő vonatkozásában történő felbontása és a gyermek állami gondozásba vétele szolgálja. A döntésnek azonban abban az értelemben soha nem szereztek érvényt, hogy a gyermek továbbra is a felperes gondozásában maradt, mi több – a felperes kérelmére – a felperest nevezték ki a gyermek törvényes gyámjának.¹⁷⁷ Az eset értékelése során az *EJEB a Scozzari és Giunta k. Olaszország ügyben* tett megállapításra¹⁷⁸ utalva emlékeztetett, hogy a családi egység felbontása a családi élethez való jog súlyos sérelmét jelenti, e tekintetben pedig a vér szerinti leszármazáson és az örökbefogadáson alapuló család egyenlő. E családi egység felbontását kizárólag a gyermek legfőbb érdekének kellően nyomós és szilárd érvekkel alátámasztott védelmének célja indokolhatja. Az *EJEB* ugyanakkor arra is emlékeztetett, hogy a jelen ügyet meg kell különböztetni a többi hasonló ügytől a tekintetben, hogy az örökbefogadás felbontására nem a panaszos fél mentális vagy fizikai alkalmatlansága, vagy gyermekkel szembeni erőszakos, bántalmazó magatartása adott okot. E helyett a nemzeti hatóságok és bíróságok arra alapozták a döntésüket, hogy a panaszos fél nem képes

175 *EJEB*, *Ageyevy-ügy*, paras. 130–131, 137, 140, 142–144, 146, 151, 155.

176 *EJEB*, *Kurochkin k. Ukrajna ügy*.

177 *EJEB*, *Kurochkin-ügy*, paras. 5–20.

178 *EJEB*, *Scozzari és Giunta k. Olaszország ügy*, para. 148.

kellő befolyást gyakorolni a gyermek fejlődésére és biztosítani a megfelelő neveltetését. Mindazonáltal a nemzeti hatóságok ellentmondtak a saját állításaiknak, amikor az örökbefogadás felbontása és a gyermek állami nevelésbe vételét követően – a panaszos fél kérelmére – a panaszos felet nevezték ki a gyermek gyámjának, amely magában foglalja azt a kötelességet, hogy a gyermek neveltetéséről gondoskodjon.¹⁷⁹ A nemzeti bíróságok a döntéseikben döntő súllyal vették figyelembe, hogy az örökbe fogadott gyermek által a panaszos fél volt feleségével szembeni erőszakos magatartása lehetetlenné tette, hogy családként éljenek együtt. Amint arra az EJEB rámutatott, a hazai bíróságok előtti eljárás idején a feleség már elköltözött, a házasságot pedig időközben felbontották, azaz többé nem alkottak családot, és a gyermek többé nem is bántalmazhatja a volt feleséget, így az EJEB álláspontja szerint a fenti tény nem tekinthető kellően alapos indoknak a gyermek és a panaszos fél elválasztására.¹⁸⁰ Az eset összes körülményét figyelembe véve a bíróság egyhangúan megállapította az Egyezmény 8. cikkének sérelmét.

2.2.5.2. Az örökbefogadás érvénytelenségének kérelemre történő megállapítása

Az EJEB a *Negrepontis – Giannisis k. Görögország ügy*¹⁸¹ panaszos felét az életében az apafigura szerepét betöltő anyai nagybátyja, a görög ortodox egyház püspöke fogadta örökbe. A nagybácsi az örökbefogadás idején az amerikai egyesült államokbeli *Detroit* püspöke volt, ahol a panaszos fél a felsőfokú tanulmányait végezte. Az Egyesült Államok illetékes bírósága 1984-ben bejegyezte az örökbefogadást, amelynek görögországbeli érvényességét az Athéni Körzeti Bíróság az 1999 decemberében kelt ítéletével mondta ki, egy évvel az örökbe fogadó fél halálát követően. Az ítélet révén a panaszos fél vált az elhunyt egyedüli örökösévé, a panaszos fél örökbe fogadó apjának testvérei pedig ily módon elestek az örökségtől. Az említett személyek – a panaszos fél anyjának kivételével – 2000 júniusában megtámadták a görög bíróság ítéletét, amelyben az elismerte a detroiti bíróság ítéletének görögországi alkalmazhatóságát. A görög bíróság döntését megtámadó felek arra hivatkoztak, hogy a görög ortodox egyház tagjai nem nősülhetnek és alapíthatnak családot sem biológiai úton, sem örökbefogadás révén. Az EJEB a nemzeti bíróságok hosszas eljárása során részletesen elemzett – és az EJEB ítéletében is bemutatott – egyházi és világi szabályok értelmezése révén arra a következtetésre jutott, hogy fennáll az EJEB 8. cikkével együtt értelmezett 14. cikk sérelme. Az EJEB értelmezése szerint ugyanis az egyházi és polgári törvények értelmében az ortodox

179 EJEB, Kurochkin-ügy, paras. 54, 57–58.

180 EJEB, Kurochkin-ügy, paras. 55–56.

181 EJEB, *Negrepontis – Giannisis k. Görögország ügy*.

egyház papjai számára megengedett a nősülés és a családalapítás, így a panaszos fél – aki örökbefogadás útján került rokoni kapcsolatba az ortodox egyház egy tagjával – hátrányos megkülönböztetésben részesült az ortodox egyház tagjainak biológiai leszármazottjaival szemben. E megállapításra tekintettel az EJEB az EJEE 1. kiegészítő jegyzőkönyv – tulajdonhoz való jogot garantáló – 1. cikkének sérelmét is megállapította, mivel egy biológiai leszármazáson alapuló örökösnek mindezen megkülönböztetéssel nem kellett volna szembenéznie.

A *Zaiet k. Románia ügyben*¹⁸² a két örökbe fogadott testvér egyike – ahogyan a fenti ügyben az elhunyt örökbefogadó testvérei – az örökség megszerzésének érdekében kérte az örökbefogadás felbontását az örökbe fogadó személy halálát követően, arra való hivatkozással, hogy az örökbefogadást az örökbefogadó és az örökbefogadott részéről is számító érdekek indokolták. Az örökbefogadás felbontását kezdeményező testvér szerint előbbi támaszt keresett öregkorára, míg utóbbi – a panaszos fél – az örökséget szeretne volna megszerezni. Az ügy tényállása alapján a panaszos felet az örökbefogadó anyja 1972-ben fogadta örökbe. A panaszos fél, aki ekkor 17 éves volt, addigra már nyolc éve az örökbe fogadó anyjánál nevelkedett. A panaszos felet örökbe fogadó nő a másik örökbe fogadott gyermeket a panaszos fél örökbe fogadását megelőzően fogadta örökbe. A fentebb említett kérelemre a nemzeti bíróság 2004-ben felbontotta az örökbefogadást arra való hivatkozással, hogy az nyilvánvalóan nem a családjogi törvényben rögzített célt – jelesül a panaszos fél számára garantálandó jobb életet – szolgálta.¹⁸³ Az EJEB az eset körülményeinek vizsgálata során arra a következtetésre jutott, hogy egyrészt semmi nem indokolta, hogy a valóban létrejött családi köteleket 32 évvel az örökbefogadást és 18 évvel az örökbefogadó halálát követően felbontsák, másrészt miközben a fellebbezési eljárás folyamatban volt, új törvény lépett életbe, amely kizárólag az örökbefogadott számára teszi lehetővé, hogy kérvényezze az örökbefogadás felbontását. Az EJEB az eset körülményeit figyelembe véve megállapította az EJEE 8. cikk sérelmét.¹⁸⁴

2.3. Gondolatok az EJEB gyakorlatával kapcsolatban

Az EJEB joggyakorlata alapján az örökbefogadással kapcsolatos tényállásokra alkalmazandók az EJEE „magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot” garantáló 8. cikkének rendelkezései arra való tekintettel, hogy az örökbefogadás révén az örökbefogadó és az örökbefogadott között létrejövő családi kötelék jogilag és természeténél

182 EJEB, *Zaiet k. Románia ügy*.

183 EJEB, *Zaiet-ügy*, paras. 5–15.

184 EJEB, *Zaiet-ügy*, paras. 45–48, 51.

fogva is megegyezik az EJEE 8. cikke által védelemben részesített családi kötelékkel. Az EJEB a joggyakorlatában – többek között a *Pini k. Románia ügyben* – kimondta, hogy a szóban forgó cikk értelmezése során figyelembe kell venni a fentebb említett nemzetközi, valamint Európa tanácsi dokumentumokat. Az EJEB mindezt szemléletes kifejezéssel erősítette meg a *Harroudj k. Franciaország ügyben*, amikor kimondta: „[az EJEE] nem értelmezhető légüres térben”.

Az EJEB joggyakorlata értelmében az örökbefogadással kapcsolatos eljárásokban – ideértve a gyermeknek a vér szerinti családjából történő kiemelését és a vér szerinti szülő beleegyezése nélküli örökbeadását, valamint az örökbefogadásnak a hatóság általi esetleges felbontását – a gyermek legfőbb érdeke olyan fajsúlyos szempontnak tekinthető, amely az eset összes körülményét figyelembe véve felülírhatja az ügyben érintett egyéb személyek jogainak érvényesülését. A gyermek legfőbb érdeke tehát elsőbbséget élvezhet a vér szerinti szülő és az örökbe fogadó szülő családi és magánéletéhez való jogával vagy az örökbe fogadni szándékozó szülő családalapítás iránti szándékával szemben. Utóbbi kapcsán nem véletlen a szerző szóhasználata: az EJEB joggyakorlata alapján az EJEE rendelkezéseiből nem vezethető le az örökbefogadás révén történő családalapításhoz való jog. E tekintetben érdemes emlékeztetni, hogy *Bîrsan* bírósági ítéletében az EJEB *Pini k. Románia ügyében hozott ítéletéhez* fűzött különvéleményében amellett érvelt, hogy a panaszos felek az EJEE 6. cikk (1) bekezdés által garantált eljárási jogai sem élvezhetnek elsőbbséget a gyermekek érdekeivel szemben. Az Egyezmény részes államait az EJEE 8. cikke és a vonatkozó joggyakorlat alapján széles mérlegelési jogkör illeti meg egyrészt a tekintetben, hogy milyen életkort és milyen családi állapotot írnak elő az örökbefogadásra való alkalmasság előfeltételeként. Másrészt a tekintetben is széles mérlegelési jogkör illeti meg, hogy az örökbefogadás engedélyezése során miként mérlegelik egymással szemben az eset összes körülményét, feltéve természetesen, hogy a hatóságok által végzett mérlegelés megfelel az EJEE és az EJEB joggyakorlata által e tekintetben támasztott követelményeknek. E tekintetben érdemes emlékeztetni, hogy amint azt a *Fretté k. Franciaország ügyben* különvéleményt megfogalmazó bírák megfogalmazták az örökbefogadás kérvényezéséhez való jog és az örökbefogadáshoz való jog nem tekinthető azonosnak. Az ennek ellentmondó értelmezés esetében ugyanis a hatóságok nem rendelkeznének mérlegelési jogkörrel.

A fenti bekezdésben írottakkal összhangban az EJEB a *Schwizgebel k. Svájc ügyben*, valamint a *Paradiso és Campanelli k. Olaszország ügyben* is kimondta, hogy a tagállamok az Egyezményben garantált mérlegelési jogkörükben eljárva örökbefogadásra való alkalmasság feltételeként meghatározhatnak életkori határt, amennyiben az összhangban van az EJEB ítélkezési gyakorlatában támasztott garanciális követelményekkel. Az EJEB *Gas és Dubois k. Franciaország ügyben* hozott döntése értelmében az állam

szabadon dönthet azt illetően, hogy a házasságban nem élő párok számára is garantálja-e az örökbefogadáshoz való jogot, avagy sem. Amint a Bíróság kimondta, „a házasság különleges jogállással ruházza fel a házasságot kötő személyeket”. Az állam – a *Schalk és Kopf k. Ausztria ügyben* rögzítettek szerint – diszkrecionális jogkörében eljárva szabadon dönthet arról, hogy kiket ruház fel e joggal, az EJEE 12. cikke sem önmagában sem az EJEE 8. vagy 14. cikkével együtt értelmezve nem keletkeztet a részes államok számára semmilyen kötelezettséget e tekintetben. Következésképpen az EJEE arra sem keletkeztet kötelezettséget, hogy az Egyezményben részes felek egyenlően kezeljék a házasságban és a házasságban nem élő párokat az örökbefogadáshoz való jog kapcsán. Mindezzel összhangban az EJEB a *Gas és Dubois ügyben* megállapította, hogy a tagállam nem köteles a házasságban nem élő párok számára garantálni a mostohagyermek örökbefogadásának lehetőségét, azaz a partner vér szerinti vagy örökre fogadott gyermeke örökbefogadását. Ugyanakkor – amint az az EJEB X. k. *Ausztria ügyében* rögzítésre került: „[...] az állam, amely az Egyezmény 8. cikke szerinti kötelezettségein túlmenő jogot teremt, nem alkalmazhatja azt a jogot a 14. cikk értelmében vett megkülönböztető jellegűnek minősülő módon [...]” Következésképpen az EJEE 8. cikkel együtt olvasott 14. cikkével ellentétes az a tagállami szabályozás, amely a házasságban nem élő ellenkező nemű párok számára garantálja a mostohagyermek örökbefogadásának lehetőségét, míg a házasságban nem élő azonos nemű párok számára nem teszi azt lehetővé.

Az EJEB *Fretté k. Franciaország és az E. B. k. Franciaország ügyek* fókuszában az a kérdés állt, hogy egy olyan homoszexuális személy örökbefogadási kérelmének megtagadása, aki a gyermeket egymaga – ellentétes nemű szülői minta nélkül – nevelné, ellentétes-e az EJEE 8. cikkével, illetve a 8. cikkel együtt értelmezett 14. cikkel? Az EJEB ezen ügyek tényállásának jogi értelmezését illetően mutatkozott a legmegosztottabbnak, amelyet jól jelez, hogy az EJEB e két ügyben egymásnak teljesen ellentmondó következtetésre jutott, és mindkét ügyben szoros eredmény született, valamint hogy mindkét ügyben markáns különvélemények születtek. Míg az EJEB *Fretté-ügyben* hozott többségi döntése úgy ítélte meg, hogy a kérelmező nemi orientációja nem játszott döntő szerepet a nemzeti hatóságok döntésében, amelyben elutasították a panaszos fél kérelmét, aki a szakértői vélemények alapján mindenben alkalmas lett volna egy gyermek nevelésére – kivéve azt, hogy nem tud ellenkező nemű szülői mintát biztosítani a gyermek számára –, addig az *E.B. k. Franciaország ügyben* a Nagykamara többségi döntésének 80. pontja értelmében a hatóságok értékelését „beszennyezte” az a tény, hogy a kérelmező homoszexuális volt. Amint azonban a különvéleményt megfogalmazó bírák felhívták a figyelmet, a többségi döntés egyik ügyben sem igazolható maradéktalanul: álláspontjuk szerint a *Fretté-ügy* összes körülményét figyelembe véve ténylegesen is döntő súllyal esett latba a kérelmező homoszexualitása, és megállapítható, hogy amennyiben a panaszos fél eltitkolta volna a

hatóságok elöl, úgy engedélyezték volna számára az örökbefogadást. Az *E.B. k. Franciaország ügyben* ezzel szemben Costa bíró szerint a többségi döntést túlzottan nagy súlyt tulajdonított az ún. „beszennyezetté-elméletnek”, miközben figyelmen kívül hagyta, hogy a panaszos fél élettársa támogató hozzáállásának hiánya az eset olyan lényeges körülménye, amelyet a nemzeti hatóságok jogosan értékelték a számukra nyitva álló mérlegelési jogkörön belül akként, hogy az örökbefogadás ellentétes a gyermek legfőbb érdekével.

Az EJEB számos döntésében foglalkozott a gyermeknek a vér szerinti családjából történő kiemelésének és ideiglenes gondozásba vételének, valamint a szülő akarata ellenére történő örökbeadásának kérdésével. Bár a gyermek legfőbb érdeke az eset összes körülményét figyelembe véve felülírhatja a szülő jogait – és szándékait –, önmagában a gyermek legfőbb érdeke sem tekinthető mindent eldöntő érvnek ilyen esetekben. Az EJEB *Strand Lobben és mások k. Norvégia ügyben* megfogalmazott – és a *D.M. és N. k. Olaszország ügyben* megismételt – álláspontja alapján a vér szerinti szülővel való rokoni kapcsolat megszüntetése olyan *ultima ratio* intézkedés, amely csak különösen nyomós indokok fennállta esetén alkalmazható. A gyermek legfőbb érdeke mellett ilyen nyomós oknak tekinthető a törvények betartatása, amely elsőbbséget élvezhet a hatóságok megítélése szerint jogszerűtlenül kialakított szülő-gyermek kapcsolattal szemben, amint azt az EJEB Nagykamarájának a *Paradiso és Campanelli k. Olaszország ügyben* hozott többségi döntése kimondta. Az ügyben különvéleményt megfogalmazó bírák szerint ugyanakkor a lényegében a szülők elleni szankcióként értelmezhető hatósági intézkedések ellentétesek a gyermek legfőbb érdekével, amennyiben e hatósági intézkedések ahhoz vezetnek, hogy a gyermeket megfosztják a felnevelése iránt egyértelműen elkötelezett szülők gondoskodásától.

Amint az a *Naltakyan k. Oroszország*, valamint az *Omorefe k. Spanyolország* ügyekben megállapításra került – a fentiekhez hasonlóan –, a szülő családi és magánéletét súlyosan sértő intézkedés alkalmazását megelőzően a nemzeti bíróságnak alaposan mérlegelnie kell, hogy van-e más, kevésbé korlátozó intézkedés, ideértve a gyermek ideiglenes elhelyezését. Utóbbi esetében, annak átmeneti jellegére és az azt szükségessé tevő sürgető körülményekre tekintettel az államot szélesebb mérlegelési jogkör illeti meg, amely magában foglalja azt is, hogy a vizsgálatnak nem szükséges olyan alaposnak lennie, mint a családi kapcsolat megszüntetéséről szóló döntés esetén, amint az az *Uzbyakov k. Oroszország és az M. L. k. Norvégia* ügyekben megállapításra került. Ugyanakkor az államot az intézkedései meghozatalakor az a pozitív kötelezettség terheli, hogy mindent megtegyen a család újraegyesítése érdekében. Amint azt az EJEB a *Zhou k. Olaszország ügyben* hozott ítéletben hangsúlyozta, a szociális segítő szolgálatok feladata a nehéz helyzetben lévő személyek átsegítése a nehézségeken. Az EJEB

a *Pedersen k. Norvégia ügyben* arra az álláspontra helyezkedett, hogy a hatóságok nem hivatkozhatnak az időmúlására és a családi kapcsolatok hiányára, amennyiben mindezeket saját maguk idézték elő. Amint *Loucaides* bíró a *Pini k. Románia ügyhöz* fűzött különvéleményében kifejtette ilyen esetben a döntő tényezőként figyelembe vett valós kötődés hiánya ellentétes a „Felróható magatartására a felelősség elkerülése végett senki nem hivatkozhat” elvével. Hasonlóképpen ellentétes az EJEE rendelkezéseivel az a nemzeti jog, amely lehetővé teszi egy olyan folyamat beindítását, amelynek eredménye minden bizonnyal helyrehozhatatlannak bizonyul – amint azt az EJEB a *Keegan k. Írország ügyben* megállapította –, valamint az a *Koyshev k. Bulgária ügy* tényállásában ismertetett nemzeti jog, amely kizárja az apasági elismerő nyilatkozat révén szerzett szülői státusz megtámadását. Nem ellentétes ugyanakkor az EJEE 8. cikkének rendelkezéseivel az a nemzeti jog, amely két hónapos jogvesztő határidőhöz köti az örökbefogadáshoz adott hozzájárulás visszavonására nyitva álló határidőt, amennyiben az egyéb eljárásjogi garanciák – ideértve az örökbefogadás jogkövetkezményeiről történő kellően alapos tájékoztatás előírását – biztosítják, hogy a hozzájárulást adó személy tisztában legyen döntésének következményeivel, amint azt az EJEB *Kearns k. Franciaország ügyben* megállapította.

Az EJEB joggyakorlata értelmében – ideértve a *Pini és mások k. Románia* ügy, a *Harroudj k. Franciaország*, a *Kurochkin k. Ukrajna* és az *Ageyevy k. Oroszország* ügyeket – az örökbefogadással létrejött családi kötelék jogi természetét és lényegét tekintve ugyanolyan, mint a vér szerinti leszármazáson alapuló kötelék. E tekintetben lényeges azonban tisztázni, hogy mi tekinthető valódi családi köteléknek az EJEB joggyakorlata alapján. A *Pini és mások k. Románia* ügyhöz fűzött különvéleményében *Thomassen* bírónő emlékeztetett, hogy – a *Pini*-ügyben hozott többségi döntéssel szemben – az EJEB gyakorlata értelmében a családi köteléket nem az örökbeadásról szóló határozat keletkezteti, hanem a családként történő tényleges együtt élés, amely azonban az említett ügyben nem valósult meg. *Thomassen* bírónő különvéleményét többek között az EJEB *Marckx k. Belgium*, a *K. és T. k. Finnország*, valamint az *Eriksson k. Svédország* ügyekben hozott döntései is alátámasztják. Az együttélés hosszát illetően a *Paradiso és Campanelli k. Olaszország* ügyben az EJEB Nagykamerájának többségi döntése – hat bíró markáns különvéleménye ellenében – arra az álláspontra helyezkedett, hogy a mindössze nyolc hónapnyi együttélés nem elégséges alapja a családi élet létrejöttének megállapításához. Bár – amint azt az EJEB is elismerte –, e tekintetben nem lehet egy egységes minimum időtartamot meghatározni, a Bíróság emlékeztetett, hogy a joggyakorlatában előforduló korábbi hasonló ügyekben az érintettek lényegesen hosszabb időt töltöttek együtt családként. Mindezzel ellentétben a gyermek és valamely – a szülőtől eltérő – vér szerinti rokon közötti rokoni kapcsolat megléte esetén a

családi élet fennállása megállapítható tényleges együttélés nélkül is, amint az a *Bogonosovy ügyében* rögzítésre került. Az említett családi kapcsolatok kialakulása kapcsán az EJEB a *Wagner és J. M. W. L. k. Luxemburg* ügyben rögzítette: az állam tartózkodni köteles minden olyan magatartástól, amely megakadályozza a gyermek és az örökbe fogadó szülő közötti kötelék kialakulását és a gyermeknek az örökbe fogadó családba való integrálódását.

A fenti bekezdésre tekintettel tehát, amennyiben a hatóságoknak az örökbe fogadással létrejött családi kapcsolat felbontásáról kell döntenüik – mint az *Ageyevy k. Oroszország* és a *Kurochkin k. Ukrajna* ügyekben –, e rokoni kapcsolat megszüntetése olyan *ultima ratio* intézkedésnek tekinthető, amely csak különösen nyomós indok fennállta esetén alkalmazható. Az alkalmazását megelőzően pedig a nemzeti bíróságnak alaposan mérlegelnie kell, hogy van-e más, kevésbé korlátozó intézkedés, ideértve a gyermek ideiglenes elhelyezését. Utóbbi esetében, annak átmeneti jellegére tekintettel az államot szélesebb mérlegelési jogkör illeti meg, ugyanakkor az államot az intézkedései meghozatalakor az a pozitív kötelezettség terheli, hogy mindent megtegyen a család újraegyesítésének elősegítése érdekében, amint azt EJEB az *Ageyevy-ügyben* rögzítette.

Az örökbe fogadás utólagos, kérelemre történő érvénytelenné nyilvánítását illetően az EJEB a *Zaiet k. Románia* ügyben rögzítette, hogy a valóban létrejött családi köteléknek 32 évvel az örökbe fogadást és 18 évvel az örökbe fogadó halálát követő felbontása az eset összes körülményét tekintve indokolatlan volt, és nyilvánvalóan nem szolgálta az örökbe fogadás felbontásának törvényi célját. A *Negrepontis – Giannisis k. Görögország* ügyben az EJEB – figyelembe véve, hogy az ortodox egyház papjai számára megengedett a nősülés és a családalapítás – megállapította, hogy a panaszos fél, akinek a nagybátyja általi örökbe fogadásának felbontását a saját rokonai kezdeményezték az örökség megszerzése érdekében, az EJEE 8. cikkével együtt olvasott 14. cikk értelmében vett hátrányos megkülönböztetést szenvedett az ortodox egyház tagjainak biológiai leszármazottaival szemben.

Végül, de nem utolsósorban említést érdemel az EJEB két döntése – a *Harroudj k. Franciarszág* és a *Chbihi Loudoudi és mások k. Belgium* ügyek –, amelyekben a Bíróság azt vizsgálta, hogy az iszlám jogrendszer szerinti *kafala* és az örökbe fogadás jogintézménye megfeleltethető-e egymásnak, és a választól függően az állam köteles-e a *kafala* hatálya alá helyezést örökbe fogadásként elismerni. A kérdést illetően az EJEB arra az álláspontra helyezkedett, hogy az állam nem köteles örökbe fogadásként elismerni az olyan, az Európa Tanács országaiban elsősorban a gyámságnak megfeleltethető jogintézményt, mint a *kafala*. Mindezen értelmezést alátámasztja az EJEB *Kurochkin-ügyében* – jóllehet nem a *kafala* kapcsán – rögzítésre került megállapítása, miszerint a gyámság által keletkeztetett jogok és kötelezettségek nem feleltethetők meg az örökbe fogadásnak,

tekintve, hogy utóbbi a biológiai leszármazáson alapuló szülő-gyermek viszonyhoz hasonló jogokat és kötelezettségeket keletkeztet. A *Chbihi Loudoudi és mások ügyben* a 4:3 arányban hozott többségi döntéshez fűzött különvélemény azonban rávilágít, hogy a *Harroudj-ügyben* alkalmazott megközelítés, miszerint az örökbefogadást tiltó nemzeti szabályok érvényre jutása elsőbbséget élvez a gyermek legfőbb érdekével szemben, értelmezhető akként is, hogy ellentétes az Egyezményel és az EJEB vonatkozó joggyakorlatával. Amint a különvéleményt megfogalmazó bírák emlékeztetnek, e gyakorlat értelmében a gyermek legfőbb érdekének döntő súllyal kell latba esnie.

3. Európai uniós jogi háttér

3.1. Az uniós jogi háttérszabályok és az Európai Parlament állásfoglalása

Az örökbefogadás jogintézménye nem szabályozott kötelező erővel bíró uniós jogi aktus révén. Habár az *Európai Parlament* a 2017. február 2-i állásfoglalásában az *Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés* (EUMSZ) 225. cikke¹⁸⁵ alapján jogalkotásra vonatkozó javaslatot terjesztett az *Európai Bizottság* elé, a Bizottság úgy döntött, nem kezdeményez jogalkotási folyamatot. Jóllehet azt a Bizottság is elismerte, hogy az egységes uniós szintű szabályozás hiánya potenciálisan akadályozhatja a szabad mozgáshoz való jog gyakorlását. Döntésének indokául két fő ok szolgált, jelesül, hogy a kérdést számos nemzetközi szabály rendezzi, illetve egyelőre nem egyértelmű a Bizottság számára, hogy miként lehetne uniós szinten kellő mértékben egységessé tenni a kérdést.¹⁸⁶ A javaslat, amennyiben elfogadásra került volna, uniós szinten kodifikálta volna az örökbefogadásra vonatkozó legfontosabb nemzetközi és regionális szabályokat és elveket, ideértve azokat, amelyek az EJEB joggyakorlata kapcsán már bemutatásra kerültek.¹⁸⁷ A javaslat

185 EUMSZ. 225. cikk: „Az Európai Parlament tagjainak többségével felkérheti a Bizottságot olyan kérdésre vonatkozó megfelelő javaslat előterjesztésére, amely az Európai Parlament megítélése szerint a Szerződések végrehajtása céljából uniós jogi aktus kidolgozását teszi szükségessé. Ha a Bizottság nem terjeszt elő javaslatot, ennek okairól tájékoztatja az Európai Parlamentet.”

186 Európai Bizottság, SP (2017) 188 (10/04/2017 EC).

187 A teljesség igénye nélkül: (i) a gyermekek mindenek felett álló érdekeinek és alapvető jogainak tiszteletben tartása; (ii) az örökbefogadás célja, hogy a gyermeknek szeretős és gondoskodó környezetet biztosítson, nem pedig a szülőnek jogot arra, hogy az örökbefogadás útján családot alapítson. Továbbá: (iii) az illetékes hatóságok pusztán a biológiai szülők anyagi helyzetére alapozva nem indokolhatják a szülői felügyelet megvonását; (iv) nem szabad határozni az örökbefogadásról azt megelőzően, hogy meghallgatták volna a biológiai szülőket; (v) amennyiben a gyermeknek vannak rokonai, figyelembe kell venni a gyermek náluk történő elhelyezésének lehetőségét.

értelmében ugyanakkor az uniós jog sui generis voltából eredő szabályok is rögzítésre kerültek volna, ideértve a személyek szabad mozgását elősegítő rendelkezéseket.¹⁸⁸

E jogintézményre tehát az Európai Unió tagállamai saját, belső jogszabályait alkalmazzák, ennek megfelelően számos különbség fedezhető fel az egyes országok szabályozása között.¹⁸⁹ Ugyanakkor az is megállapítható, hogy az uniós országok mindegyike tiszteletben tart egyes – az örökbefogadással kapcsolatos – nemzetközi dokumentumokban rögzített elveket. Ilyen elv példának okáért, hogy az örökbefogadásnál a gyermek legfőbb érdeke a döntő szempont; örökbefogadás esetén, amennyiben élnek a gyermek vér szerinti szülei, szükség van a hozzájárulásukra; az örökbefogadást bíróságnak vagy az illetékes közigazgatási hatóságnak kell engedélyeznie.¹⁹⁰

Az örökbefogadási eljárásokra háttérszabályként alkalmazandók a gyermekjogokra vonatkozó uniós szabályok. Ilyen háttérszabály az *Európai Unió Alapjogi Chartájának* (a továbbiakban: Charta) *gyermekjogi tárgyú rendelkezései*, amelyek kötik a tagállamokat az örökbefogadás szabályozása terén arra való tekintettel, hogy az Európai Unióról Szóló Szerződés 6. cikk (1) bekezdés értelmében: „[a] Charta ugyanolyan jogi kötőerővel bír, mint a Szerződések”. A Charta vonatkozó rendelkezései – a gyermekeket is megillető – a magán- és családi élethez való jogot garantáló 7. cikke, valamint a gyermekek jogait rögzítő 24. cikke. A *Charta 7. cikkének* értelmében: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát és kapcsolattartását tiszteletben tartsák.” Jóllehet a 7. cikk szóhasználata – többek között a technikai fejlődés figyelembevétele miatt¹⁹¹ – eltér az EJEE 8. cikkétől, lényegüket tekintve a két dokumentum szóban forgó cikkei megegyeznek. A *Charta 24. cikk* (1) bekezdés értelmében: „A gyermekeknek joguk van a jólétükhöz szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A gyermekek véleményüket szabadon kifejezhetik. Az őket érintő ügyekben véleményüket életkoruknak és érettségüknek megfelelően figyelembe kell venni.” A (2) bekezdés garantálja, hogy „[a] hatóságok és a magánintézmények gyermekekkel kapcsolatos tevékenységében a gyermek legfőbb érdekének kell az elsődleges szempontnak lennie.”

Az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló 2004/38/EK irányelv, hatálya kiterjed az örökbefogadáson alapuló szülő-gyermek kapcsolatra, mivel az örökbefogadás a vér szerinti

188 Példának okáért a gyermek felügyeletét átvenni szándékozó szülő vagy egyéb rokon szokásos tartózkodási helye nem lehet döntő szempont, illetve a különböző állampolgárságú szülőket egyenlő bánásmódban kell részesíteni.

189 Az egyes különbségeket, például a gyermek hozzájárulásának minimum korhatárát lásd az FRA összefoglalójában: FRA, 2018.

190 Lásd a Your Europe honlap 'Örökbefogadás' pontját!

191 Míg az EJEE 8. cikk levelezést említ, a Charta már kommunikációt.

leszármazással egyenértékű kapcsolatot teremt. Az EUB joggyakorlatot bemutató részben ismertettek szerint a funkcionális elismerés¹⁹² értelmében a fogadó tagállam a nemzeti jog által el nem ismert családjogi kapcsolatot az irányelv által garantált szabad mozgáshoz való jog érvényre jutása érdekében szükséges mértékig köteles elismerni, anélkül, hogy a nemzeti identitást képező alkotmányos szabályokat köteles lenne megváltoztatni.

Bár a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról [...] szóló 2201/2003. rendelet (Brüsszel IIa. rendelet) hatálya nem terjed ki az örökbefogadásra,¹⁹³ egy, az EUB joggyakorlatot bemutató részben ismertetett jogesetben döntő szerepet játszott egy örökbefogadással kapcsolatos ügyben, ezért indokolt e helyütt szerepeltetni.

A Tanács családegyesítési jogról szóló 2003/86/EK irányelvének 4. cikk (1) bekezdés „d” pontja értelmében családtagnak minősül a családegyesítést kérelmező személy és a házastársának örökbe fogadott kiskorú gyermeke is, amennyiben eltartásra szorul. Említést érdemel még a Tanács 2003/93/EK határozata, amely felhatalmazást ad az uniós országoknak „a gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről” szóló 1996-os Hágai Egyezmény aláírására. Az egyezmény célja „kidolgozni olyan garanciákat, amelyek biztosítják, hogy a nemzetközi örökbefogadások a gyermekek legfőbb érdekének megfelelően és a nemzetközi jog által elismert alapvető jogaik tiszteletben tartásával történjenek”.¹⁹⁴

Az említett uniós háttérszabályok ezen felül alapelvekből, ajánlásokból, állásfoglalásokból és egyéb puha jogi eszközökből (soft law) épülnek fel. Az Európai Bizottság 2021–2024. évekre szóló gyermekjogi stratégiája¹⁹⁵ értelmében: „A gyermekek jogai emberi jogok. Európában és világszerte minden gyermeknek ugyanazokat a jogokat kellene élveznie, és mindenfajta megkülönböztetéstől, megtorlástól és megfélemlítéstől mentesen kellene élnie.”¹⁹⁶ E megállapítás összhangban van az Európa Tanács keretében elfogadott dokumentumok kapcsán leírtakkal. Az Európai Bizottság 2021–2024. évekre szóló gyermekjogi stratégiája ugyanakkor nem foglalja magában az örökbefogadással. Az örökbefogadással kapcsolatos soft law jellegű normák kapcsán említést érdemel az Európai Parlament 2021. szeptember 14-i, az LMBTQ-jogokról az EU-ban

192 A funkcionális elismerést illetően lásd: Meeusen, 2022.

193 A Tanács 2201/2003/EK rendelete: 1. cikk (3) bekezdés ‘b’ pont: „[a rendelet hatálya nem terjed ki az] örökbefogadásra vonatkozó határozatokra, örökbefogadást előkészítő intézkedésekre vagy az örökbefogadás érvénytelenítésére, illetve visszavonására”.

194 FRA, 2015, p. 112.

195 Európai Bizottság, COM (2021) 142 final.

196 A Bizottság gyermekjogi stratégiájának elemzését lásd: Benyusz, 2021, 149. o.

tárgyú állásfoglalása. Az állásfoglalás többek között azért is született, mivel bár az EU előrelépést tapasztalt a házasság és a polgári kapcsolatok, az LMBTQ-személyek örökbefogadáshoz való joga, valamint a diszkrimináció, gyűlöletbeszéd és gyűlölet-bűncselekmények elleni [...] védelem terén, azért történtek visszalépések is. Az említett nyilatkozatban az Európai Parlament „[...] legmélyebb aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy a szivárványcsaládok és gyermekeik hátrányos megkülönböztetést szenvednek el az EU-ban, és megfosztják őket jogaiktól a szülők vagy partnerek szexuális irányultsága, nemi identitása vagy nemi jellemzői miatt”. Az állásfoglalásban foglaltak egyik alapjául a *Petíciós Bizottság (Committee on Petitions, PETI)* megrendelésére, 2021 márciusában az *Európai Parlament Állampolgári Jogi és Alkotmányügyi Tematikus Főosztály* által készített *A szivárványcsaládok Európai Unión belüli szabad mozgásának akadályai (Obstacles to the Free Movement of Rainbow Families in the EU)* jelentés (a továbbiakban PETI jelentés) szolgált. A jelentés részletesen feltárja azon problémákat, amelyekkel a szivárványcsaládoknak szembesülniük kell egy másik tagállamban történő letelepedéskor, ideértve azt, hogy amennyiben a fogadó ország a mostohagyermek örökbefogadás révén örökbe fogadott gyermek vagy az azonos nemű pár mindkét tagját anyaként/apaként feltüntető anyakönyvi kivonat esetében csak a vér szerinti szülőt ismeri el szülőként, úgy a szülőként el nem ismert személy nem teheti meg azokat a rendelkezéseket – például az orvosi ellátásról való rendelkezéseket –, amelyeket egy szülő a gyermek vonatkozásában általában megtehet. Továbbá e személy nem utazhat szabadon a gyermekkel, valamint a biológiai szülő halála esetén – amennyiben nincs számításba jöhető vér szerinti rokon – a gyermeket az állami gondozásba vétel, valamint az addig őt nevelő személlyel való kapcsolat teljes megszakadásának veszélye fenyegeti. E nehézségek megoldása érdekében a PETI-jelentésben több javaslat is olvasható. Az egyik javaslata, hogy a 2004/38/EK irányelv 2. cikk 2. pont b.) pontjából töröljék azt a kitételezt a regisztrált élettárs kapcsán, hogy „[...] ha a fogadó tagállam jogszabályai a regisztrált élettársi kapcsolatot a házassággal egyenértékűnek tekintik”. További javaslat, hogy a 2004/38/EK irányelvben használt terminológiát a Bizottság egy közleményben tisztázza, oly módon, hogy nyilvánvaló legyen annak a szivárványcsaládokra való alkalmazhatósága. Végül, de nem utolsósorban javasolja, hogy a Bizottság kezdeményezze egy, a születési anyakönyvi kivonatok EU-szintű elismerésének szabályait harmonizáló irányelv elfogadását.¹⁹⁷

Az Európai Bizottság a 2020-ban kiadott, *Egyenlőségközpontú Unió: az LMBTQ-személyek egyenlőségéről szóló stratégia*¹⁹⁸ c. dokumentumában amellet foglalt állást, hogy: „Aki egy országban szülő, az minden országban szülő.” A Bizottság erre való tekintettel a

197 PETI-jelentés, pp. 73–81, 94–98.

198 Európai Bizottság: COM (2020) 698 final.

családi kapcsolatok EU-n belüli kölcsönös elismerését fogja ösztönözni, amelynek keretében 2022-ben a Bizottság az EUMSZ. 81. cikk (3) bekezdése¹⁹⁹ szerinti jogalkotási aktus meghozatalára irányuló eljárást fog kezdeményezni a szülőség tagállamok közötti kölcsönös elismerésének támogatása céljából.²⁰⁰ Amennyiben a jogalkotási terv megvalósul, az egyik tagállamban jogszerűen bejegyzett szülői státuszt a másik tagállamban is kötelezően el kell majd ismerni. A jogalkotási tervezet előkészítéseként 2021-ben lezajlott a nyilvános konzultáció – amelynek eredménye szerint az uniós polgárok többsége támogatja a javaslatot²⁰¹ –, valamint felállításra került az előkészítést végző munkacsoport.²⁰² A Tanács bel- és igazságügyi formációja 2022. február 4-i ülésén napirendre került a kérdés.²⁰³ A tudósítások szerint sem aznap,²⁰⁴ sem korábban nem mutatkozott egyetértés a miniszterek között.²⁰⁵ Mindez annak tudható be, hogy a Bizottság – az említett EUB-ítéletekben foglalt funkcionális elismerés elvére támaszkodva – lényegében egy olyan területre igyekszik kiterjeszteni az EU hatásköreit, amely az Alapítószerződések értelmében kizárólagos tagállami hatáskörben maradt.

3.2. Az EUB joggyakorlata

A jelen sorok írásának időpontjáig az EUB mindössze egyetlen olyan ítéletet hozott, amelyben az örökbefogadás képezte az ügy közvetlen tárgyát. A szóban forgó C-129/18. sz. SM k. *Entry Clearance Officer ügyben*²⁰⁶ – az EJEB-hez hasonlóan – az EUB is vizsgálta, hogy a *kafala* a joghatását tekintve inkább az örökbefogadásnak vagy a gyámság intézményének feleltethető-e meg? Az ügy uniós jogi relevanciája abból a kérdésből adódott, hogy egy tagállam jogosult-e megtagadni egy harmadik ország állampolgárának belépését arra hivatkozva, hogy a *kafala* hatálya alá tartozó gyermek nem minősül a 2004/38. irányelv 2. cikkének c) alpontja értelmében vett egyenes ági leszármazottnak? A főtanácsnok az indítványában²⁰⁷ azt javasolta, hogy a kérdésre az

199 EUMSZ. 81. cikk (3) bekezdés: „A (2) bekezdéstől eltérve, a több államra kiterjedő vonatkozású családjogi kérdésekre vonatkozó intézkedéseket különleges jogalkotási eljárás keretében a Tanács állapítja meg. A Tanács az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően, egyhangúlag határoz.”

200 Európai Bizottság Egyenlőségek központú Unió: az LMBTQ-személyek egyenlőségéről szóló stratégia Uo., 18. o.

201 Európai Bizottság, 6847413. sz. dokumentum – 2021. 11. 08.

202 Expert Group on Recognition of parenthood between Member States (EO3765).

203 French Ministry of the Interior, 2022.

204 Ellena, 2022.

205 Office of Communication and Promotion of the Polish Ministry of Justice, 2021.

206 EUB, C-129/18. sz. SM k. *Entry Clearance Officer* ügy, a bíróság ítélete.

207 EUB, C-129/18. sz. SM k. *Entry Clearance Officer*, Manuel Campos Sánchez-Bordona főtanácsnok indítványa, para. 123.

EUB azt a választ adja, hogy az uniós polgár „egyenes ági leszármazottjának” fogalmát úgy kell értelmezni, hogy „az nem foglalja magában az olyan gyermeket, akit az algériai *kafala* keretében egy uniós polgár állandó törvényes gyámsága alá helyeztek, mivel e gyámság alá helyezés nem hoz létre közöttük szülő-gyermek kapcsolatot”.²⁰⁸ A főtanácsnok az indítványában áttekintette a vonatkozó nemzetközi és uniós jogforrásokat, amelyekből azt a következtetést vonta le, hogy a *kafala* nem feleltethető meg az örökbefogadásnak. Egyedül az Európai Bizottság *A 2004/38/EK irányelv jobb átültetéséhez és alkalmazásához nyújtott iránymutatásról* című közleménye²⁰⁹ értelmezi az állandó gyám felügyelete alatt álló kiskorúak és a gyám közötti kapcsolatot egyenértékűnek az örökbefogadás által létrejövő szülő-gyermek kapcsolatokkal. A főtanácsnok szerint ezen álláspont elfogadása esetén S. M. az őt gondozásba vevő házastársak örökbe fogadott gyermekének tekinthető. Amint azonban a főtanácsnok emlékeztetett, a közleményben képviselt álláspont ellentétes a vizsgált nemzetközi szerződések és uniós jogforrások értelmezése révén levezetett következtetéssel, továbbá a Bizottság közleménye nem bír normatív erővel. Mindezen értelmezést – valamint az EJEB *Harroudj és Chbihi ügyében* foglaltakat figyelembe véve – a főtanácsnok arra az álláspontra helyezkedett, hogy: „Nem látom tehát, hogy az egyik lehetőség elutasítása (amely az egyenes ági leszármazottakra vonatkozik) miért jelentene akadályt a családi élet kibontakozásával szemben, ha az alternatíva (a tartózkodási engedély megadása annak ellenőrzése mellett, hogy S. M. tartózkodási joggal rendelkező uniós polgár eltartottja vagy vele egy háztartásban él) nem korlátozza a kiskorút abban, hogy családi élete valódi jogi védelemben részesüljön.”²¹⁰ Az EUB – miután maga is megvizsgálta a gyermek legfőbb érdekének érvényre jutását szolgáló szempontokat²¹¹ – a főtanácsnoki indítvánnyal egyezően döntött.²¹² Az EUB kimondta tehát, hogy „[...] uniós polgár »egyenes ági leszármazottjának« [...] az 2004/38/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 2. cikke 2. pontjának c) alpontjában szereplő fogalmát úgy kell értelmezni, hogy az nem foglalja magában az olyan gyermeket, akit az algériai *kafala* keretében egy uniós polgár állandó törvényes gyámsága alá helyeztek, mivel e gyámság alá helyezés nem hoz létre

208 EUB, C-129/18. sz. SM ügy, a bíróság ítélete, para. 78.

209 Európai Bizottság, COM (2009) 313 final.

210 EUB, C-129/18. sz. SM ügy, főtanácsnoki indítvány, para. 71–83, 93.

211 „Ezen értékelés során figyelembe kell venni többek között azt, hogy a gyermeket milyen életkorban helyezték az algériai *kafala* rendszer hatálya alá, fennáll-e a gyermek és a gyámjai vonatkozásában az e rendszer hatálya alá helyezés óta kialakított közös élet, milyen szintű érzelmi kapcsolat alakult ki a gyermek és a gyámjai között, és a gyermek milyen szinten függ a gyámjaitól a szülői felelősségnek a gyámok általi gyakorlása és a gyermeket érintő jogi és pénzügyi terhek vállalása tekintetében.” Lásd: C-129/18. sz. SM ügy, ítélet, para. 69.

212 EUB, C-129/18. sz. SM ügy, ítélet, para. 73.

közöttük szülő-gyermek kapcsolatot”.²¹³ Az EUB – szintén a főtanácsnok álláspontjával egyezően – kimondta továbbá, hogy a *kafala* keretében gyámság alá helyezett gyermek „a fent említett irányelv 3. cikk (2) bekezdésének az Európai Unió Alapjogi Chartája 7. cikkével és 24. cikkének (2) bekezdésével összefüggésben értelmezett a) pontja értelmében [más családtagnak minősül, akinek] meg kell könnyíteniük a beutazást”.²¹⁴

A jelen fejezet szerzője elemzésre érdemesnek tartja továbbá az *EUB C-325/18. PPU. és C-375/18. PPU. sz. egyesített ügyeket*, jöllehet azok csak közvetetten kapcsolódnak az örökbefogadást érintő kérdésekhez. Az említett ügyekben²¹⁵ – többek között – arról kellett döntenie az Európai Unió Bíróságának, hogy: „Összeegyeztethető-e az uniós joggal és különösen a 2201/2003. rendelettel, hogy valamely tagállam bírósága ideiglenes intézkedést elrendelő végzéssel közvetlenül intézkedést hozzon egy másik tagállam hatóságával szemben, megakadályozva e hatóságot abban, hogy az megindítsa a gyermekek örökbefogadására irányuló eljárást az említett tagállam bíróságai előtt, amennyiben a közvetlenül e hatóságnak címzett intézkedést az teszi szükségessé, hogy védelemben részesítsék az ezen rendelet III. fejezete szerinti végrehajtási eljárás feleinek jogait?”²¹⁶ A kérdés lényege, hogy az ír fellebbviteli bíróság (*Court of Appeal*) által az egyesült királyságbeli *Hampshire County Council (HCC)* részére címzett határozat ténylegesen csak az örökbefogadási eljárás – további kivizsgálásig történő – leállítását eredményezi-e, avagy abban is megakadályozza a HCC-t, hogy újból eljárást indítson a gyermek örökbeadása iránt a saját nemzeti bírósága előtt? Utóbbi esetben az ír fellebbviteli bíróság végzése ún. perlési tilalmat (*anti-suit injunction*)²¹⁷ valósítana meg, amelyet uniós jog rendelkezései tiltanak. Az alapügy kiindulópontja a portsmouthi családjogi bíróság (*Family Court Portsmouth*) 2017. június 30-án kelt ideiglenes hatályú elhelyezésről szóló végzése (*Interim Care Order*) volt, amellyel a bíróság a HCC javára ítélte meg a szülői felügyeleti jogot egy, az Egyesült Királyságban élő házaspár mindkét gyermeke vonatkozásában. A végzés alapjául szolgáló keresetben a szülői felügyeleti jog elvonásának szükségességét a HCC többek között az apa erőszakosságával és kábítószer-használatával, valamint a gyermekek felügyeletének a pár általi elhanyagolásával indokolta. Utóbbi kapcsán a HCC kiemelte a házban uralkodó rossz higiéniai viszonyokat és a gyermekek nem megfelelő – azok elhízását okozó – táplálkozását. Az eljárások megindulását követően a gyermekek szülei együttműködőnek mutatkoztak, több esetben tanácsot kértek a

213 EUB, C-129/18. sz. SM ügy, ítélet, para. 73.

214 EUB, C-129/18. sz. SM ügy, ítélet, para. 73.

215 EUB, C-325/18. PPU. és C-375/18. PPU. ügy, ítélet.

216 EUB, C-325/18. PPU. és C-375/18. PPU. ügy, főtanácsnoki indítvány, para. 56.

217 Az angol polgári eljárásjogban gyökerező jogintézményéről részletesen lásd: Grosu, 2010, 419–433. o.

szociális szolgálatoktól a kifogásolt higiénia és élelmezési viszonyok javítása érdekében, amely a körülmények javulását eredményezte. A HCC mindezt figyelembe véve úgy döntött, hogy a gyermeket egyelőre a szülők felügyelete alatt hagyja. Ugyanakkor a HCC ugyanezen év augusztusában tájékoztatta a házaspárt, hogy a szeptemberben születendő gyermekük vonatkozásában is kérvényezni fogja a gyermek felügyeleti jogának szülőktől történő elvonását. Az anya állítása szerint a HCC munkatársa ekkor szóban tájékoztatta, hogy míg a két nagyobb gyermek túl idős az örökbeadáshoz – így annak lehetősége esetükben fel sem merült –, a születendő gyermek esetében mindez potenciálisan szóba jöhető opció. Amint az anya elmondása szerint a HCC munkatársa fogalmazott: egy csecsemőt könnyű örökbe adni. A gyermek születését követő napokban a HCC tájékoztatta a házaspárt, hogy a gyermekek családból történő kiemelése mellett döntött. A házaspár ezt követően – szeptember 5-én vagy 6-án²¹⁸ – a három gyermekkel együtt Írországba távozott. Anglia és Wales Felsőbírósága [*High Court of Justice (England & Wales)*] 2017. szeptember 8-án, a HCC kérelmére elrendelte a gyermekek gyámság alá helyezését, valamint a gyermekek visszavitelét. Az ír gorey-i kerületi bíróság (*District Court de Gorey*) 2017. szeptember 13-án ideiglenes hatályú elhelyezésről szóló végzéseket (*interim care orders*) hozott az ír gyermekvédelmi hatóság (*Child and Family Agency, CFA*) javára a három gyermek tekintetében. Az ír Felsőbíróság (*High Court*) 2017. szeptember 21-én az angol *High Court* 2017. szeptember 8-i végzésének elismeréséről és végrehajtásáról szóló végzést hozott. A CFA munkatársai átadták a gyermekeket a HCC munkatársainak, akik a két idősebb gyermeket egy rokonnál, a legkisebb gyermeket pedig nevelőszülőknél helyezték el. A szülők az angol és az ír bíróságok döntései ellen is fellebbeztek. Míg Angliában elutasították a fellebbezést, az ír fellebbviteli bíróság (*Court of Appeal*) befogadta azt. A szülők a fellebbezési kérelem benyújtását követően, 2018. május 23-án ideiglenes intézkedés iránti kérelmet nyújtottak be, amelyben kérték, hogy az ír fellebbviteli bíróság kötelezze a HCC-t a legkisebb gyermek örökbefogadási eljárásának leállítására. Az ír fellebbviteli bíróság a fellebbezés kapcsán három kérdést intézett az EUB-hoz, amelyet az említett ideiglenes intézkedési kérelem benyújtását követően egészített ki a negyedik – fentebb már idézett – kérdéssel.²¹⁹ – Tekintve, hogy témánk szempontjából csak ez utóbbi releváns, a szerző a többi kérdés ismertetésétől és elemzésétől eltekint.

Amint azt *Julianne Kokott* főtanácsnok írja, a negyedik kérdésében a kérdést előterjesztő bíróság – ahogyan azt maga a bíróság is hangsúlyozza – lényegében a tekintetben vár iránymutatást, hogy amennyiben a döntésében utasítaná egy másik ország

218 Az ügy irataiból nem derül ki egyértelműen.

219 EUB, C-325/18. PPU. és C-375/18. PPU. ügy, főtanácsnoki indítvány, paras. 24–58.

hatóságát – amely a főtanácsnok szerint is felvethet alkotmányjogi és nemzetközi jogi aggályokat –, ellentétes-e az uniós joggal, különösen a 2201/2003. *rendelettel*.²²⁰ A kérdés azért is merült fel, mert a HCC jelezte az ír fellebbviteli bíróságnak, hogy a fellebbezési eljárás eredményétől függetlenül a gyermekeket nem szándékozik visszaadni. Utóbbi kijelentéssel gyakorlatilag vitatta az ír fellebbviteli bíróság joghatóságát.²²¹ E tekintetben először is emlékeztetni szükséges, hogy a HCC kezdeményezte a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárást Írországban, ily módon elfogadta a másik állam bíróságának joghatóságát. A főtanácsnok érvelése értelmében mindez az *államok mentességéről szóló európai egyezményből* is levezethető. Másodsor, rögzíteni szükséges, hogy a 2201/2003. *rendelet hatálya nem terjed ki az örökbefogadást érintő kérdésekre*, ideértve az örökbefogadás előkészítését. Ugyanakkor, ahogyan a főtanácsnok – az indítványának 147–150., valamint 153–154. pontjaiban – emlékeztetett, az intézkedés, amelynek a HCC-vel szemben történő kibocsátását a szülők a kérdést előterjesztő bíróságtól kérik, *nem anti-suit injunction, hanem egy ‘freezing’ vagy ‘Mareva’ injunction*. Az ilyen intézkedés célja nem az, hogy megakadályozza a címzettet a bírósághoz fordulásban, hanem annak megakadályozása, hogy a címzett a jogvita lezárása előtt visszafordíthatatlanul kész helyzetet teremtsen. Jelen esetben is erről van szó: az ideiglenes intézkedést a tagállami bíróság egy folyamatban lévő – az örökbefogadási eljárástól eltérő –, egy tagállami bíróság szülői felügyeleti jogot érintő döntését végrehajthatóvá nyilvánító döntés ellenében benyújtott fellebbezés ügyében hozza. Az angol bíróság által hozott döntés – amelynek a végrehajthatóvá nyilvánítását a HCC kérte – felhatalmazta a HCC-t, hogy a gyermek számára potenciális örökbe fogadó szülőket keressen, és a gyermeket náluk helyezze el. Amint azonban az a HCC a kérdést előterjesztő bíróságnak küldött leveléből kitűnik, az örökbefogadást a nemzeti szabályok értelmében a potenciális örökbe fogadó szülők kezdeményezhetik és nem a HCC. Következésképpen az ideiglenes intézkedés nem akadályozza meg a HCC-t, hogy a saját tagállamában bíróságához forduljon ugyanabban a tárgyban, mint amely a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő jogvita tárgya. Az eset összes körülményét figyelembe véve a főtanácsnok úgy érvelt, hogy az EUB *anti-suit injunction joggyakorlatában*²²² kimunkált elvek nem alkalmazhatók a jelen jogvitában.²²³ Az EUB az ítéletének 92. pontjában – a főtanácsnoki indítvány hivatkozott pontjaira visszautalva – szintén erre a következtetésre jutott.

220 EUB, C-325/18. PPU. és C-375/18. PPU. ügy, főtanácsnoki indítvány, paras. 139–142.

221 EUB, C-325/18. PPU. és C-375/18. PPU. ügy, főtanácsnoki indítvány, para. 50.

222 EUB, C-159/02. sz. Turner-ügy, para. 25.; EUB, C-185/07. sz. Allianz és Generali Assicurazioni Generali ügy, para. 29.; EUB, C-536/13. sz. Gazprom-ügy, para. 33.

223 EUB, C-325/18. PPU. és C-375/18. PPU. ügy, főtanácsnoki indítvány, paras. 139–164.

Jóllehet mind ez idáig nem került olyan ügy az EUB elé, amelyben közvetlenül az egyedülálló vagy párkapcsolatban élő homoszexuális személyek örökbefogadáshoz való jogának kérdésében kellett volna döntenie, e helyütt érdemes szót ejteni a *Pancharevo-ügyről*,²²⁴ amelyben az EUB – a *Coman-ügyéhez*²²⁵ hasonlóan – az ún. *funkcionális elismerést* alkalmazva lényegében kimondta, hogy a 2004/38/EK irányelv által garantált jog érvényesülése felülírja a tagállam nemzeti identitása körébe tartozó szabályokat. Azaz a tagállamok abban az esetben is kötelesek biztosítani az uniós polgár házastársának a szabad mozgáshoz és letelepedéshez való jogát, ha az adott ország jogszabályai nem ismerik el az azonos neműek által kötött házasságot. Hasonlóképpen, a tagállamok kötelesek biztosítani a lehetőséget, hogy a gyermek szüleiként két azonos nemű személy is bejegyezhető legyen. Az utóbbi kérdéskört tárgyaló Pancharevo-ügyben hozott döntés értelmében a tagállami hatóság köteles kiállítani a tagállam állampolgárságával rendelkező gyermek számára a szabad mozgás gyakorlásához szükséges személyigazolványt vagy útlevelet abban az esetben is, ha az adott tagállamban nem lehetséges két azonos nemű személy szülőként történő bejegyzése.

Az EUB joggyakorlatától való rövid eltérés jegyében e helyütt érdemel említést, hogy a Lengyel Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság (*Naczelny Sąd Administracyjny, NSA*) a 2019. december 2-i döntésében²²⁶ két évvel megelőzte az EUB Pancharevo-ítéletét a funkcionális elismerés alkalmazásában. A gyermek szüleiként két azonos nemű személyt szülőként feltüntető külföldi születési anyakönyvi kivonat vonatkozásában²²⁷ az NSA arra a megállapításra jutott, hogy az említett születési anyakönyvi kivonat Lengyelországban történő bejegyzésének közrendi okból történő megtagadása nem akadályozza annak, hogy a gyermek számára a hatóságok közvetlenül a külföldi dokumentum alapján ún. PESEL (*Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności*) számot jegyezzenek be.²²⁸ A lényegében elektronikus személyazonosító számként funkcionáló PESEL későbbiekben a személyigazolvány, útlevél és más hivatalos dokumentumok kiadásának alapja.²²⁹ Egy 2020-as döntésben²³⁰ – szintén a funkcionális elismerést alkalmazva – az NSA elismerte egy lengyel állampolgárságú nő béranya által szült gyermekét lengyel

224 EUB, C-490/20, 'Pancharevo' ügy, para. 69.

225 EUB, C-673/16 sz. Coman-ügy, para. 58.

226 NSA, II OPS 1/19 (2019/12/02).

227 Kruger, 2020.

228 Bár a döntés köti a lengyel közigazgatási szerveket, egyes szerzők szerint kétséges, hogy a gyakorlatban valóban ennyire gördülékenyen fog történni a hasonló kérelmek bejegyzése. Lásd: Wysocka–Bar, 2020.

229 The Population Registration Act of 25 September 2010 (Journal of Laws of 2021 r. Item 510).

230 NSA, II OSK 3362/17 (10/09/2020).

állampolgárként, annak deklarálása mellett, hogy a lengyel jog továbbra sem ismeri el a béranyaság intézményét.

Az EUB joggyakorlatához visszatérve, annak indoka, hogy az EUB miért döntött a fentebb említett funkcionális elismerés mellett, a *Julianne Kokott* főtanácsnok által a Pancharevo-ügyben előterjesztett főtanácsnoki indítványban²³¹ lehető fel. Amint a főtanácsnok írta: „Márpedig az, ha [valamely személyt] nem minősítik »családtagnak« azzal az indokkal, hogy egy másik tagállam joga ezt nem teszi lehetővé, azzal a veszéllyel járna, hogy az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdéséből eredő jogok tagállamonként változnának a nemzeti jogi rendelkezéseiktől függően.”²³² E helyzet elkerülését a Coman-ügyben főtanácsnokként eljáró *Melchior Wathelet* által az indítványában²³³ hivatkozott – eredetileg *Silvia Pfeiff* által megfogalmazott – „a személyes jogállás hordozhatóságáról” szóló elvnek²³⁴ a 2004/38/EK irányelvre való alkalmazásától reméli.²³⁵ A főtanácsnok szerint az elv alkalmazása révén elkerülhető az EUSZ 4. cikk (2) bekezdés²³⁶ szerinti nemzeti identitás sérelme, amely abból eredne, hogy a tagállam az uniós jogból eredő kötelezettsége teljesítése során megváltoztatni kényszerülne az alkotmányos és törvényi szabályok által rögzített „hagyományos családfelfogását”.²³⁷ A Pfeiff által kidolgozott elvet érdemes összevetni az EUB az *Erzberger-ügyében*²³⁸ *Henrik Saugmandsgaard Øe* főtanácsnok által 2017-ben előterjesztett érveléssel,²³⁹ miszerint a nem harmonizált területen

231 EUB, C-490/20, V. M. A. ügy, főtanácsnoki indítvány.

232 EUB, C-490/20, 'Pancharevo' ügy, főtanácsnoki indítvány, para. 61.

233 EUB, C-673/16 Coman ügy, főtanácsnoki indítvány.

234 Pfeiff szerint „[a]z azonos nemű személyek házasságának elismerésével szembeni fő érv a hagyományos házasság védelmének szándékához kapcsolódik. Az azonos nemű személyek között külföldön létrejött házasság elismerése azonban közvetlenül nem sérti a bíróság államában fennálló hagyományos házasságot. Ezen elismerés nem akadályozza a heteroszexuális párokat abban, hogy házasságot kössenek. Azt sem engedi meg, hogy az azonos nemű párok a fogadó államban összeházasodjanak. Az azonos nemű személyek között külföldön létrejött házasság elismerésének joghatása ennél fogva az érintett párokra korlátozódik, és nem sérti a szuperstruktúrát”. – Pfeiff, 2017, 572. o.

235 Az említett elv alkalmazásával szembeni ellenérvként érdemes figyelembe venni a fentebb említett *Erzberger-ügyet*, amelyben az EUB arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem harmonizált területen valamely uniós polgár fogadó államának bármely jogszabályát, amely kevésbé kedvező lenne, mint a származási tagállamának jogszabálya, nem lehet úgy értelmezni, mint amely akadályozza a szabad mozgást.

236 EUSZ. 4. cikk (2) bekezdés: „Az Unió tiszteletben tartja a tagállamoknak a Szerződések előtti egyenlőségét, valamint nemzeti identitását, amely elválaszthatatlan része azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésének, ideértve a regionális és helyi önkormányzatokat is. Tiszteletben tartja az alapvető állami funkciókat, köztük az állam területi integritásának biztosítását, a közrend fenntartását és a nemzeti biztonság védelmét. Így különösen a nemzeti biztonság az egyes tagállamok kizárólagos feladata marad.”

237 EUB, Coman-ügy főtanácsnoki indítvány, para. 41.; EUB, Coman-ügy, ítélet, paras. 45–46.

238 EUB, C-566/15 sz. *Erzberger* ügy, ítélet.

239 EUB, C-566/15 sz. *Erzberger* ügy, főtanácsnoki indítvány, paras. 75–78.

valamely uniós polgár fogadó államának bármely jogszabályát, amely kevésbé kedvező lenne, mint a származási tagállamának jogszabálya, nem lehet úgy értelmezni, mint amely akadályozza a szabad mozgást. A bíróság az ítéletében a főtanácsnok indítványával azonos álláspontra helyezkedett.²⁴⁰ Saugmandsgaard Øe főtanácsnok az egy évvel későbbi *Eurothermen-ügyhöz* fűzött főtanácsnoki indítványában megismételte a fenti gondolatmenetet,²⁴¹ amellyel az EUB ez esetben is azonos álláspontra helyezkedett.²⁴²

3.3. Gondolatok az Európai Unió Bíróságának joggyakorlatával kapcsolatban

Jelen sorok írásának időpontjáig²⁴³ az Európai Unió Bírósága (EUB) mindössze egyszer tárgyalt olyan ügyet, amelyben közvetlenül az örökbefogadással kapcsolatos jogi kérdést kellett értelmeznie. Az egyetlen ilyen ügyben – az SM-ügyben – az EUB arra az álláspontra helyezkedett, hogy a *kafala* jogintézménye nem feleltethető meg az örökbefogadásnak, mivel az örökbefogadással ellentétben a *kafala* a joghatását tekintve nem a vér szerinti leszármazáshoz hasonlatos szülő-gyermek kapcsolatot hoz létre, helyette a gyámság intézményének feleltethető meg. Az EUB döntése teljesen összhangban van az EJEB joggyakorlatával. Az EUB a C-325/18. PPU. és C-375/18. PPU. sz. egyesített ügyekben egy olyan kérdésben adott jogi értelmezést, amely csak közvetetten érintette az örökbefogadást. Az EUB által a jelen könyv témája szempontjából tett fontos megállapítása, hogy egy, a hatóság tagállamától eltérő tagállamban végrehajthatóságot elrendelő döntéssel szemben benyújtott fellebbezési eljárás különbözik a keresetet benyújtó hatóság tagállamában folyamatban lévő örökbefogadási eljárástól. Következésképpen a keresetet benyújtó hatóság tagállamától eltérő tagállam bírósága által a fellebbezési eljárásban elrendelt, a keresetet benyújtó hatóság tagállamában folyamatban lévő örökbefogadási eljárás leállítását elrendelő ideiglenes intézkedés, amely ideiglenes hatályú és csak azt szolgálja, hogy a fellebbezési eljárás lezárultáig ne keletkezzen helyrehozhatatlan kár, nem akadályozza meg az eredeti tagállam hatóságát abban, hogy a saját tagállamában – később – bíróság eljárást indítson. Az EUB értékelése szerint tehát nem valósult meg az uniós jogban fellelhető *anti-suit injunction* tilalom sérelme.

Végül, de nem utolsósorban említést érdemel az EUB *Pancharevo és Coman ügyek* főtanácsnoki indítványáiban kimunkált *funkcionális elismerés*, amelynek alkalmazása révén a Coman-ügyben eljáró *Whathelet* főtanácsnok álláspontja szerint oly módon

240 EUB, Ezrberger-ügy, paras. 34–36.

241 EUB, EurothermenResort ügy, főtanácsnoki indítvány, para. 51.

242 EUB, EurothermenResort ügy, ítélet, para. 37.

243 2022. március.

kerülhető el az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdéséből eredő jogok tagállamonként eltérő értelmezése, hogy közben sérülne a tagállam nemzeti identitása, mivel a tagállam nem köteles megváltoztatni a nemzeti identitása részét képező alkotmányos szabályozást. A funkcionális elismeréssel szemben két érv hozható fel: az első, a jogi érvelés a *Henrik Saugmandsgaard Øe* főtanácsnok által az EUB *Erzberger-ügyében* előterjesztett indítványában lelehető fel. A főtanácsnok amellet érvelt, hogy a nem harmonizált területen valamely uniós polgár fogadó államának bármely jogszabályát, amely kevésbé kedvező lenne, mint a származási tagállamának jogszabálya, nem lehet úgy értelmezni, mint amely akadályozza a szabad mozgást. A másik érv, hogy a funkcionális elismerés végső soron mégiscsak a tagállam nemzeti identitását képező szabályok kiüresítéséhez vezet: bár az alkotmányt a tagállam nem köteles átírni, annak rendelkezései a gyakorlatban nem érvényesülhetnek. Jóllehet a *Pancharevo és Coman ügyek* értelmében a tagállamok kizárólag a szabad mozgáshoz való jog kapcsán kényszerültek engedni, a fentebb említett lengyel ügyek és a Bizottság jogalkotásra irányuló szándékai jól mutatják, hogy idővel egyre több területen kell majd „funkcionális jelleggel” háttérbe szorítani az alkotmányos szabályokat.

Felhasznált források

Szakirodalom

- Benyusz, M. (2021) 'A gyermekek jövője az Európai Unióban – Mit ígér a Bizottság 2021-2024-es stratégiája?', *Jog – Állam – Politika*, 2021/3, 149–162. o.
- Brown, Andrew C. (2009) 'International Adoption Laws: A Comparative Analysis', *International Lawyer*, 43(3).
- Council of Europe: Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights (Updated on 31 August 2020)
- Duca, R. (2014) 'Family Reunification: The Case of the Muslim Migrant Children in Europe', *Athens Journal of Social Sciences*, 2014/2, 111–120. o.
- European Parliament (2016) 'Adoption without consent. Update 2016' Study requested by the PETI committee. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. PE 556.940 – May 2016.
- European Parliament (2021) 'Obstacles to the Free Movement of Rainbow Families in the EU' Study requested by the PETI committee. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies. PE 671.505 – March 2021.
- Explanatory Report to the European Convention on the Adoption of Children (CETS – 202). [Online]. Elérhető: <https://rm.coe.int/1680od3833> (2022. 03. 13.)
- FRA (2015) Kézikönyv a gyermekjogokra vonatkozó európai jogról. [Online]. Elérhető: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_HUN.pdf (2022. 03. 14.)
- FRA, EU Charter of Fundamental Rights, Article 7 – Respect for private and family life. [Online]. Elérhető: <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/article/7-respect-private-and-family-life> (2022. 03. 02.)
- Grosu, M. R. (2010) 'Az Európai Bíróságnak a West Tankers ügyben született ítéletének az előzményei és hatása a nemzetközi, különös tekintettel az európai kereskedelmi választott bírászkodásra', *Jogi tanulmányok*, 2010/2.
- Katonáné Pehr, E. (2018) 'Örökbefogadás' in Jakab A., Fekete B. (szerk.) *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. [Online]. Elérhető: <http://ijoten.hu/szocikk/orokbefogadas> 2022. 03. 14.)
- Marschalkó, L. (2013) 'Nemzetközi örökbefogadás és a gyermek legjobb érdeke', *Iustum Aequum Salutare*, 2013/4, 265–279. o.
- Meeusen, J. (2022) 'Functional Recognition of Same-sex Parenthood for the Benefit of Mobile Union Citizens – Brief Comments on the CJEU's Pancharevo Judgment' *The Blog of the European Association of Private International Law* [Online]. Elérhető:

<https://eapil.org/2022/02/03/functional-recognition-of-same-sex-parenthood-for-the-benefit-of-mobile-union-citizens-brief-comments-on-the-cjeus-pancharevo-judgment/> (2022. 03. 14.)

Pfeiff, S. (2017) *La portabilité du statut personnel dans l'espace européen*. Bruylant, Coll. Europe[s].

Pfund, P. H. (1994) 'Intercountry Adoption: The 1993 Hague Convention: Its Purpose, Implementation, and Promise', *Family Law Quarterly*, 28(1), Special Issue on International Family Law (Spring 1994), 53–88. o.

Szeibert, O. (2005) 'Középpontban a gyermekek: a kiskorú szülők helyzete és a gyermek identitáshoz fűződő joga', *Családi Jog*, 2005/3. 20–26. o.

Wysocka-Bar, A. (2020) 'Legal Status of a Child Born Through Surrogacy – Latest From Poland', *The Blog of the European Association of Private International Law* [Online]. Elérhető: <https://eapil.org/2020/12/16/polish-court-asks-the-cjeu-to-rule-on-the-status-of-children-born-to-same-sex-couples/> (2022. 03. 13.)

Európa tanácsi és európai uniós jogforrások

Európa tanácsi jogforrások

Első Kiegészítő Jegyzőkönyv az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményhez (Párizs, 1952. március 20.)

Emberi Jogok Európai Egyezménye (European Convention on Human Rights), Strasbourg, 4 November 1950 – Council of Europe Treaty Series – 005. (Magyarországon kihirdette az 1993. évi XXXI. törvény)

European Convention on State Immunity Basle, 1972. 05. 16. (European Treaty Series – No. 74)

European Convention on the Adoption of Children (Revised) Strasbourg, (2008. 11. 27.), Council of Europe Treaty Series – No. 202.

European Convention on the Adoption of Children European, Strasbourg (1967. 04. 24.), Council of Europe Treaty Series – No. 58.

Protocol No. 11 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, restructuring the control machinery established thereby (ETS No. 155)

Európai uniós jogforrások

A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok

elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (OJ L 338, 2003, 12. 23, p. 1–29)

Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve (2004. április 29.) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról [...], (HL L 158, 2004. 04. 30., p. 77–123)

Az Európai Unió Alapjogi Chartája (HL C 326, 2012. 10. 26., pp. 391–407)

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (HL C 326., 2012. 10. 26., 47–390)

Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (HL C 326, 2012. 10. 26., pp. 13–390)

Európai uniós dokumentumok

Az Európai Parlament 2021. szeptember 14-i állásfoglalása az LMBTIQ-személyek Unión belüli jogairól [2021/2679 (RSP)] [Online]. Elérhető: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0366_HU.pdf (2021. 11. 24.)

Európai Bizottság, Az EU gyermekjogi stratégiája. Brüsszel, 2021. 03. 24. [COM (2021) 142 final]

Európai Bizottság: A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló 2004/38/EK irányelv jobb átültetéséhez és alkalmazásához nyújtott iránymutatásról. Brüsszel, 2009. 07. 02. [COM (2009) 313 final]

Európai Bizottság: Egyenlőségközpontú Unió: az LMBTIQ-személyek egyenlőségéről szóló stratégia (2020–2025), Brüsszel, [2020. 11. 12. COM (2020) 698 final]

Európai Parlament: Az örökbefogadások határokon átnyúló aspektusai. Az Európai Parlament 2017. február 2-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal az örökbefogadások határokon átnyúló aspektusairól [2015/2086(INL)], P8_TA(2017)0013 FRA, Adoption cases. [Online]. Elérhető: <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/minimum-age-childrens-rights-justice/adoption-cases> (2021. 12. 07.)

Initiative on the recognition of parenthood between Member States Factual summary of the Open Public Consultation Brussels, October 2021 Ref. Ares (2021) 6847413 – 08/11/2021.

Nemzeti jogforrások

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (Ausztria)

BGBI I 2013/179 (Ausztria)

Code civil des Français (1804)

Code civil luxembourgeois (Décrété le 5 mars 1803. Promulgué le 15 du même mois.)

Legge 20 maggio 2016, n. 76 recante „Regolamentazione delle unioni civili tra persone dello stesso sesso e disciplina delle convivenze

The Population Registration Act of 25 September 2010 (Journal of Laws of 2021 r. Item 510) (Lengyelország)

Bírósági gyakorlat

EJEB joggyakorlat

EJEB, Bogonosov k. Oroszország ügy (38201/16), ítélet, 2019. március 5.

EJEB, D.M. és N. k. Olaszország ügy (60083/19), ítélet, 2022. január. 20.

EJEB, E. B. k. Franciaország ügy (43546/02), ítélet, 2008. január 22.

EJEB, Eriksson k. Svédország ügy (11373/85), ítélet, 1989. június 22.

EJEB, Fretté k. Franciaország ügy (36515/97), ítélet, 2002. február 26.

EJEB, Harroudj k. Franciaország ügy (43631/09), ítélet, 2012. október 12.

EJEB, K. és T. kontra Finnország ügy (25702/94), ítélet, 2001. július 12.

EJEB, Karner k. Ausztria ügy (40016/98), ítélet, 2003. július 24.

EJEB, Keegan k. Írország ügy (28867/03), ítélet, 2006. július 18.

EJEB, Kocherov és Sergejeva k. Oroszország ügy (16899/13), ítélet, 2016. március 29.

EJEB, Koyshv k. Bulgária (32495/15), ítélet, 2020. október 13.

EJEB, Kozak k. Lengyelország ügy (13102/02), ítélet, 2010. március 2.

EJEB, Kruškić k. Horvátország ügy (10140/13), ítélet, 2014. november 25.

EJEB, Kurochkin k. Ukrajna ügy (42276/08), ítélet, 2010. május 20.

EJEB, Labassee k. Franciaország ügy (65941/11), ítélet, 2014. június 26.

EJEB, Marckx k. Belgium ügy (6833/74), ítélet, 1979. június 13.

EJEB, Mennesson k. Franciaország ügy (65192/11), ítélet, 2014. szeptember 26.

EJEB, Naltakyan k. Oroszország ügy (54366/08), ítélet, 2021. április 21.

EJEB, Negrepontis – Giannisis k. Görögország ügy (56759/08), ítélet, 2011. május 3.

EJEB, Oliari és mások k. Olaszország (18766/11, 36030/11), ítélet, 2015. július 21.

EJEB, Omorefe k. Spanyolország (69339/16), ítélet, 2020. június 23.

EJEB, Paradiso és Campanelli k. Olaszország ügy (25358/12), ítélet, 2017. január 24.

EJEB, Pedersen k. Norvégia ügy (39710/15), ítélet, 2020. március 10.

EJEB, Pini és mások k. Románia ügy (78028/01 és 78030/01), ítélet, 2004. június 22.
 EJEB, Pontes k. Portugália ügy (19554/09), ítélet, 2012. április 10.
 EJEB, Schalk és Kopf k. Ausztria ügy (30141/04) ítélet, 2010. június 24.
 EJEB, Schwizgebel k. Svájc ügy (25762/07), ítélet, 2010. június 10.
 EJEB, Scozzari és Giunta k. Olaszország ügy (39221/98 és 41963/98), ítélet, 2000. július 13.
 EJEB, Shavdarov k. Bulgária ügy (3465/03), ítélet, 2010. december 21.
 EJEB, Strand Lobben és mások k. Norvégia ügy (20837283/13), ítélet, 2019. szeptember 10.
 EJEB, Taddeucci és McCall k. Olaszország ügy (51362/09), ítélet, 2016. június 30.
 EJEB, Uzbyakov k. Oroszország ügy (71160/13), ítélet, 2020. május 5.
 EJEB, V.D. és mások kontra Oroszország ügy (72931/10), ítélet, 2019. április 9.
 EJEB, Wagner és J.M.W.L. kontra Luxemburg ügy (76240/01), ítélet, 2007. június 28.
 EJEB, Zhou k. Olaszország ügy (33773/11), ítélet, 2014. január 21.

EUB joggyakorlat

EUB, C-129/18 sz. SM k. Entry Clearance Officer, Manuel Campos Sánchez-Bordona
 főtanácsnok indítványa, 2019. február 26.
 EUB, C-129/18 sz. SM ügy, ítélet, 2019. március 26.
 EUB, C-159/02. sz. Turner-ügy, ítélet, 2004. április 27.
 EUB, C-185/07. sz. Allianz és Generali Assicurazioni Generali ügy, ítélet, 2009. február
 10.
 EUB, C-325/18. PPU. és C-375/18. PPU. sz. Hampshire County Council ügy, ítélet, 2018.
 szeptember 19.
 EUB, C-325/18. PPU. és C-375/18. PPU. sz. Hampshire County Council ügy, Julianne
 Kokott főtanácsnok indítványa, 2018. augusztus 7.
 EUB, C-437/17. sz. Gemeinsamer Betriebsrat EurothermenResort Bad Schallerbach
 GmbH ügy, Henrik Saugmandsgaard Øe főtanácsnok indítványa, 2018. július 25.
 EUB, C-437/17. sz. Gemeinsamer Betriebsrat EurothermenResort Bad Schallerbach
 GmbH ügy, ítélet, 2019. március 13.
 EUB, C-490/20, V.M.A. k. Stolichna obshtina, rayon 'Pancharevo' ügy, ítélet, 2021.
 december 14.
 EUB, C-490/20, V.M.A. k. Stolichna obshtina, rayon 'Pancharevo' ügy, Julianne Kokott
 főtanácsnok indítványa, 2021. április 15.
 EUB, C-536/13. sz. Gazprom-ügy, ítélet, 2015. május 13.
 EUB, C-566/15 sz. Konrad Erzberger k. TUI AG, Henrik Saugmandsgaard Øe főta-
 nácsnok indítványa, 2017. május 4.
 EUB, C-566/15 sz. Konrad Erzberger k. TUI AG, ítélet, 2017. július 18.

EUB, C-673/16 sz. Relu Adrian Coman and Others k. Inspectoratul General pentru Imigrări and Ministerul Afacerilor Interne ügy, ítélet, 2018. június 5.

EUB, C-673/16 sz. Relu Adrian Coman and Others k. Inspectoratul General pentru Imigrări and Ministerul Afacerilor Interne ügy, Melchior Wathelet főtanácsnok indítványa, 2018. január 11.

Nemzeti bíróságok joggyakorlata

Francia Alkotmánytanács, ítélet, 2010. október 6.

Francia Semmítőszék első polgári tanácsának 2007. évi 392. sz. ítélete (2007. december 19.) – Bulletin Civil 2007. I.

Francia Semmítőszék első polgári tanácsának 2007. évi 70. és 71. sz. ítéletei (2007. február 20.) – Bulletin Civil 2007. I.

Lengyel Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság, NSA, II OPS 1/19 (2019. december 2.)

Lengyel Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság, NSA, II OSK 3362/17 (2020. szeptember 10.)

Online források

Ellena, S. (2022) „EU countries split over Commission’s plan to give parents cross-border rights” EURACTIV.com (2022. febr. 7.) [Online] Elérhető: <https://www.euractiv.com/section/non-discrimination/news/eu-countries-split-over-commissions-plan-to-give-parents-cross-border-rights/> (2022. 03. 13.)

French Ministry of the Interior, „Informal Ministerial Meeting of the Justice and Home Affairs Council configuration” (Lille, 3-4 February 2022) – Press kit, p. 13. [Online] Elérhető: https://presidence-francaise.consilium.europa.eu/media/r4fjclcf/jai-lille_dossier-de-presse-ang.pdf (2022. 03. 13.)

Kruger, T. (2020) „Same-sex parentage and surrogacy and their practical implications in Poland”, Conflictoflaws.net (February 12, 2020) [Online]. Elérhető: <https://conflictolaws.net/2020/same-sex-parentage-and-surrogacy-and-their-practical-implications-in-poland/> (2022. 03. 13.)

Office of Communication and Promotion of the Polish Ministry of Justice (08.10.2021), „Veto on plans to legalise adoption by same-sex couples and same-sex marriages” [Online]. Elérhető: <https://www.gov.pl/web/justice/veto-on-plans-to-legalise-adoption-by-same-sex-couples-and-same-sex-marriages> (2022. 03. 13.)

Your Europe honlap, „Örökbefogadás” [Online] Elérhető: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/children/adoption/index_hu.htm (2022. 03. 14.)

Egyéb

Chart of signatures and ratifications CETS No. 160, Status as of 11/03/2022. [Online].

Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=160> (2022. 03. 11.)

Chart of signatures and ratifications of CETS No. 202, Status as of 11/03/2022 [Online].

Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=202> (2022. 03. 11.)